

UDDANNELSE TIL INDSATTE

EN UNDERSØGELSE AF INDSATTES OPLEVELSER MED
UDDANNELSE I DE DANSKE FÆNGSLER OG ARRESTER

PERSPEKTIV

UDDANNELSE TIL INDSATTE

En undersøgelse af indsattes oplevelser med uddannelse i de danske fængsler og arrester

Revideret udgave, Juni 2023

Udarbejdet af Tænk tanken Perspektiv
www.taenkperspektiv.dk

Anders Lachenmeier, Sofie Amalie Poulsen
og Anna Elisabeth Thomsen.

Layout, design og tryk: Eks-Skolens Grafisk Design & Tryk

Foto: Emma MacLean Sinclair og Ida Villadsen

Illustrationer: Ida Villadsen

Undersøgelsen er udarbejdet med økonomisk støtte fra

TrygFonden

Østifterne

Orient's Fond

DISfonden

Sportgoodsfonden

Dansk Socialrådgiverforening

Med støtte fra
TrygFonden

INDHOLD

Forord	5	Højere Forberedelseseksamen (HF)	73
Anbefalinger	6	Videregående uddannelser	75
Indledning	8	Uddannelsesafdelinger.....	76
Begrebsafklaring	9	Kompetencegivende arbejde.....	79
Vores begreber.....	9	Sammenfatning.....	79
Beskæftigelsespligt og -ret.....	9		
Andre begreber i kriminalforsorgen.....	9	Viden og vejledning	82
Uddannelsesbetegnelser	11	Mangel på uddannelsesvejledning	
		til indsatte uden for uddannelse.....	82
Metode	12	Kilder til viden om uddannelsesmuligheder.....	83
Spørgeskemaundersøgelsen	12	Betydningen af uddannelsesvejledere.....	84
Interviewundersøgelsen.....	15	Uddannelsesvejledning ved indsættelse	86
		Uddannelsesvejledning ved overførsel	87
Uddannelsesudbud og -efterspørgsel	17	Uddannelsesvejledning ved løsladelse	88
Uddannelsesniveau	17	Sammenfatning.....	90
Overordnet udbud af og efterspørgsel			
på uddannelse.....	18	Trivsel	92
Institutionstypernes udbud af og		Trivsel før uddannelse	92
efterspørgsel på uddannelse	24	Indespærring.....	93
Kvindelige indsatte	30	Uddannelse kan have en positiv	
Uddannelse og alder.....	33	indflydelse på trivsel	93
Kontinuitet i uddannelse		At komme længere væk fra det	
– mellem institutioner og frihed.....	35	omkringliggende samfund.....	96
Sammenfatning.....	36	Forhold mellem indsatte.....	97
		Forholdet til fængselsbetjente	98
Forudsætninger for motivation	38	Sammenfatning.....	100
Erfaringer med uddannelse			
og skole inden indsættelse	38	Udelukket fra uddannelse	101
At få en ny mulighed		Udvisningsdømte	101
for uddannelse	41	Indsatte med rocker- og bandetilhørsforhold	102
Hvorfor uddanne sig?.....	41	Forskelsbehandling	103
Gæld og straffeattest.....	45	Sammenfatning.....	104
Hvorfor ikke i uddannelse?	46		
At skabe motivation	47	Litteraturliste	105
Sammenfatning.....	49		
Uddannelse under afsoning og varetægt	51		
Tværgående barrierer for uddannelse.....	51		
Mangel på adgang til computer og internet.....	54		
Mangel på adgang til bøger.....	56		
Sikkerhed.....	58		
Fysiske faciliteter for uddannelse	59		
Tilgængelighed til uddannelse.....	60		
Grundskoleundervisning (FVU og AVU)	62		
Erhvervsuddannelser (EUD)	69		
Arbejdsmarkedsuddannelser (AMU).....	72		

FORORD

D Tænketanken Perspektiv tror vi på uddannelse som en rettighed. Derfor er fri og lige adgang til uddannelse et vigtigt pejlemærke for vores arbejde. Når vi laver undersøgelser, ønsker vi at tage udgangspunkt i elever og studerendes egen hverdag og sætte fokus på hvilke udfordringer, de oplever i uddannelsessystemet. Det, mener vi, gøres bedst ved at lade deres egne perspektiver blive hørt således, at vi sammen kan være med til at sikre et uddannelsessystem, som er præget af demokrati og fællesskab.

I vores arbejde har vi et særligt fokus på de grupper i uddannelsessystemet, som er på kant med fællesskabet, og hvor den fri og lige adgang til uddannelse er udfordret. Det er i høj grad tilfældet for indsatte i danske fængsler og arrester. Færre og færre indsatte deltager i undervisning. På bare fire år er antallet af indsatte, der tager en uddannelse under afsoning, blevet halveret. I 2016 var 14% af de indsatte i uddannelse, mens det samme kun gjorde sig gældende for 7% i 2020¹. Imens viser vores undersøgelse, at langt størstedelen af de indsatte gerne vil tage en uddannelse.

Vi ønsker med denne rapport at give en status på indsattes oplevelser og erfaring med uddannelse, adgang til uddannelse og hvilke muligheder og barrierer, de oplever i forhold til uddannelse. Indsatte i danske fængsler og arrester har ret til beskæftigelse, herunder uddannelse. Samtidig ved vi, at uddannelse spiller en vigtig rolle i resocialisering, da uddannelse er med til at nedbringe tilbagefald til kriminalitet. Desværre viser rapporten, at der er mange barrierer for, at indsatte kan uddanne sig, mens de afsoner eller er i varetægt. Rapportens fund har derfor dannet grundlag for konkrete anbefalinger til, hvordan indsattes muligheder for uddannelse kan styrkes.

Vi arbejder altså for at sætte uddannelse til indsatte på dagsordenen ved at give ordet til de indsatte selv – en gruppe, som sjældent får mulighed for at udtale sig om deres oplevelser og forhold.

FOTO: PHILIP DAVALI

Der skal lyde en stor tak til alle de indsatte, der har deltaget i spørgeskemaet, og de indsatte, der har stillet sig selv til rådighed for interviews – uden jeres bidrag og stemme havde der ikke været nogen rapport. For os har det været højeste prioritet at videreformidle jeres oplevelser.

Tak til de personer og organisationer, der har gjort projektet og rapporten mulig. Til de ansatte i kriminalforsorgen, der har hjulpet os og gjort vores dataindsamling mulig. Tak til fondene, TrygFonden, Østifterne, Orient's Fond, DISfonden, Sportgoodsfonden og Dansk Socialrådgiverforening, der alle har troet på projektet og investeret i det.

Rapporten er kun det første skridt i arbejdet med at styrke uddannelsesmulighederne for indsatte. Vi glæder os til at se projektet leve videre, så vi sammen kan være med til at sætte handling bag ordene og sikre bedre uddannelse til indsatte til gavn for hele samfundet.

På vegne af bestyrelsen i Tænketanken Perspektiv.

Bestyrelsesformand

Mads Hareskov Jørgensen

1 Rasmussen 2021, 29. april

ANBEFALINGER

På baggrund af denne rapport har vi udviklet en række anbefalinger til, hvordan forhold for uddannelse til indsatte kan forbedres, og hvordan nogle af de centrale barrierer for uddannelse kan afhjælpes. I udviklingen af anbefalinger til forandring, har det været vigtigt for os at inkludere de indsatte. Deres ønsker, visioner og tanker har derfor været centralt i interviewene og de uformelle samtaler, vi har haft med indsatte i løbet af vores undersøgelser.

Anbefalingerne og begrundelserne herfor kan læses i deres fulde længde i kataloget »Bedre uddannelse til indsatte«.

UDBYD UDDANNELSE, DER STEMME OVERENS MED DE INDSATTES UDDANNELSESNIVEAU OG -EFTERSPØRGSEL

- ▶ Mulighed for fuld HF
  - ▶ Brede udbud af HF-fag
  - ▶ Mulighed for at bestå naturfagspakken
- ▶ Mulighed for videregående uddannelse
- ▶ Større fleksibilitet for frigang i uddannelsesøjemed
  - ▶ Frigang til fulde uddannelsesforløb
  - ▶ Frigang til delelementer af uddannelse
  - ▶ Sidestil frigang til læreplads med frigang til uddannelse
- ▶ Målrkning af AMU-indsatsen

STYRK ERHVERVSFAGLIGE UDDANNELSER

- ▶ Flere faglærere
- ▶ Uddan værk mestre til faglærere
- ▶ Opret en teknisk skole i kriminalforsorgen
- ▶ Flere værksteder skal godkendes som læreplads
- ▶ Lav skoleoplæringscentre på matriklerne
- ▶ Dispensation til optagelse på skoleoplæringsforløb

- ▶ Dispensation fra § 5a stk. 4 i erhvervsuddannelsesloven vedrørende grænse for optag på grundforløbets 2. del
- ▶ Dispensation til rullende optag på erhvervsuddannelser
- ▶ Dispensation til at erhvervsuddannelsesgrundforløb må vare over 20 uger

---

FORBEDR RAMMERNE FOR UDDANNELSESINDSATSER I KRIMINALFORSORGEN

- ▶ Sikkerhed må ikke stå i vejen for uddannelse
- ▶ Uddannelse er en opgave for alle ansatte
- ▶ Penge øremærket til uddannelse

STYRK UDDANNELSE I ARRESTERNE

- ▶ Større uddannelsesudbud i arresterne
- ▶ Flere undervisningstimer
- ▶ Flere lærere
- ▶ Mulighed for uddannelsesforberedende og kompetenceafklarende undervisning eller aktivitet

---

SIKR TIDSSVARENDE DIGITALISERING AF ARRESTER OG FÆNGSLER

- ▶ Alle indsatte i uddannelse bør have adgang til computer
- ▶ Alle indsatte i uddannelse bør have adgang til SK-net
- ▶ Adgang til online undervisning og online uddannelsesfællesskaber for indsatte i fjernundervisning
- ▶ Mulighed for udvikling og opbygning af IT-kompetencer blandt de indsatte

---

STYRK DE UDDANNELSESFREMMENDE FÆLLESSKABER

- ▶ Flere uddannelsesafdelinger
- ▶ Uddannelsesafdeling i Jyderup Fængsel
- ▶ Opret motivationsafdelinger

SKAB BEDRE FYSISKE RAMMER, DER FREMMER GODE STUDIEMILJØER

- ▶ Lokaler til lektie- og studiearbejde
- ▶ Lokaler til fjernstuderende

FORBEDR MULIGHEDER FOR KONTINUITET I UDDANNELSE

- ▶ Flere uddannelsesvejledere
- ▶ Vidensdeling om uddannelsesmuligheder på tværs af matriklerne
- ▶ Uddannelsesvejledning i arresterne
- ▶ Uddannelse skal prioriteres ved overførsler
- ▶ Opsøgende uddannelsesvejledning ved alle overførsler og indsættelser

---

FORBEDR OVERGANGEN TIL LØSLADELSE

- ▶ Gæld skal ikke stå i vejen for uddannelse
- ▶ En plettet straffeattest må ikke stå i vejen for resocialisering
- ▶ Uddannelsesvejledning ved løsladelse

SIKR ADGANG TIL UDDANNELSE FOR ALLE

- ▶ Aldersligestilling for adgang til uddannelse
- ▶ Fjern økonomiske barrierer for uddannelse
- ▶ Adgang til uddannelse for indsatte med rocker- og bandetilhørsforhold
- ▶ Adgang til uddannelse for udvisningsdømte
- ▶ Fysisk tilgængelighed til uddannelse for indsatte med funktionsnedsættelse

---

TILBYD STØTTE TIL INDSATTE MED LÆSE-, SKRIVE- OG REGNEVANSKELIGHEDER

- ▶ Støtte til indsatte med læse- og skrivevanskeligheder
- ▶ Støtte til indsatte med regnevanskeligheder
- ▶ Sikr nødvendig støtte til indsatte med ordblindhed

STYRK DE INDSATTES DEMOKRATISKE INDFLYDELSE PÅ UDDANNELSE

- ▶ Uddannelse inddrages i talsmandsarbejdet
- ▶ Talmandsforum på tværs af uddannelsesafdelinger

INDLEDNING

Alle har ret til uddannelse. Det er en menneskeret². Indsattes ret til uddannelse er fremhævet i Europarådets resolution nr. R (89) 12 fra 1989³, der understreger, at retten til uddannelse er fundamental, og at alle indsatte bør have adgang til uddannelse. Det fremgår desuden, at uddannelse bør sidestilles med arbejde i fængslerne. Retten til uddannelse for indsatte er også beskrevet i de europæiske fængselsregler⁴. Danmarks tilslutning til konventioner og internationale regler forpligter hermed kriminalforsorgen til at sørge for, at indsattes ret til uddannelse imødekommes.

Samtidig ved vi, at uddannelse under afsoning kan være med til nedbringe risikoen for tilbagefald til kriminalitet. Studier af effekterne af uddannelse under afsoning viser nemlig, at uddannelse sænker recidivet, altså tilbagefald til kriminalitet⁵. Derudover kan uddannelsesindsatser under afsoning give adgang til positive fællesskaber og understøtter indsattes muligheder for at komme i beskæftigelse efter løsladelse. Både til gavn for den indsatte selv og samfundsøkonomien.⁶

Alligevel viser tal, at andelen af indsatte i uddannelse er faldende. I 2020 var 7% af de indsatte i uddannelse, mens det samme gjorde sig gældende for 14% i 2016⁷. Noget tyder altså på, at mulighederne for at uddanne sig under afsoning og varetægt er blevet dårligere. Politisk er der også opmærksomhed på, at indsattes uddannelsesmuligheder skal styrkes for at hjælpe til beskæftigelse og kriminalitetsfrie liv⁸.

Der er ikke blevet foretaget en systematisk gennemgang af de indsattes uddannelsesønsker, -behov og oplevelser i over et årti. Peter Koudahl gennemførte i slut 2000'erne en omfattende interview- og spørgeskemaundersøgelse om indsattes oplevelser af uddannelse foretaget blandt indsatte^{9,10}. Undersøgelserne viste blandt andet en stor uindfriet uddannelsesefterspørgsel blandt de indsatte, der ikke var i uddannelse.

Derfor er der brug for et tidssvarende indblik i indsattes adgang til og muligheder for uddannelse. I de senere år har der i kriminalforsorgen i stigende grad været fokus på sikkerhed fremfor resocialisering¹¹. De indsatte inviteres dog sjældent med i debatten om netop deres muligheder og rettigheder. Det gør denne rapport op med. Vi bringer de indsattes oplevelser og stemmer i spil, fordi det er deres hverdag og deres uddannelsesmuligheder, det handler om. De kender bedst selv deres ønsker, behov og erfaringer, og derfor tror vi på, at deres bidrag er væsentlige i debatten. Denne rapport er derfor et bidrag til debatten om uddannelse og resocialisering i kriminalforsorgen, som insisterer på at inddrage indsattes stemmer i debatten om deres egne rettigheder og muligheder.

Undersøgelsen er uafhængig af kriminalforsorgen.

---

2 FN's Generalforsamling 1948, artikel 26

3 Europarådets Ministerkomité 1989

4 Europarådets Ministerkomité 2006

5 Andersen, L.H. 2021

6 Justitsministeriets Forskningskontor 2015

7 Rasmussen, B.C. 2021, 29. april

8 Justitsministeriet 2021

9 Koudahl, P. 2010a

10 Koudahl, P. 2010b

11 Institut for Menneskerettigheder 2021

BEGREBSAFKLARING

Vi vil i det følgende afsnit redegøre for anvendelsen af bestemte begreber i nærværende rapport, samt introducere rammerne for uddannelse, afsoning og varetægt i kriminalforsorgen.

VORES BEGREBER

Rapporten dækker mange forskelligartede positioner og forhold. Derfor har vi valgt at anvende nogle brede begreber for at kunne lave generelle beskrivelser, der kan samle flest mulige oplevelser. De centrale begreber vil blive forklaret her:

UDDANNELSE: Med uddannelse mener vi fag, kurser, undervisning eller lignende, som har et uddannelsesmæssigt sigte. Det gælder både uddannelse, som gennemføres som undervisning i arresten eller fængslet, som fjernundervisning eller selvstudie eller ved frigang. Praktik, både ved frigang og i fængslet og arresten, er også indeholdt i betegnelsen.

INDSAT: I rapporten anvender vi betegnelsen indsat som fælles betegnelse for både varetægtsarrestanter og strafafsonere.

BESKÆFTIGELSESPLIKT OG -RET

Principprogrammet for kriminalforsorgen fastsætter to ligestillede opgaver for kriminalforsorgens arbejde:

- ▶ At udøve de nødvendige sikkerhedsmæssige foranstaltninger for straffen
- ▶ At hjælpe de indsatte til at kunne leve kriminalitetsfrie liv, gennem personlig, social, arbejds- og uddannelsesmæssig udvikling¹²

Uddannelse er et af de beskæftigelsestilbud, som findes i kriminalforsorgen. Indsatte, som afsoner en fængselsstraf har jævnfør straffuldbyrdelsesloven §38 ret og pligt til beskæftigelse¹³. For indsatte, som er varetægtsfængslede gælder, at de har beskæftigelsesret¹⁴:

BESKÆFTIGELSESPLIKT: Varetægtsarrestanter har beskæftigelsesret. Det betyder, at de indsatte skal tilbydes beskæftigelse, det vil sige uddannelse, arbejde eller lignende, men der kan ikke stilles krav til, at de indsatte deltager i beskæftigelsen.

BESKÆFTIGELSESPLIKT: Beskæftigelsespligten betyder, at indsatte skal deltage i beskæftigelse svarende til 37 timer ugentligt. Undtagelsesvis gælder, hvis det vurderes, at den pågældende indsatte ikke er i stand til at være fuldtidsbeskæftiget. Udover arbejde og uddannelse dækker beskæftigelsen også over misbrugsbehandling eller programvirksomhed. Hvis en indsat med beskæftigelsespligt nægter at deltage, trækkes den indsatte i dusør.

DUSØR: De indsatte får udbetalt vederlag på baggrund af den beskæftigelse, de deltager i. Grundlønnen i 2022 var på 11,15 kr. i timen med mulighed for tillæg¹⁵.

ANDRE BEGREBER I KRIMINALFORSORGEN

INSTITUTION OG MATRIKEL: En institution dækker oftest over flere matrikler, eksempelvis er matrikerne Storstrøm Fængsel og Nykøbing Sjælland Arrest en del af Institution Storstrøm.

REGIME er en betegnelse for arrest, åbent fængsel og lukket fængsel.

12 Direktoratet for Kriminalforsorgen 1998

13 Straffuldbyrdelsesloven

14 Beskæftigelsesbekendtgørelsen

15 Bekendtgørelse om satser for vederlag mv. til indsatte i kriminalforsorgens institutioner 2022

KRIMINALFORSORGENS EGEN BESKRIVELSE AF INDSATTES UDDANNELSESMULIGHEDER

UDDANNELSE

I alle fængsler og nogle arresthuse kan man få undervisning i almindelige skolefag eller på anden vis deltage i undervisning.

Mange indsatte har ikke afsluttet skolen eller ønsker at kvalificere sig til at komme videre med uddannelse efter løsladelsen.

Undervisningstilbuddet i fængslerne omfatter forberedende voksenundervisning (FVU) med stor vægt på dansk og matematik, ord- og blindeundervisning (OBU). Desuden er der almen voksenundervisning (AVU), der svarer til grundskolens afgangsniveau, og hvor der også kan være undervisning i engelsk, samfundsfag, it og andre fag.

Nogle fængsler tilbyder også undervisning i HF-enkeltfag eller mulighed for at tage HF-fag som fjernundervisning. De dømte kan også i nogle tilfælde følge undervisning på uddannelsessteder uden for fængslet. Det kræver dog godkendelse og at deltageren i øvrigt lever op til kriterierne for at få udgang.

UDDANNELSE TIL JOB

Flere fængsler tilbyder interne erhvervsuddannelser (EUD) og AMU-kurser, der er kompetencegivende og kan give merit, hvis den enkelte senere ønsker at blive optaget på en uddannelse. Det er også muligt at få tilrettelagt en mere direkte erhvervsorienteret uddannelsesplan, hvor teoretiske fag kombineres med uddannelsespladser i et af produktionsværkstederne.

Kriminalforsorgen søger at målrette tilbuddene om uddannelse til fag, hvor det er muligt for deltagerne at få arbejde efter afsoningen.²²

ARRESTER er som udgangspunkt for varetægtsarrestanter. Der er 37 arrester i Danmark. I 2022 var det gennemsnitlige daglige belæg i arresterne 1989 indsatte¹⁶. Størrelsen på en arrest kan variere meget. Generelt er arrester mindre matrikler med mellem 10-50 pladser. Vestre Fængsel er Danmarks største arrest med plads til over 500 indsatte. Indsatte i arrester har ret til en times gårdtur om dagen. For de fleste gælder, at de tilbringer de resterende 23 timer på cellen.

ÅBNE FÆNGSLER er som hovedregel afsoningssted for indsatte med en dom på under 5 år. Indsatte med længere domme kan overføres til åbent fængsel i løbet af deres afsoning. Der er otte åbne fængsler i Danmark. I 2022 var det gennemsnitlige daglige belæg i åbne fængsler 1096 indsatte¹⁷. I de åbne fængsler er der mulighed for at bevæge sig mere frit rundt på fængslets areal, udover om natten, hvor de indsatte er låst inde på cellen. Der er også bedre muligheder for frigang og udgang.

LUKKEDE FÆNGSLER er primært for indsatte med længere domme eller for indsatte, hvor det på baggrund af kriminalitetens art eller personlige forhold afgøres, at de skal afsone i lukket fængsel. Desuden afsoner indsatte dømt i relation til rocker- og bandeaktivitet som udgangspunkt i lukkede fængsler. Der er ti lukkede fængsler i Danmark. I 2022 var det gennemsnitlige daglige belæg i lukkede fængsler 1127 indsatte¹⁸. Der er mindre frihed end i de åbne fængsler, da de indsatte i højere grad er låst inde på afdelingen og ikke har fri bevægelighed på matriklen. Der er desuden færre muligheder for at holde kontakt med pårørende uden for fængslet.

UDSLUSNINGSFÆNGSLER (tidligere kaldet pensioner) har fokus på udslusning og overgang til løsladelse. De indsatte her kaldes ofte for beboere og er typisk i den sidste del af deres afsoning. Alle beboere skal indgå i uddannelse eller beskæftigelse, enten på eller uden for udslusningsfængslet. Det er civil personale, primært socialpædagoger eller socialrådgivere.

16 Datatræk fra Kriminalforsorgen. Tallet er trukket fra kriminalforsorgens ledelsesinformationssystem (LIS) d.15.3.2023. Tallet baserer sig på manuelle indtastninger i Kriminalforsorgens Klientssystem.

17 (ibid.)

18 (ibid.)

givere. Der er syv udslusningsfængsler i Danmark. I 2022 var det gennemsnitlige daglige belæg i udslusningsfængslerne 189,3 indsatte¹⁹.

VARETÆGTSFÆNGSLING: Personer, som er anklaget for en kriminel handling, men ikke dømt, kan varetægtsfængsles. Varetægtsfængsling foregår oftest i arrester.

AFSONING AF FÆNGSELSSTRAF: Personer, som er dømt for en kriminel handling, kan dømmes til at afsone en fængselsstraf. Dette foregår oftest i fængsler.

NORMALISERINGSPRINCIPPET: Dagligdagen for de indsatte i kriminalforsorgens institutioner skal i videst mulig grad afspejle forhold og samfundet uden for murene. Det fremgår af kriminalforsorgens principprogram²⁰.

TALSMAND/TALSKVINDE/TALSPERSON: De indsatte har ret til indflydelse på hverdagen i institutionerne. Til dette vælges talsmænd, som repræsentanter for indsatte på en afdeling eller en vis gruppe af indsatte. Der er kan ligeledes vælges en fællestalsmand for hele matriklen²¹.

UDDANNELSESBETEGNELSER

Her præsenteres en række af de uddannelsestyper, som forekommer hyppigt i denne rapport:

AMU: Arbejdsmarkedsuddannelse består af kortvarende kurser. AMU er særligt rettet mod ufaglærte og faglærte med fokus på udvikling af faglige kompetencer.

AVU: Almen voksenuddannelse er et tilbud til at forbedre fag på 9. og 10. klasses niveau og kan være adgangsgivende til videre uddannelse.

EUD: Erhvervsuddannelser består af et grundforløb og et hovedforløb og veksler mellem praktisk og teoretisk undervisning.

FVU: Forberedende voksenundervisning har fokus på at styrke grundlæggende færdigheder. Det kan være med henblik på at styrke læse-, skrive- og matematikfærdigheder.

HF: Højere forberedelseseksamen er en gymnasial uddannelse. HF-enkeltfag er muligheden for at studere et eller flere fag.

OBU: Ordblindeundervisning for voksne har fokus på læse- og skrivevanskeligheder.

VIDEREGÅENDE UDDANNELSER: Dækker både over korte, mellemlange og lange videregående uddannelser.

---

19 Datatræk fra Kriminalforsorgen. Tallet er trukket fra kriminalforsorgens ledelsesinformationssystem (LIS) d.11.4.2023. Tallet baserer sig på manuelle indtastninger i Kriminalforsorgens Klientssystem.

20 Direktorat for Kriminalforsorgen 1998

21 Straffuldbyrdelsesloven

22 Kriminalforsorgen 2023a

METODE

Undersøgelsens metodiske udgangspunkt er en interviewundersøgelse og en spørgeskemaundersøgelse. Begge undersøgelser er gennemført på tværs af arrester, åbne fængsler, lukkede fængsler og udslusningsfængsler. Den kvalitative interviewundersøgelse består af 41 interviews med indsatte fra 17 matrikler og bidrager med detaljerede beskrivelser af de indsattes oplevelser. I spørgeskemaundersøgelsen er hovedfokus på kvantitative skitseringer, men den indeholder også spørgsmål henvendt mod indsamling af kvalitativ empiri. Spørgeskemaundersøgelsen bygger på 1730 besvarelser fra 29 matrikler. Vi har valgt kombinationen af kvalitativ og kvantitativ metode for at opnå en flersidet belysning af undersøgelsesområdet med både nuancerede beskrivelser og generelle tendenser.

Den indledende godkendelse af undersøgelsen gik gennem Direktoratet for Kriminalforsorgen, hvorefter anmodningen om at lave undersøgelser i institutionerne har været i høring i samtlige arrester, åbne og lukkede fængsler samt udslusningsfængsler. Vi endte med tilladelse til at gennemføre undersøgelsen på 29 matrikler.

SPØRGESKEMAUNDERSØGELSEN

Formålet med spørgeskemaundersøgelsen har først og fremmest været at indsamle kvantitative data til at undersøge generelle tendenser for de indsattes oplevelser. Det er en måde hvorpå, at flest mulige indsatte har haft mulighed for at give udtryk for deres oplevelser af og holdninger til uddannelse og undervisning.

Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført i 29 matrikler. Syv af matriklerne dækker to regimer, og Jyderup Fængsel dækker tre regimer.

Spørgeskemaundersøgelsen er udfyldt i hånden, da de fleste indsatte ikke ville have adgang til at udfylde et spørgeskema digitalt. I alle matrikler, på nær to, fik vi lov til selv at uddele spørgeskemaerne. Det gav os mulighed for at præsentere undersøgelsens formål, samt tilbyde hjælp til indsatte, der havde svært ved at læse og skrive. At distribuere skemaerne selv og møde de indsatte har desuden haft uvurderlig værdi, både for vores forståelse af feltet og for at skabe tillid til os og vores undersøgelse blandt de indsatte. Her var det vigtigt for os at positionere os som udefrakommende og gøre det klart for de indsatte, at undersøgelsen er uafhængig af kriminalforsorgen. På nogle matrikler, blev vi fulgt rundt af ansatte, som oftest civilt personale, på andre matrikler gik vi selv rundt.

BESKRIVELSE AF RESPONDENTGRUPPEN

Spørgeskemaundersøgelsen er foretaget i perioden 19. januar 2022 til 5. oktober 2022. Det gennemsnitlige daglige belæg for fængslerne og arresterne i 2022 var 4.401,4 indsatte²³. Ved dataindsamlingen afslutning havde vi modtaget 1730 besvarelser. Det svarer til 39,3% af det gennemsnitlige daglige belæg i arresterne og fængslerne i 2022.

For de deltagende matrikler i undersøgelsen var det gennemsnitlige daglige belæg 3.420,1 indsatte²⁴ i 2022. Antallet af spørgeskemabesvarelser i undersøgelsen svarer til 50,6% af det gennemsnitlige daglige belæg i de deltagende matrikler i 2022.

Da uddannelse er det centrale fokus for undersøgelsen, indgår indsatte, som lovgivningsmæssigt ikke må indgå i uddannelse, ikke umiddelbart i de statistiske analyser. I følge Straffuldbyrdslovens § 38 stk. 2 må indsatte, der er udvist af landet ved dom, som udgangspunkt ikke deltage i uddannelse. På flere matrikler har vi derfor heller ikke besøgt de afdelinger, hvor der kun er udvisningsdømte. 135

23 Datatræk fra kriminalforsorgen. Tallet er trukket fra kriminalforsorgens ledelsesinformationssystem (LIS) d.15.3.2023 og 11.4.2023. Tallet baserer sig på manuelle indtastninger i kriminalforsorgens Klientssystem. Det inkluderer både arrester, åbne fængsler, lukkede fængsler og udslusningsfængsler.

24 Datatræk fra kriminalforsorgen. Tallet er trukket fra kriminalforsorgens ledelsesinformationssystem (LIS) d.11.4.2023. Tallet baserer sig på manuelle indtastninger i kriminalforsorgens Klientssystem.

af spørgeskemarespondenterne har svaret, at de er udvisningsdømte, hvorfor de generelt ikke indgår i analyserne. Deres adgang til uddannelse vil blive berørt i kapitlet *Udelukket fra uddannelse*.

Derudover fik vi i enkelte arrester ikke lov til at gennemføre spørgeskemaundersøgelsen blandt indsatte med brev- og besøgskontrol²⁵, på trods af at vi var godkendt hertil. Desuden har det varieret i hvilken grad, vi fik adgang til de særligt sikrede afdelinger på de forskellige matrikler. Disse ovennævnte forhold har haft indflydelse på svarraterne for undersøgelsen. Fratrukket de udvisningsdømte baserer det statistiske grundlag for denne rapport sig på 1595 spørgeskemabesvarelser. Det er ikke alle respondenter, der har besvaret spørgeskemaet i sin fulde længde, ligesom andre har sprunget enkelte spørgsmål over. Antallet af respondenter til hvert spørgsmål varierer, og det vil fremgå hvor mange, der har svaret på hvert spørgsmål.

Spørgeskemaundersøgelsen består af besvarelser fra indsatte både i og uden for uddannelse. 25,4% af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen deltager i uddannelse, mens 74,6% står uden for uddannelse²⁶. Det har ikke været muligt at få tal fra kriminalforsorgen på hvor mange indsatte, der deltager i uddannelse eller undervisning, da et sådant overblik ikke findes. Det har derfor heller ikke været muligt at lave en repræsentativitetsundersøgelse på gruppen. Dog viser tal fra 2016 og 2020, at antallet af indsatte i uddannelse har været faldende, fra 14% i 2016 til 7% i 2020²⁷. Set i lyset af denne udvikling afspejler vores undersøgelse en klar overrepræsentation af indsatte i uddannelse eller undervisning. Vi har oftere fået adgang til at lave spørgeskemaundersøgelsen blandt indsatte i uddannelse, eksempelvis i skolen. Indsatte med interesse i uddannelse har derudover ofte udtrykt større interesse i undersøgelsen, end indsatte uden interesse i eller forhåbninger for uddannelse. Dette kan forklare noget af den skæve repræsentation af indsatte i og uden for uddannelse i spørgeskemaundersøgelsen.

25 Brev- og besøgskontrol under varetægten betyder, at politiet gennemlæser de breve, arrestanten sender og modtager under varetægtsfængslingen, samt at de er til stede under besøg.

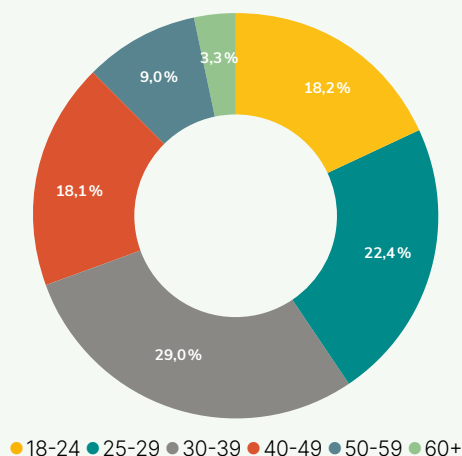
26 Af 1593 besvarelser

27 Rasmussen 2021, 29. april

MATRIKLER, SOM INDGÅR I SPØRGESKEMA- UNDERSØGELSEN:

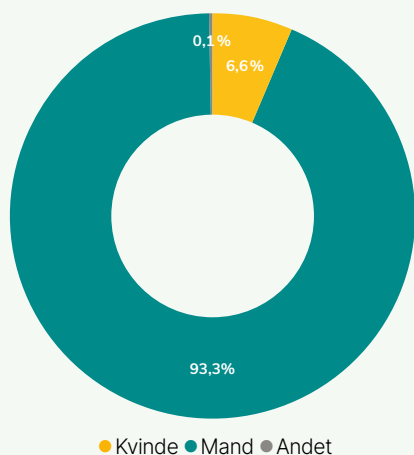
- › Aarhus Arrest
- › Blegdamsvejens Arrest
- › Enner Mark Fængsel
- › Haderslev Arrest
- › Helsingør Arrest
- › Herstedvester Fængsel
- › Hillerød Arrest
- › Holbæk Arrest
- › Horserød Fængsel
- › Hvidovre Udslusningsfængsel
- › Jyderup Fængsel
- › Kalundborg Arrest
- › Kolding Arrest
- › Kragshovede Fængsel
- › Lyng Udslusningsfængsel
- › Nyborg Fængsel
- › Nykøbing Falster Arrest
- › Nykøbing Sjælland Fængsel
- › Næstved Arrest
- › Randers Arrest
- › Renbæk Fængsel
- › Ringsted Arrest
- › Roskilde Arrest
- › Sønder Omme Fængsel
- › Skejby Udslusnings Fængsel
- › Slagelse Arrest
- › Storstrøm Fængsel
- › Søbysøgård Fængsel
- › Vestre Fængsel

TABEL 1: RESPONDENTER FORDELT PÅ ALDERSGRUPPER

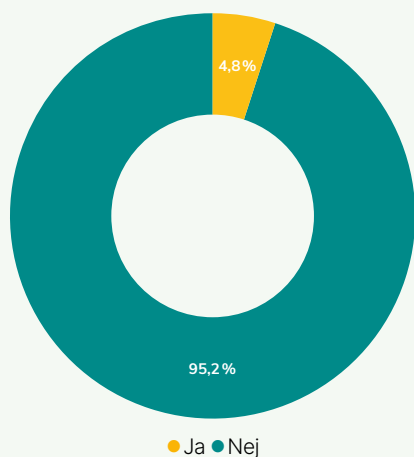
Af 1537 besvarelser. Baseret på »Dit fødselsår. Skriv årstal.« Herefter grupperet.

TABEL 2: RESPONDENTER FORDELT PÅ KØN

Af 1582 respondenter

TABEL 3: AFSONER DU PÅ EN UDDANNELSESAFDELING?

Af 1576 besvarelser

På samme vis har vi efterspurgt tal på de indsattes uddannelsesnivea, samt igangværende uddannelsesforløb hos kriminalforsorgen. Disse tal forefindes heller ikke, hvorfor det heller ikke hér har været muligt at sammenholde respondentgruppen med hele indsattepopulationen i kriminalforsorgen.

De indsatte i undersøgelsen fordeler sig på tværs af arrester, åbne og lukkede fængsler, samt udslusningsfængsler. Respondentgruppen²⁸ fordeler sig således:

- ▶ 39,3% i arresterne
- ▶ 26,1% i de åbne fængsler
- ▶ 32,1% i de lukkede fængsler
- ▶ 2,5% i udslusningsfængslerne

Tabellerne til venstre præsenterer desuden et par demografiske forhold for respondentgruppen.

SPØRGESKEMAET

Undersøgelsen blev gennemført med trykte spørgeskemaer. Spørgeskemaerne blev indledt med en beskrivelse af projektet, som præsenterede formålet med undersøgelsen, at deltagelse i spørgeskemaundersøgelsen var frivilligt, og at undersøgelsen er anonym.

Vi har uddelt to forskellige spørgeskemaer, ét til dem i uddannelse på 12 sider med 23 hovedspørgsmål, og ét til dem uden for uddannelse på 9 sider med 14 hovedspørgsmål. Flere af hovedspørgsmålene havde opfølgende spørgsmål. Spørgeskemaet var generelt opbygget omkring lukkede svarkategorier, dog ofte ledsaget af muligheden for at uddybe med fritekst i kommentarfelter. Begge spørgeskemaer blev tilbudt på dansk og engelsk. 2,4%²⁹ af respondenterne har besvaret spørgeskemaet på engelsk.

Spørgeskemaerne var inddelt i følgende temaer:

- ▶ Baggrundsspørgsmål
- ▶ Forhold om at være i uddannelse / forhold om ikke at være i uddannelse
- ▶ Afbrudt uddannelse
- ▶ Vejledning
- ▶ Forhold for afsoning

28 Af 1589 besvarelser

29 Af 1593 besvarelser

Da undersøgelsen er centreret om de indsatte stemmer og oplevelser, har inddragelse af de indsatte været væsentligt gennem hele processen – også i forarbejderne og udformningen af spørgeskemaundersøgelsen. Indledningsvist besøgte vi en arrest, et åbent fængsel, et lukket fængsel og et udslningsfængsel, hvor vi sammen med de indsatte drøftede spørgsmål, svarkategorier og fremgangsmåde for uddelingen af spørgeskemaerne. Derefter blev spørgeskemaet afprøvet i et udslningsfængsel samt med en gruppe tidligere indsatte. De indsatte kommentarer har været væsentlige for de endelige formuleringer og svarkategorier i spørgeskemaet.

I udarbejdelsen af vores spørgeskema har vi derudover hentet inspiration fra Peter Koudahls undersøgelse »Indsatte i danske fængsler – Uddannelse og uddannelsesønsker« fra 2010³⁰. Rapporten blev lavet på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse om uddannelse og uddannelsesønsker blandt indsatte.

KVALITATIVE SVARMULIGHEDER I SPØRGESKEMAET

Flere af spørgsmålene muliggjorde ikke udtømmende svarkategorier, hvorfor åbne svarmuligheder blev tilføjet. Dette åbnede samtidig op for uddybende kommentarer. Afsluttende var der ligeledes plads til yderligere kommentarer. Vi valgte at inkludere omfattende muligheder for kvalitative svar i spørgeskemaerne på baggrund af samtaler med indsatte i løbet af de forberedende besøg. Her mødte vi en gennemgående oplevelse af mangel på ytringsmuligheder, og de indsatte gav generelt udtryk for et ønske om at fortælle deres historier. Mange indsatte har benyttet sig af muligheden for uddybende kommentar, eksempelvis har 689 indsatte udfyldt det afsluttende felt *Har du andre kommentarer om uddannelse under afsoning?*

INTERVIEWUNDERSØGELSEN

De indsatte stemmer er centrale for undersøgelsen, hvorfor vi valgte at lave semistrukturerede interviews med fokus på de indsatte egne oplevelser med uddannelse i de danske fængsler og arrester. Inter-

viewene giver adgang til dybdegående og detaljerede beskrivelser af konkrete oplevelser og sammenhænge og kan samtidig være med til at nuancere det statistiske materiale.

INTERVIEWPERSONER

Vi har foretaget 41 interviews fordelt på 17 matrikler. Bortset fra et interview, hvor der var to interviewpersoner, blev interviewene gennemført med en enkelt indsat ad gangen.

SKEMA 1: OVERSIGT OVER INTERVIEWS

Regime	Antal interviews	Antal matrikler interviewene er fordelt på
Arrester	15	8
Åbne fængsler	8	3
Lukkede fængsler	15	6
Udslningsfængsler	3	2

Uddelingen af spørgeskemaerne ledte til mange samtaler, der ofte fungerede som den indledende kontakt til interviewpersonerne. I udvælgelsen af interviewpersoner havde vi øje for at inkludere indsatte i forskellige positioner på baggrund af institutionstype, etnicitet, aldre og køn. De indledende samtaler betød, at vi også kunne udvælge interviewpersoner med forskellige positioner og erfaringer med uddannelse. På den baggrund indgår der både personer med korte og lange domme, registrerede rocker- og bandemedlemmer, personer i og uden for uddannelse og nogle, som er interesserede i uddannelse, og andre, som ikke er interesserede i uddannelse. Hermed afdækkes et bredt spektrum af oplevelser. Enkelte steder havde ansatte i institutionen udvalgt interviewpersoner til os.

SEMISTRUKTUREREDE INTERVIEWS

For både at have fokus på uddannelse og samtidig give de indsatte stemmer en central plads, valgte vi en semistruktureret interviewtilgang. Interviewene har taget udgangspunkt i vores interviewguide, men vi har været fleksible i vores facilitering, så både interviewpersoner og interviewer kunne trække

30 Koudahl 2010

samtalen i forskellige retninger. Dagligdagen på matriklerne er meget forskelligartede, og de indsattes positioner, ønsker og udfordringer med uddannelse er ligeledes meget forskellige. Den semistrukturerede interviewtilgang gav mulighed for at afsøge og følge flere retninger forbundet til den enkelte interviewpersons erfaringer. Vi gjorde det ligeledes tydeligt for interviewpersonerne, at de gerne måtte styre samtalen i de retninger, som de fandt relevant for at uddybe og nuancere undersøgelsesområdet og de sammenhænge, som de oplever.

Vi har anvendt to forskellige interviewguides, én til dem i uddannelse og én til dem uden for uddannelse. De to interviewguides var opbygget om de samme grundlæggende tematikker. Interviewene blev indledt med baggrundsspørgsmål om interviewpersonens situation, herunder deres uddannelsesmæssige situation.

De overordnede temaer i interviewguidesne var:

- ▶ Beskæftigelse (uddannelse og arbejde)
- ▶ Personale og vejledning
- ▶ Motivation
- ▶ Det sociale og psykiske miljø
- ▶ Støtte

Afsluttende stillede vi åbne spørgsmål om ønsker til forandringer og øvrige tilføjelser til interviewene, for at åbne op for forhold, som vi ikke nødvendigvis havde formået at belyse i vores facilitering af interviewene.

Underspørgsmålene varierede afhængigt af, hvorvidt den pågældende interviewperson var i uddannelse eller ej. Mange af underemnerne var dog ens, da eksempelvis efterspørgsel på uddannelse og vejledning er interessant uanset uddannelsessituation. Interviewene bevægede sig ikke ind i vedkommendes kriminalitet. Undersøgelsen tager afsæt i alle indsattes ret til uddannelse uagtet forhold som eksempelvis domstype, hvorfor det ikke har været vigtigt for os at undersøge.

INFORMERET SAMTYKKE OG ANONYMISERING

Forud for interviewene blev projektet, brugen af interviewene og Tænk tanken Perspektiv præsenteret mundtligt for interviewpersonerne. Hermed kunne de indsatte på et oplyst grundlag vælge eller fravælge at deltage i interviewene. Alle interviewpersonerne er på den baggrund indforståede med, at udsagn fra interviewene bruges i rapporten. For at sikre anonymitet vil hverken navn, matrikel eller igangværende uddannelsesforløb fremgå ved citering. Indsatte i positioner, som i særlig grad gør dem identificerbare er forud for interviewet blevet informeret herom og er indforståede med, at de ikke nødvendigvis kan garanteres samme grad af anonymitet.

UDDANNELSESUDBUD OG -EFTERSPØRGSEL

Dette kapitel omhandler uddannelsesudbud, -efterspørgsel og adgang til uddannelse. Afsnittet dykker ned i de indsatte uddannelsesniveauer, igangværende uddannelsesforløb og efterspørgslen på uddannelse. Til at belyse dette inddrages både statistikker og udsagn fra de indsatte om deres oplevelser relateret til udbud og efterspørgsel på uddannelse.

Først præsenteres statistikker på et overordnet niveau på tværs af hele indsattegruppen. Det vil her blive vist, at de indsatte har realistiske uddannelsesønsker, hvor der i høj grad er overensstemmelse mellem den uddannelse, de efterspørger og deres uddannelsesniveau. Herefter dykkes ned i de forskellige institutionstyper for at undersøge, hvad der kan lade sig gøre, og hvad der efterspørges i de forskellige institutionstyper.

Derudover beskrives forholdene for udbud, igangværende uddannelse og efterspørgsel for Jyderup kvindefængsel. Størstedelen af de kvindelige indsatte er placeret hér. Vores undersøgelse viser, at der i Jyderup Fængsel er en mindre variation af igangvæ-

rende uddannelsesforløb, og at flere centrale forhold for uddannelse er ringere hér end i resten af kriminalforsorgen.

Afslutningsvis præsenteres nogle af de barrierer indsatte oplever i forbindelse med indsættelse, overførsel og løsladelse, og hvordan disse overgange skaber udfordringer for kontinuitet i uddannelsesforløb.

UDDANNELSESNIVEAU

For at forstå uddannelsesbehovet og -ønskerne blandt de indsatte, er det væsentligt at forstå de indsatte uddannelsesniveau. Vi har derfor undersøgt de indsatte højest gennemførte uddannelse. Uddannelsesniveautet blandt de indsatte spænder bredt, fra indsatte som ikke har færdiggjort grundskolen til indsatte, der har gennemført lange videregående uddannelser.

Vores undersøgelse viser, at flest indsatte har grundskolen som højest opnåede uddannelse, efterfulgt af indsatte, der har gennemført en erhvervsfaglig

TABEL 4: HØJEST GENNEMFØRTE UDDANNELSE

	Indsatte i uddannelse	Indsatte uden for uddannelse	I alt
Jeg har ikke gennemført en uddannelse	11,7%	14,8%	14,0%
Grundskole	43,1%	37,5%	38,9%
Gymnasial uddannelse	11,0%	10,5%	10,6%
Erhvervsfaglig uddannelse	21,2%	24,7%	23,8%
Kort videregående uddannelse	3,6%	4,9%	4,6%
Mellemlang videregående uddannelse	3,8%	3,0%	3,2%
Lang videregående uddannelse (bachelor- eller kandidatgrad)	5,6%	4,6%	4,9%
Antal besvarelser	392	1168	1560

Baseret på: »Har du gennemført en eller flere af disse uddannelser? (Også selvom du ikke bestået den afsluttende eksamen/prøve) Sæt gerne flere kryds.« Herefter renset så kun højest gennemførte uddannelsesniveau fremgår.

uddannelse. Den tredjestørste gruppe er indsatte, som ikke har gennemført en uddannelse. Det fremgår desuden af tabellen, at der ikke er stor forskel på uddannelsesniveaut blandt dem, der deltager i uddannelse og undervisning, og blandt dem, der ikke gør.

De indsattes uddannelsesniveau er generelt lavere end blandt hele den danske befolkning. Blandt de indsatte har 14,0% ikke gennemført en uddannelse, altså hverken grundskolen eller anden uddannelse. Til sammenligning viser tal om højest gennemført uddannelse fra Danmarks Statistik, at 0,6% af den samlede befolkning ikke har gennemført en uddannelse. Ligeledes har 38,9% af de indsatte grundskolen som højest gennemførte uddannelse, mens det samme gør sig gældende for 23,8% af hele den danske befolkning³¹. Andelen af indsatte, som ikke har gennemført en uddannelse eller har grundskolen som højest gennemførte uddannelse, er hermed betydeligt større end for hele den danske befolkning.

OVERORDNET UDBUD AF OG EFTERSPØRGSEL PÅ UDDANNELSE

Dette afsnit afdækker variationen af uddannelsesmuligheder, efterspørgslen på forskellige uddannelsesforløb, samt om der er overensstemmelse mellem de to. For at vise uddannelsesudbuddet tager vi udgangspunkt i de faktiske uddannelsesforløb, de indsatte er i gang med.

Vores undersøgelse viser, at blandt de indsatte i uddannelse deltager flest i undervisning på grundskoleniveau, enten ved FVU- eller AVU-forløb.

Udover uddannelse på grundskoleniveau er henholdsvis HF- og AMU-forløb de mest hyppige uddannelsesforløb. Muligheden for HF er især relevant for de mange indsatte, der har grundskolen som højest gennemførte uddannelse. AMU-forløbene varer ofte kun et par dage, hvilket mindsker sandsynligheden for, at de indsatte var i gang med et AMU-forløb, netop da vi lavede spørgeskemaundersøgelsen.

TABEL 5: IGANGVÆRENDE UDDANNESFORLØB

FVU: I alt	33,2%
FVU: Dansk	25,6%
FVU: Matematik	25,3%
OBU	2,9%
AVU	26,2%
AMU	13,8%
FGU	1,5%
EUD, EUX, EUV: I alt	8,2%
EUD, EUX, EUV: Grundforløb	6,2%
EUD, EUX, EUV: Hovedforløb	2,4%
Gymnasiale uddannelser: I alt	23,5%
HF	22,9%
HHX	0,6%
Videregående uddannelser	4,7%
Anden uddannelse	6,5%
Antal besvarelser	340

Baseret på: »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

Derfor kan tallene for igangværende AMU-forløb være svære at sammenligne med andre forløb, som kører kontinuerligt over længere perioder. De mindst hyppige uddannelsesforløb er OBU, EUD, FGU og videregående uddannelser.

Det store udbud af FVU- og AVU-forløb er især relevant for dem, som ikke har gennemført en uddannelse. En indsat beskriver hér, hvordan det at få mulighed for at gå i skolen i fængslet har betydet, at han har gennemført sin uddannelse og samtidig givet ham mod på videre uddannelse.

»Jeg har været glad for at kunne gå i skole her [red. fængslet]. Jeg overvejer at begynde på en uddannelse. Nu har jeg mulighed for det,

31 Danmarks Statistik. Dataene dækker personer fra 15-69 år. Tallet for »ingen uddannelse« er sammensat af kategorierne »ingen uddannelse« og »til og med 6. klasse«

fordi jeg har fået min eksamen i dansk. Jeg er overbevist om, at skolen har hjulpet mig med at få afstand til kriminalitet og stoffer. Og så få nogle succesoplevelser og få øjnene op for alle de muligheder, jeg har med hensyn til videre uddannelse efter fængslet.»

(Spørgeskemabesvarelse)

Der er indsatte, der deltager i uddannelsesforløb på grundskoleniveau, som allerede har færdiggjort grundskolen. Flere indsatte italesætter, hvordan det at deltage i undervisningen på grundskoleniveau kan være muligheden for at få opfrisket sin uddannelse eller for at holde sig i gang.

INTERESSE I (MERE) UDDANNELSE

Vores undersøgelse viser, at efterspørgslen på uddannelse for indsatte er meget høj for både indsatte i uddannelse og indsatte uden for uddannelse. Langt størstedelen af de indsatte i uddannelse vil gerne tage mere uddannelse, og langt de fleste indsatte uden for uddannelse vil gerne i uddannelse.

En indsat beskriver interessen for uddannelse som forbundet til at komme ud færdiguddannet, og hermed kunne støtte sig selv, sin familie og samfundet.

»Forestil jer en person, som ender i spjældet, men kommer ud fuldt uddannet. Det ville være sejt og helt klart et aktiv for samfundet, sin familie og ikke mindst sig selv. Jeg har sid-

det længe, og folk vil nok ikke indrømme det overfor jer, men ALLE, som i alle, er interesserede i at uddanne sig. Vi har bare brug for fængsler, som er mindst lige så interesserede, det er desværre bare ikke tilfældet.»

(Spørgeskemabesvarelse)

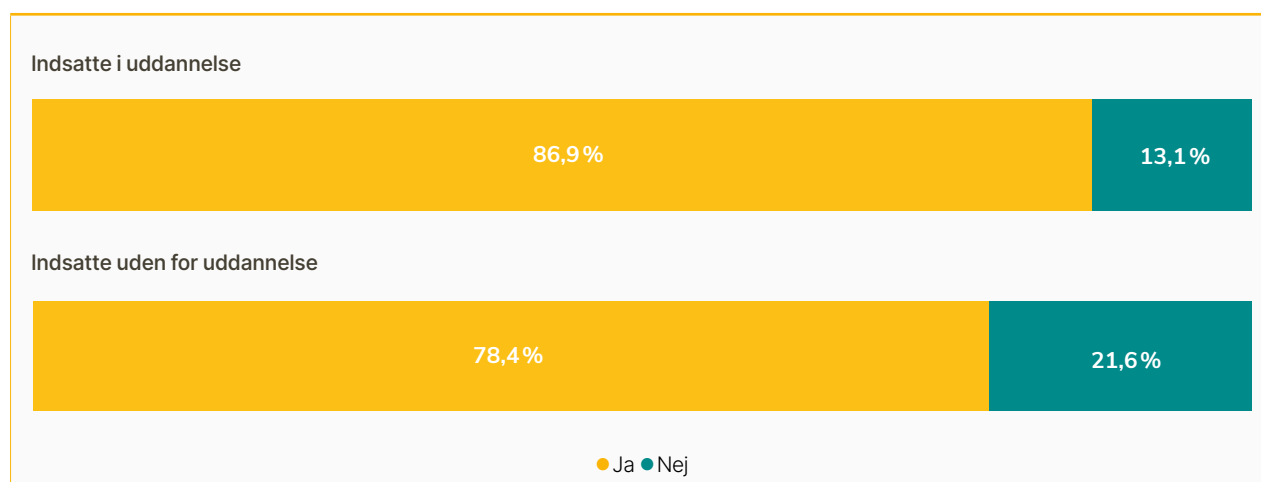
Der må således siges at være en uindfriet efterspørgsel på uddannelse blandt de indsatte. Mange af dem, der står uden for uddannelse, ønsker at få adgang til uddannelse, og mange af dem, der er i uddannelse, ønsker mere. At mange i uddannelse efterspørger mere uddannelse, kan blandt andet afspejle et ønske om at uddanne sig videre efter sit igangværende uddannelsesforløb eller være et udtryk for et ønske om at deltage i anden uddannelse end det, man er i gang med.

EFTERSPØRGSEL PÅ UDDANNELSESTYPE

Som vist ovenfor vil langt de fleste uden for uddannelse gerne i uddannelse, og det samme gør sig gældende for de indsatte i uddannelse, som gerne vil have mere uddannelse. Tabel 6 viser, hvilke uddannelser, de indsatte har efterspurgt i vores undersøgelse.

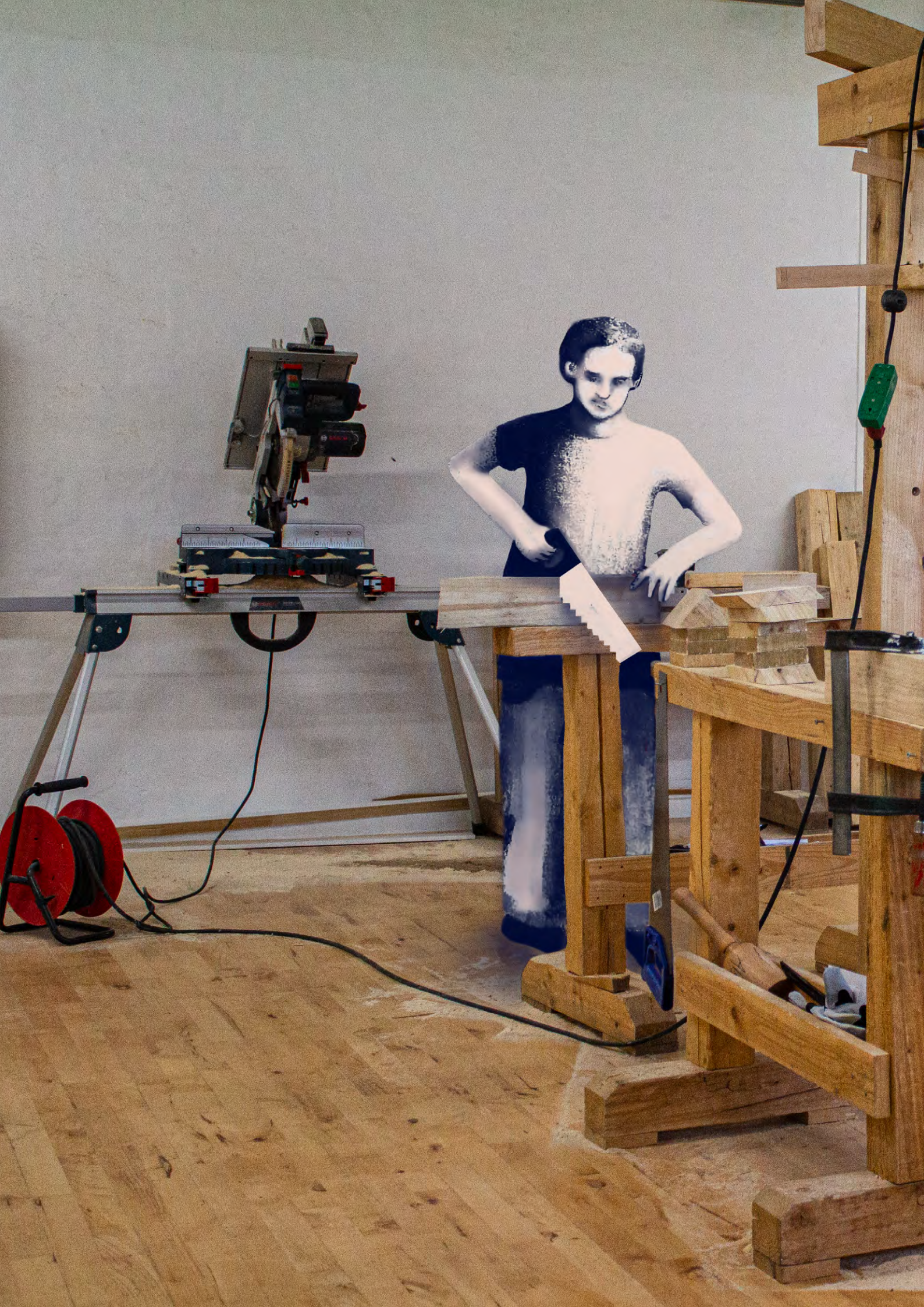
Det fremgår heraf, at erhvervsuddannelser er den meste efterspurgte type uddannelse, efterfulgt af henholdsvis gymnasiale uddannelser, AMU-kurser og videregående uddannelser.

FIGUR 1: INTERESSE I (MERE) UDDANNELSE

Ikke i uddannelse: Af 1168 besvarelser. Baseret på: »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«
I uddannelse: Af 396 besvarelser. Baseret på: »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«

TABEL 6: EFTERSPØRGSEL PÅ UDDANNELSESTYPE

	I uddannelse	Uden for uddannelse	I alt
FVU: I alt	13,0%	19,0%	17,3%
FVU: Dansk	11,5%	16,8%	15,3%
FVU: Matematik	8,6%	14,0%	12,5%
OBU	5,6%	8,2%	7,5%
AVU	10,3%	16,4%	14,7%
AMU	24,5%	31,6%	29,6%
FGU	6,5%	8,6%	8,0%
EUD, EUX, EUV: I alt	29,8%	39,7%	37,0%
EUD, EUX, EUV: Grundforløb	24,2%	30,5%	28,7%
EUD, EUX, EUV: Hovedforløb	24,8%	31,8%	29,9%
Gymnasiale uddannelser: I alt	39,8%	33,3%	35,1%
HF	32,4%	27,1%	28,6%
HTX	6,5%	10,3%	9,2%
STX	6,5%	7,0%	6,9%
HHX	9,7%	10,3%	10,1%
Videregående uddannelser	26,3%	23,4%	24,2%
Anden uddannelse	8,4%	9,2%	9,0%
Antal besvarelser	339	886	1225

Der er til gengæld en forholdsvis lav efterspørgsel på FVU- og AVU-forløb. Det er nærtliggende, at det skal forstås i lyset af, at uddannelsesforløb på netop grundskoleniveau er de mest hyppigt forekommende uddannelsesforløb. Det kan derfor forventes, at efterspørgslen i højere grad imødekommes, hvorfor den tilbageværende efterspørgsel kan forventes at være lavere.

Omvendt er erhvervsuddannelser og videregående uddannelser blandt de mest efterspurgte uddannelser, og samtidig blandt de uddannelser, som færrest indsatte er i gang med. Her fremstår således en uddannelsesefterspørgsel, som ikke imødekommes. Efterspørgslen, særligt på erhvervsuddannelser, kan kobles til ønsker om at opnå erhvervskompetencer og muligheder for beskæftigelse ved løsladelse.

Mangel på uddannelsesstilbud, der passer til mig er den mest hyppige årsag til ikke at være uddannelse, når de indsatte uden for uddannelse, er blevet spurgt om, hvorfor de ikke deltager i uddannelse. 45,1%³² angiver netop dette. Sammenholdt med de igangværende forløb tegner der sig således et billede af et uddannelsesudbud, der ikke er i overensstemmelse med efterspørgslen. Her nedenfor sammenholdes de igangværende forløb og efterspørgslen på uddannelsesstype:

Det kan desuden tilføjes, at udover efterspørgsel på andre typer af uddannelse, efterspørger de indsatte også muligheder for at tage hele uddannelser.

»Der mangler muligheder for at tage sig en hel uddannelse under afsoning.«
(Spørgeskemabesvarelse)

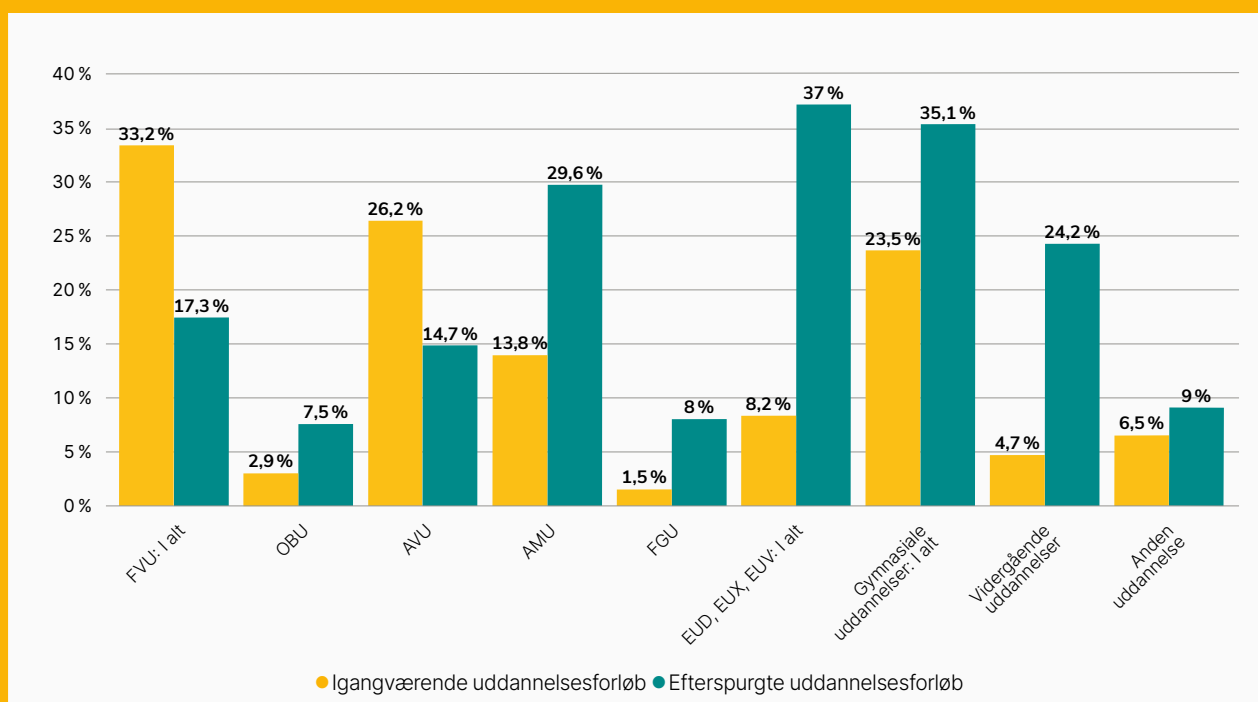
Manglende naturfagspakker gør det ofte svært at færdiggøre en fuld HF, manglende hovedforløb gør det svært at færdiggøre en hel EUD og manglende frigang besværliggør både muligheden for at tage en fuld HF, EUD-hovedforløb og videregående uddannelser. Hermed er muligheden for at tage hele uddannelser over grundskoleniveau især svær.

DE INDSATTE HAR REALISTISKE ØNSKER TIL UDDANNELSE

Tabel 7 er en krydsanalyse, der undersøger efterspørgsel på forskellige uddannelsesstyper med udgangspunkt i de indsatte højest færdiggjorte uddannelsesniveau. Tabellen dækker over både indsatte i og uden for uddannelse. Vores undersøgelse viser i den forbindelse, at de indsatte uddannelsesinteresse generelt følger deres uddannelsesniveau.

32 Af 1087 besvarelser til spørgsmålet »Hvorfor deltager du ikke i uddannelse eller undervisning? Sæt gerne flere kryds«

FIGUR 2: UDDANNELSESFORLØB OG -EFTERSPØRGSEL

Baseret på 340 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds« og 1225 besvarelser til en sammenlægning af spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte i uddannelse)

TABEL 7: INTERESSE I UDDANNELSE I FORHOLD TIL HØJEST GENNEMFØRTE UDDANNELSE

	Ingen gennemført uddannelse	Grundskole	Gymnasial uddannelse	Erhvervsuddannelse	Kort videregående uddannelse	Mellemlang videregående uddannelse	Lang videregående uddannelse
FVU i alt	47,7%	16,7%	3,8%	12,0%	9,3%	13,2%	4,8%
OBU	15,7%	7,3%	2,3%	7,4%	5,6%	5,3%	1,6%
AVU	28,1%	14,2%	9,0%	13,0%	11,1%	10,5%	8,1%
AMU	28,8%	31,3%	19,5%	37,0%	31,5%	13,2%	11,3%
FGU	7,2%	9,8%	4,5%	9,2%	1,9%	2,6%	3,2%
EUD, EUX, EUV: I alt	31,4%	45,5%	30,8%	39,1%	29,6%	13,2%	11,3%
Gymnasial udd.	19,6%	42,2%	40,6%	34,2%	31,5%	26,3%	19,4%
Videregående udd.	11,1%	12,9%	51,9%	23,9%	35,2%	42,1%	66,1%
Anden uddannelse	7,2%	5,0%	7,5%	11,6%	11,1%	26,3%	22,6%
I alt: 1203	153	479	133	284	54	38	62

Krydstabulering af Højest gennemført uddannelse og Interesse i uddannelse på uddannelsesstype

Interesse i uddannelse på uddannelsesstype er en sammenlægning af Spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte i uddannelse)

Det fremgår af tabellen, at de indsatte er bevidste og realistiske omkring deres uddannelsesønsker, i forhold til hvilke uddannelser deres uddannelsesniveau giver adgang til. For de indsatte, som ikke har gennemført en uddannelse, er efterspørgslen på undervisning på grundskoleniveau størst. For de indsatte, som har grundskolen som højest gennemførte uddannelse, er den største efterspørgsel erhvervsuddannelser og gymnasiale uddannelser. For de indsatte, som har en gymnasial uddannelse som højest gennemførte uddannelse, er videregående uddannelser de mest efterspurgte uddannelser. Dem, som har gennemført erhvervsuddannelser og videregående uddannelser, udviser derudover en generel interesse for yderligere uddannelse inden for samme felt af uddannelser.

INSTITUTIONSTYPERNES UDBUD AF OG EFTERSPØRGSEL PÅ UDDANNELSE

Vi vil nu gennemgå de igangværende uddannelsesforløb samt efterspørgslen på uddannelse i henholdsvis arrester, åbne fængsler, lukkede fængsler og udslusningsfængsler. Det vil af afsnittet fremgå, at der er den største variation af uddannelsesmuligheder i henholdsvis udslusningsfængsler og åbne fængsler. Institutionstyperne med den mindste variation i uddannelsesudbud er samtidig de institutionstyper, hvor indsatte uden for uddannelse oftest oplever, at uddannelsesudbuddet ikke passer dem.

Indsatte uden for uddannelse er blevet spurgt, om årsager til ikke at være i uddannelse. Her gør Mangel på uddannelses tilbud, der passer til mig sig gældende for:

- ▶ 28,0%³³ af indsatte i udslusningsfængsler
- ▶ 36,5%³⁴ af indsatte i åbne fængsler
- ▶ 44,0%³⁵ af indsatte i arresterne
- ▶ 55,5%³⁶ af indsatte i lukkedes fængsler

ARRESTER

Arresterne er det regime med det mindst varierede udbud af uddannelser målt på igangværende uddannelsesforløb. Rammerne for uddannelse i arresterne er centraliseret omkring arrestskolen, hvor det primært er muligt at deltage i grundskoleundervisning. Dette kommer også til udtryk i vores undersøgelse, som viser, at langt størstedelen af de igangværende uddannelsesforløb i arresterne er FVU- og AVU-forløb. Rammerne kan begrænse uddannelsesudbuddet over grundskoleniveau.

Alle indsatte i uddannelse i arresterne tager deres uddannelse på matriklen³⁷. Arresterne er ofte små og uden store værksteder, derudover mangler de indsatte adgang til både frigang, computer og internet. At uddannelsesudbuddet over grundskoleniveau kan være svært at få op og stå i arresterne afspejles ligeledes i de igangværende uddannelsesforløb.

Deltagerne i grundskoleundervisning i arrester spænder over indsatte, som ikke har gennemført en uddannelse, til indsatte, som har gennemført lange videregående uddannelser. Som tidligere nævnt beskriver indsatte, der har gennemført grundskolen, men alligevel deltager i undervisning på grundskoleniveau, at det hjælper med at holde hovedet i gang eller få opfrisket sin uddannelse. I arresterne kan det yderligere forstås i lyset af den isolerede og passive dagligdag, hvor de indsatte som udgangspunkt er isoleret 23 timer på cellen. Derfor beskriver mange skolegang som en mulighed for at komme ud af cellen af trivselsmæssige årsager, både socialt og intellektuelt. Uddannelsesmulighederne for indsatte, der har gennemført grundskolen, kan dog også siges at være mangelfulde, eftersom uddannelsesudbuddet er centraliseret omkring grundskoleundervisning. Nogle arrestindsatte får muligheden for at deltage i HF-enkeltfag. De beskriver dog, at det kræver stor koordinerende hjælp fra en ansat, da de som udgangspunkt ikke har adgang til computer og internet.

---

33 Af 25 besvarelser til spørgsmålet »Hvorfor deltager du ikke i uddannelse eller undervisning? Sæt gerne flere kryds«

34 Af 275 besvarelser til spørgsmålet »Hvorfor deltager du ikke i uddannelse eller undervisning? Sæt gerne flere kryds«

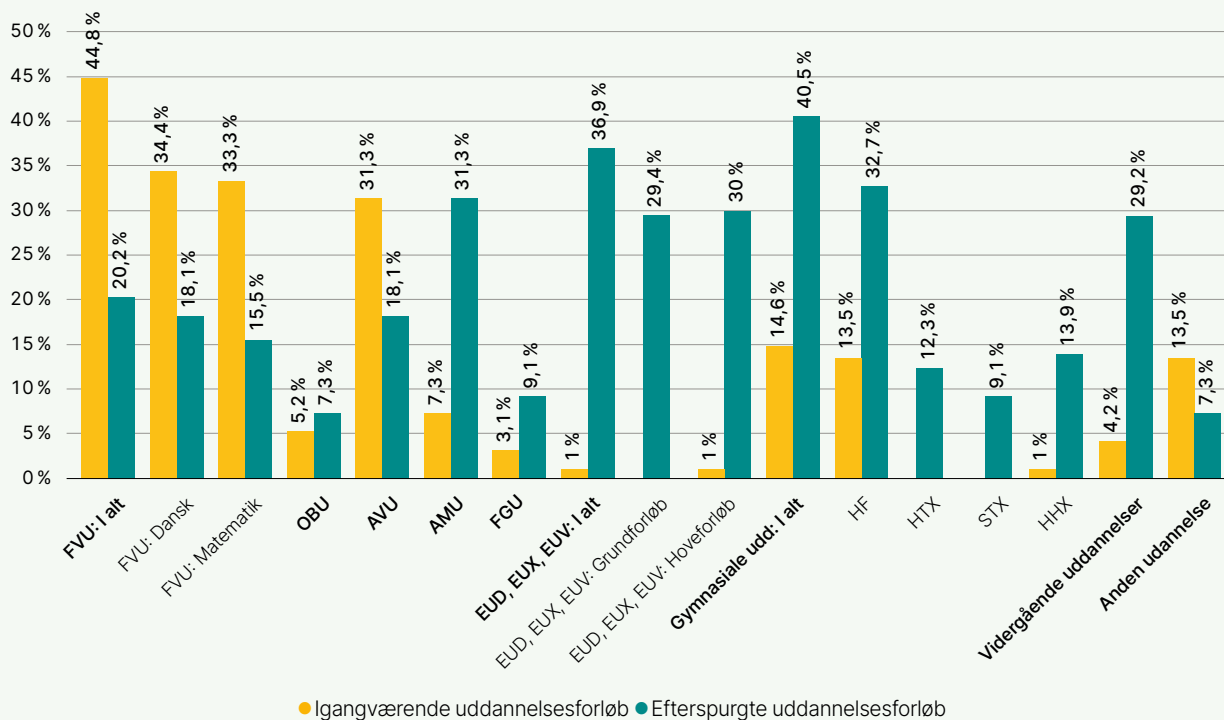
35 Af 448 besvarelser til spørgsmålet »Hvorfor deltager du ikke i uddannelse eller undervisning? Sæt gerne flere kryds«

36 Af 337 besvarelser til spørgsmålet »Hvorfor deltager du ikke i uddannelse eller undervisning? Sæt gerne flere kryds«

37 0,0% angiver at gå i frigang til uddannelse. Af 128 besvarelser til spørgsmålet »Hvordan foregår din undervisning? Sæt gerne flere kryds«

FIGUR 3: UDDANNELSESFORLØB OG -EFTERSPØRGSEL I ARRESTERNE

Baseret på 96 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds« og 504 besvarelser til en sammenlægning af spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte i uddannelse)

Arresten er tænkt som en institution, hvor indsatte opholder sig i kortere tid. Det kan være en forklaring på, hvorfor udbuddet af uddannelser er smallere end i fængslerne. Dog er domstolenes sagsbehandlings-tid stigende.^{38,39} Mange indsatte sidder i arresten over et år, og det er samtidig ikke unormalt at sidde i to år. Andre er i arresten i endnu flere år, før deres dom er færdigbehandlet.

Vores undersøgelse viser, at 82,0%⁴⁰ af de indsatte uden for uddannelse i arresterne gerne vil i uddannelse. Der er således et stort uindfriet uddannelsesønske, og flere indsatte er frustrerede over, at der ikke er et bredere udbud af uddannelser i arresten.

»Der mangler en seriøs mulighed for uddannelse, specielt under varetægtsfængsling, da flere og flere sidder varetægtsfængslet i flere år. At have noget uddannelse og dermed en mulighed for job ved løsladelse giver øget chance for fuldkommen rehabilitering til gavn for individet og samfundet.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Der er således et ønske blandt indsatte i arresterne om flere muligheder for at deltage i uddannelse. Det gælder både bedre muligheder for at komme i uddannelse, samt et mere varieret uddannelsesudbud. Figur 3 viser, at der er en stor efterspørgsel særligt

38 Rigsrevisionen 2022

39 Domstolsstyrelsen 2023

40 Af 479 besvarelser til spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«

på erhvervsuddannelser, videregående uddannelser og AMU-kurser, som ikke imødekommes.

I arresterne angiver 14,6% af de indsatte at være i gang med gymnasiale uddannelsesforløb. Det er samtidig den mest efterspurgte uddannelse i arresterne, hvor 40,5% af indsatte efterspørger gymnasial uddannelse. Den store efterspørgsel afspejler, at der også her er en efterspørgsel som ikke imødekommes. Årsagerne til at man ikke i højere grad lykkes med at imødekomme efterspørgslen på gymnasiale uddannelse kan blandt andet være på grund af dårlige muligheder for frigang og manglende adgang til computer og internet.

Derudover efterspørger flere arrestindsatte også en uddannelse eller kurser, der kan være forberedende til videre eller fortsat uddannelse under afsoning. En indsat, der har siddet 1,5 år i varetægt, beskriver, hvordan han synes, at det er frustrerende, at han skal vente med uddannelse, indtil han skal afsone (Arrest, 28 år, i uddannelse). Han påpeger, at han på de 1,5 år kunne have nået at tage en del uddannelse, så han netop kunne forberede sig på uddannelse under varetægten. For eksempel foreslår han, at hvis man gerne vil tage en hel HF under afsoning, så kan man med fordel bruge tiden i arresten på at færdiggøre sin 9. classes eksamen eller læse op på fag, man ved man har svært ved og på den måde være klar til at påbegynde HF med det samme, når man bliver overført til afsoning.

ÅBNE FÆNGSLER

Uddannelsesudbuddet er mere varieret i de åbne fængsler end i arrester og lukkede fængsler. Der er flere forskellige rum for uddannelse i åbne fængsler, her er der både skolelokaler og store værksteder. På tværs af de åbne fængsler finder man landbrug, skovbrug og industrikøkkener, som kan være relevante for forskellige håndværksmæssige kurser og uddannelser. Desuden er der bedre muligheder for frigang, samt lettere adgang til computer og internet. Mange indsatte i både arrester og lukkede fængsler italesætter derfor udsigten til de åbne

fængsler, som udsigten til muligheden for uddannelse.

At rammerne tilbyder flere muligheder vises i vores undersøgelse ved, hvilke uddannelsesforløb de indsatte i åbne fængsler angiver at deltage i. Her fremstår et mere varieret uddannelsesudbud i åbne fængsler end både arrester og lukkede fængsler. Det kommer til udtryk ved, at der er en større variation i, hvilke uddannelsesforløb de indsatte deltager i. Som figur 4 viser, angiver 16,8% af de indsatte i uddannelse at deltage i EUD-forløb, herunder hovedsageligt grundforløb. I de lukkede fængsler er der til sammenligning kun 5,1% i EUD-forløb. En nærliggende forklaring kan være de bedre mulighederne for frigang.

Selvom uddannelsesudbuddet er mere varieret er bredere end i arrester og lukkede fængsler, er der stadig en stor gruppe af indsatte i åbne fængsler, som ikke imødekommes i deres efterspørgsel på uddannelse. Vores undersøgelse viser, at blandt de indsatte, der står uden for uddannelse, vil 69,7%⁴¹ gerne deltage i uddannelse. Størstedelen af indsatte uden for uddannelse efterspørger altså uddannelse. Andelen er dog mindre end i arrester og lukkede fængsler, hvilket kan tyde på at man i højere grad i de åbne fængsler lykkes med at imødekomme efterspørgslen.

Blandt de indsatte i uddannelse i åbne fængsler, angiver 11,1%⁴², at de går frigang til uddannelse. For denne gruppe er der bedre muligheder for erhvervsuddannelser, gymnasiale- og videregående uddannelse.

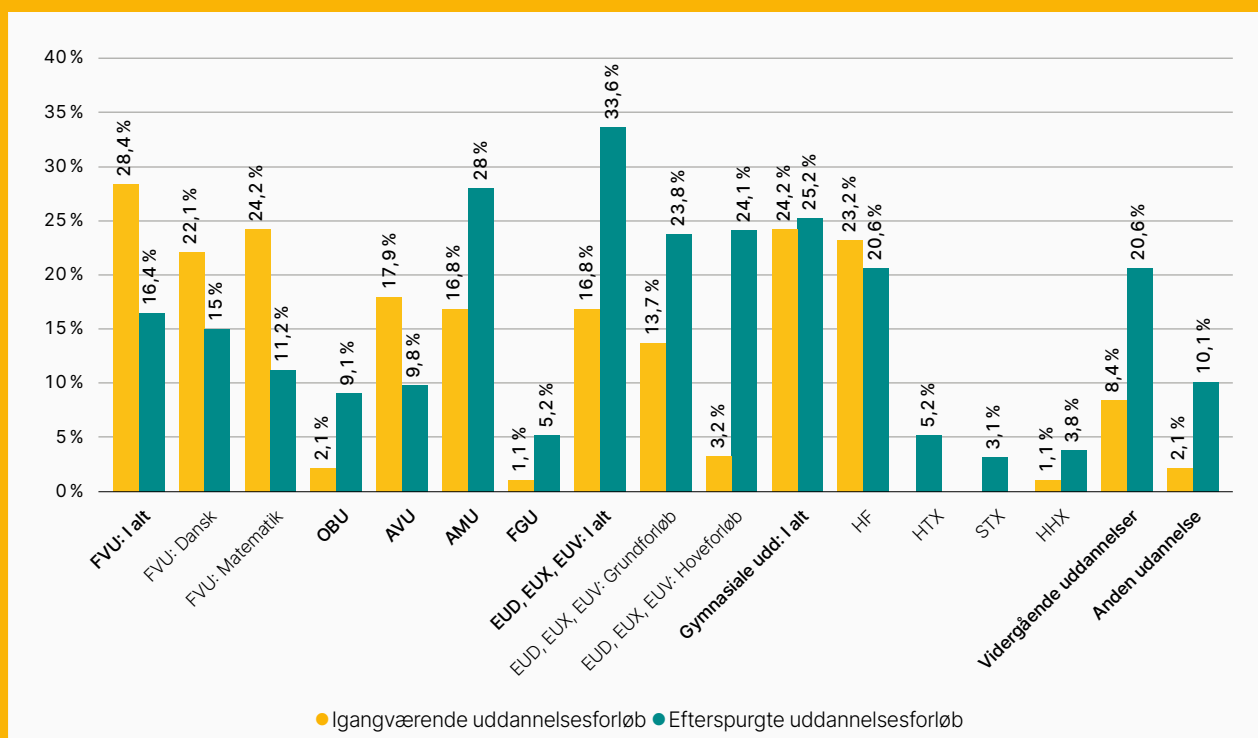
Langt de fleste indsatte i de åbne fængsler går dog ikke frigang, og dårlige muligheder for frigang er den hyppigst angivne barriere blandt de indsatte, der er i uddannelse i de åbne fængsler. 39,4%⁴³ angiver dårlige muligheder for frigang, som en faktor, der har givet dem problemer i forhold til uddannelse.

41 Af 310 besvarelser til spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«

42 Af 99 besvarelser til spørgsmålet »Hvordan foregår din uddannelse? Sæt gerne flere kryds«

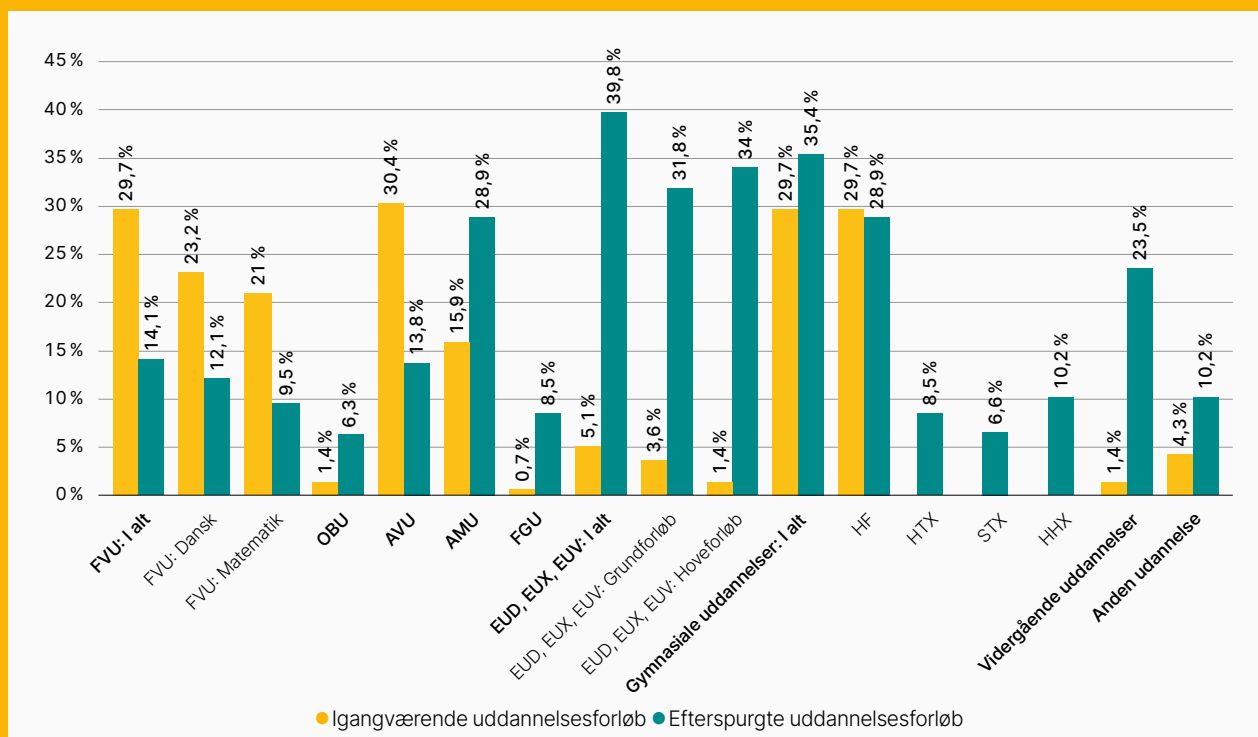
43 Af 99 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt?«

FIGUR 4: UDDANNELSESFORLØB OG -EFTERSPØRGSEL I DE ÅBNE FÆNGSLER

Igangværende uddannelsesforløb: Baseret på 95 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«. **Efterspurgte uddannelsesforløb:** Samlet for indsatte i uddannelse og indsatte uden for uddannelse. Baseret på 286 besvarelser til spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte i uddannelse)

FIGUR 5: UDDANNELSESFORLØB OG -EFTERSPØRGSEL I DE LUKKEDE FÆNGSLER

Igangværende uddannelsesforløb: Baseret på 138 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«. **Efterspurgte uddannelsesforløb:** Samlet for indsatte i uddannelse og indsatte uden for uddannelse. Baseret på 412 besvarelser til spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte i uddannelse)

UDGANGSBEKENDT- GØRELSEN: FRIGANG TIL UDDANNELSE

§ 44. Indsatte, der udstår tidsbestemt fængselsstraf på 5 måneder eller derover [...] kan få udgang i form af frigang [...] Der kan tidligst gives frigang, når en tredjedel af straffen er udstået,

§ 45. stk. 2. Frigang til deltagelse i undervisning efter § 44, stk. 2, kan gives i højst 1 år. Indsatte i åben institution og indsatte, der i lukket institution udstår fængselsstraf på under 5 år, kan få tilladelse til frigang til deltagelse i undervisning af op til 6 ugers varighed, før en tredjedel af straffen er udstået.

LUKKEDE FÆNGSLER

Det høje sikkerhedsniveau i lukkede fængsler sammen med den mindre grad at bevægelsesfrihed betyder, at rammerne for uddannelse er mere begrænsede end i åbne fængsler. Her er dog også både skolelokaler og store værksteder. Til gengæld er adgangen til frigang, computer og internet mere begrænset.

Vores undersøgelse viser, at de indsatte i uddannelse i lukkede fængsler hovedsageligt er i gang med grundskoleundervisning, HF eller AMU-kurser. Kun 0,7%⁴⁴ af de indsatte i lukket fængsel går frigang til uddannelse. Det vil sige, at langt de fleste indsatte deltager i eller følger undervisning i fængslet. Ifølge de indsatte kunne der dog sagtens være et mere varieret uddannelsesudbud, selvom uddannelse primært foregår inden for murene. Det gælder særligt

for erhvervsuddannelser, da de lukkede fængsler er udstyret med store værksteder, hvor de indsatte er beskæftiget. Der er derfor fysiske faciliteter, som med fordel kunne anvendes til erhvervsuddannelse.

En barriere, der i stort omfang forekommer i de lukkede fængsler, er manglende adgang til computer og internet. Som det vises i kapitlet om Uddannelse under afsoning og varetægt, er manglen på computer og internet de to hyppigst angivne udfordringer for uddannelse. Udfordringen gør sig især gældende i de lukkede fængsler, hvor 67,4% af indsatte i uddannelse angiver Mangel på computer som en udfordring, og 61,8% angiver Mangel på internet som en udfordring⁴⁵. Til sammenligning angiver 31,3% af indsatte i uddannelse i åbne fængsler Mangel på computer som en udfordring, og 37,4% angiver Mangel på internet som en udfordring⁴⁶. Det er altså en udfordring for en betydeligt større andel af de indsatte i uddannelse i lukkede fængsler end i åbne fængsler.

De indsatte, der afsoner i lukkede fængsler, har ofte lange domme, hvilket kunne give indsatte muligheden for at tage længerevarende uddannelsesforløb, såsom erhvervsuddannelser og videregående uddannelser.

Vores undersøgelse viser, at der blandt de indsatte uden for uddannelse, er 82,6%⁴⁷ som ønsker at komme i uddannelse. Alligevel oplever mange indsatte i lukket fængsel at vente lang tid på at kunne påbegynde uddannelse. Det er på trods af, at der er et udbredt ønske om at færdiggøre uddannelse inden løsladelse. Det kan give en oplevelse af, at man spilder sin tid ved bare at sidde og vente.

»Så kommer man til at sidde i rigtig mange år, hvor man bare sidder og venter på at kunne opstarte det, man gerne vil, fordi det er bare sådan processen er. Så selvom jeg gerne ville i gang, det kunne være jeg gerne havde villet være i gang med kokkegrundforløbet eller jeg vidste, jeg gerne ville være kok allerede, da jeg

44 Af 146 besvarelser til spørgsmålet »Hvordan foregår din uddannelse? Sæt gerne flere kryds«

45 Af 144 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold giver dig problemer i forbindelse med uddannelser under afsoning/varetægt?«

46 Af 99 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forholdet givet dig problemer med uddannelse under afsoning/varetægt?«

47 Af 350 besvarelser til spørgsmålet »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«

kom fra varetægten af. Så ville der måske gå 8 år, før jeg kunne have opstartet på den uddannelse. Eller 10 år. Så sidder man jo bare og venter. Hvorfor ikke komme i gang med det, man gerne vil, så man kan komme ud og være til gavn i samfundet?»

(Lukket fængsel, 30 år, uden for uddannelse)

En anden indsat beskriver, hvordan ventetiden kan være ødelæggende for ens motivation.

»Folk, der har lange domme, kommer først i skole efter plus fem år. Man kan nå at miste motivationen.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Nogle indsatte må vente med at påbegynde uddannelse til åbent fængsel, da uddannelsesudbuddet i de lukkede fængsler er for smalt til at imødekomme deres uddannelsesbehov. Det på trods af, at der kan gå mange år. En indsat beskriver det således:

»Alle folk vil gerne bruge deres tid fornuftigt i fængsel og tage uddannelse. Men de rigide regler forhindrer det, og det er stort set umuligt i lukket fængsel. Og folk med lange domme spilder deres tid. Og når man endelig kan begynde, har man kun et år igen. Og man kan ikke nå at gøre det færdigt, inden man er på gaden igen i hverdagsstress.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Hér refererer den indsatte til gældende regler for frigang. Hvis en indsat ønsker at tage uddannelse over grundskoleniveau, foregår dette enten som fjernundervisning eller ved frigang. Frigang til uddannelse gives så tæt på løsladelsestidspunktet som muligt. Indsatte i lukket fængsel har som oftest domme over 5 år, så der er længe til, at frigang bliver muligt for dem.

UDSLUSNINGSFÆNGSLER

Udslusningsfængslerne skiller sig ud ved, at de indsatte har større bevægelsesfrihed uden for matriklen. Langt de fleste indsatte i udslusningsfængslerne er beskæftiget eller i uddannelse uden for fængslet. Her angiver 90,9%⁴⁸ af de indsatte i uddannelse frigang til uddannelse, hvilket viser den store forskel, der er på vilkårene for uddannelse i udslusningsfængslerne.

De indsatte i udslusningsfængslerne adskiller sig ved generelt at have et højere uddannelsesniveau. I udslusningsfængslerne har 32,5%⁴⁹ af de indsatte enten ingen uddannelse eller grundskolen som højest gennemførte uddannelse. Det samme gør sig gældende for 52,3%⁵⁰ i arresterne, 53,7%⁵¹ i de åbne fængsler og 54,6%⁵² i de lukkede fængsler. Det kan både være udtryk for, at de indsatte i udslusningsfængslerne har taget grundskolen tidligere i deres afsoning eller at indsatte med højere uddannelsesniveau har lettere ved at få adgang til udslusningsfængslerne.

De igangværende uddannelsesforløb i udslusningsfængslerne tegner et bredt spænd af muligheder for de indsatte. Særligt iøjnefaldende er det, hvor stor en andel, der deltager i erhvervs- og videregående uddannelser, her hvor rammerne tillader det. Forklaringen er formentligt, at langt størstedelen af de indsatte deltager i uddannelse uden for udslusningsfængslet, hvorfor langt mere kan lade sig gøre. Det må bemærkes, at datagrundlaget for udslusningsfængslerne i denne undersøgelse er mindre end for de andre institutionstyper. Det skal sammenholdes med, at langt færre indsatte afsoner i et udslusningsfængsel.

At uddannelsesforløbene foregår uden for matriklen gør det også svært at identificere de gennemgående barrierer, der relaterer sig til det at være i uddannelse i et udslusningsfængsel. De barrierer, de møder, vil

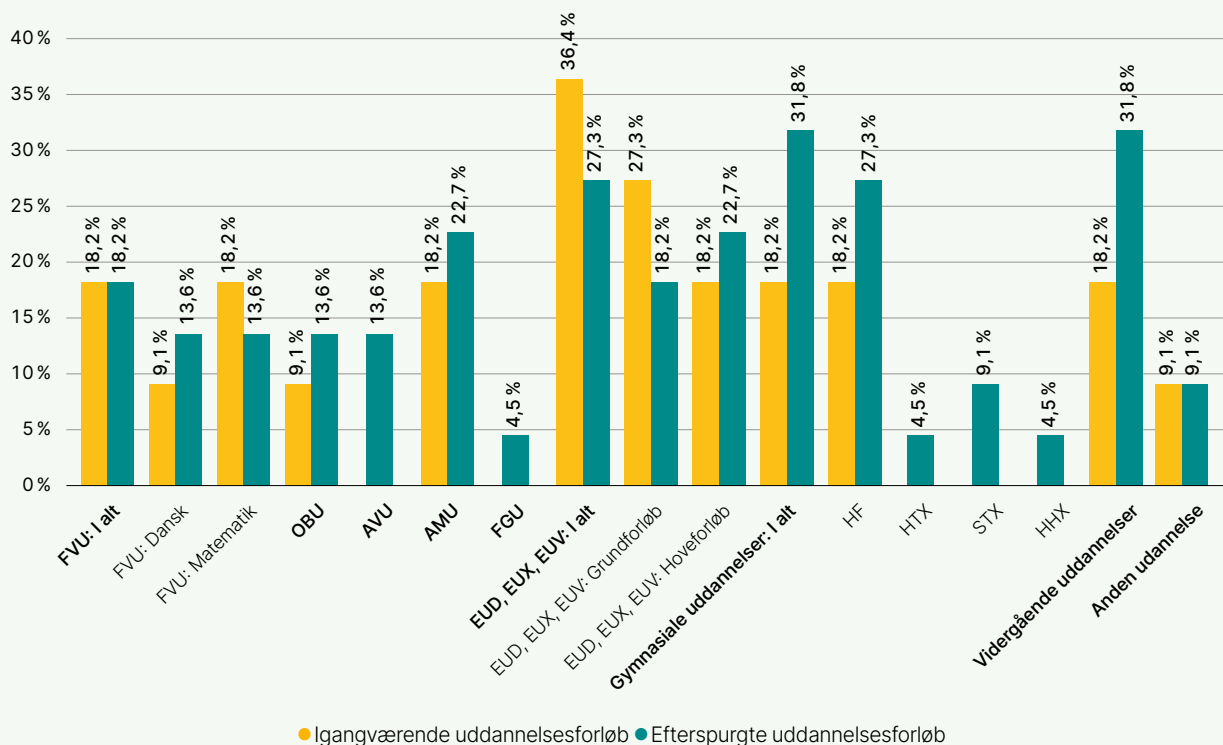
48 Af 11 besvarelser til spørgsmålet »Hvordan foregår din uddannelse? Sæt gerne flere kryds«

49 Af 40 besvarelser til spørgsmålet »Har du gennemført en eller flere af disse uddannelser? (Også selvom du ikke bestået den afsluttende eksamen/prøve) Sæt gerne flere kryds.« Herefter renses så kun højest gennemførte uddannelsesniveau fremgår.

50 Af 609 besvarelser »Har du gennemført en eller flere af disse uddannelser? (Også selvom du ikke bestået den afsluttende eksamen/prøve) Sæt gerne flere kryds.« Herefter renses så kun højest gennemførte uddannelsesniveau fremgår.

51 Af 410 besvarelser »Har du gennemført en eller flere af disse uddannelser? (Også selvom du ikke bestået den afsluttende eksamen/prøve) Sæt gerne flere kryds.« Herefter renses så kun højest gennemførte uddannelsesniveau fremgår.

52 Af 500 besvarelser »Har du gennemført en eller flere af disse uddannelser? (Også selvom du ikke bestået den afsluttende eksamen/prøve) Sæt gerne flere kryds.« Herefter renses så kun højest gennemførte uddannelsesniveau fremgår.

FIGUR 6: UDDANNELSESFORLØB OG -EFTERSPØRGSEL I UDSLUSNINGSFÆNGSLERNE

Igangværende uddannelsesforløb: Baseret på 11 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser?«. Efterspurgte uddannelsesforløb: Baseret på 22 besvarelser på spørgsmålet »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«

være forskelligartede afhængig af, hvilken uddannelsesinstitution de er tilknyttet.

Det at gå frigang til uddannelse kan dog være be- hæftet med udfordringer, som relaterer sig til dét at være indsat. En indsat i udslusningsfængsel beskri- ver, hvordan det, at være dømt, besværliggør hans muligheder for praktik under uddannelse, ligesom hans afsoning skaber restriktioner for, hvor han må opholde sig og hvornår. Det har indflydelse på hans muligheder for at deltage i sociale og faglige fællesskab uden for uddannelsesstedets matrikel eller uden for den skemalagte undervisning (Ud- slusningsfængsel, 28 år, i uddannelse). Derudover oplever han, at hans undervisere behandler ham anderledes end hans medstuderende. Disse forhold kan ikke reguleres af kriminalforsorgen, men nævnes alligevel som opmærksomhedspunkt for at kortlægge hvilke forhold, der former uddannelse under afso- ning i et udslusningsfængsel.

KVINDELIGE INDSATTE

De kvindelige indsatte italesætter en oplevelse af at uddannelsesmulighederne for kvindelige indsatte er mere begrænsede end for mændene. Vores under- søgelse underbygger denne oplevelse, når det kom- mer til variationen af igangværende uddannelsesfor- løb og manglende muligheder for adgang til internet, computer og uddannelsesafdeling. Udfordringerne er især forbundet med, at de fleste kvindelige indsat- te er i Jyderup Fængsel.

Vores undersøgelse viser, at der ikke er en stor for- skel i uddannelsesniveaet mellem de kvindelige og mandlige indsatte. For begge køn gælder det, at cir- ka halvdelen har grundskolen som højest gennem- førte uddannelse.

Langt størstedelen af de kvindelige indsatte er i Jy- derup Fængsel, som er et kvindefængsel og -arrest.

Fængslet åbnede som kvindefængsel i 2021, og udover at være Danmarks eneste kvindefængsel er det også Danmarks eneste hybridfængsel. Hybrid refererer til, at der både er arrest, åbent fængsel og lukket fængsel på samme matrikel. Når der herefter omtales »Jyderup Fængsel« refereres der både til matriklens arrest, åbne og lukkede fængsel.

Da langt de fleste kvindelige indsatte er her, betyder det, at uddannelsesmulighederne for kvindelige indsatte i høj grad er betinget af, hvad der kan lade sig gøre i denne institution. Selvom Jyderup Fængsel er et hybridfængsel, kan det ikke afspejle forskelligheden af muligheder, som kan lade sig gøre på tværs af institutionerne, som er tiltænkt mandlige indsatte. Derfor vil vi her dykke ned i nogle af de udfordringer, som relaterer sig til uddannelse i Jyderup Fængsel.

IGANGVÆRENDE UDDANNELSES-FORLØB OG EFTERSPØRGSEL I JYDERUP FÆNGSEL

I tabel 9 sammenlignes igangværende uddannelsesforløb i Jyderup med gennemsnittet for de andre arrester, åbne og lukkede fængsler⁵³. Det fremgår heraf, at variationen af igangværende uddannelsesforløb er mindre i Jyderup Fængsel end i resten af undersøgelsens matrikler. I vores undersøgelse angiver 68,8% af de indsatte i uddannelse i Jyderup Fængsel at være i gang med FVU. Til sammenligning gælder det for 30,0% af de indsatte i uddannelse i resten af undersøgelsens matrikler. Dog må det her holdes for øje, at andelen af indsatte i AVU i resten af Kriminalforsorgen er væsentligt højere end i Jyderup Fængsel

Andelen af indsatte i Jyderup Fængsel, der angiver at være i gang med en gymnasial uddannelse, er lavere end i resten af kriminalforsorgens institutioner. Dette kan hænge sammen med dårligere adgang til computer og internet, samt at der ikke er en uddannelsesafdeling. Dette uddybes længere nede.

Særligt i arresten i Jyderup Fængsel skiller uddannelsesudbuddet sig ud i forhold til resten af de ar-

53 Data fra udslusningsfængsler indgår ikke i resten-kategorien, da institutionstypen ikke forekommer i Jyderup Fængsel

TABEL 8: HØJEST GENNEMFØRTE UDDANNELSE FORDELT PÅ KØN

	Kvinder	Mænd
Jeg har ikke gennemført en uddannelse	8,7%	14,4%
Grundskole	42,7%	38,6%
Gymnasial uddannelse	16,5%	10,2%
Erhvervsfaglig uddannelse	15,5%	24,4%
Kort videregående uddannelse	4,9%	4,5%
Mellemlang videregående uddannelse	6,8%	3,0%
Lang videregående uddannelse (bachelor- eller kandidatgrad)	4,9%	4,9%
Antal besvarelser	103	1452

Baseret på: »Har du gennemført en eller flere af disse uddannelser? (Også selvom du ikke bestået den afsluttende eksamen/prøve) Sæt gerne flere kryds.« Herefter renses så kun højest gennemførte uddannelsesniveauer fremgår. De respondenter, der har angivet »Andet« til køn, er ikke medtaget, da det lave respondenttal gør det svært at garantere anonymitet.

TABEL 9: IGANGVÆRENDE UDDANNELSES-FORLØB I JYDERUP OG RESTEN AF KRIMINALFORSORGENS INSTITUTIONER

	Jyderup Fængsel	Resten af Kriminalforsorgens institutioner
FVU: I alt	68,8%	30,0%
FVU: Dansk	56,3%	22,9%
FVU: Matematik	50,0%	22,9%
OBU	0,0%	3,0%
AVU	3,1%	29,6%
AMU	15,6%	13,5%
FGU	0,0%	1,7%
EUD, EUX, EUV: I alt	6,3%	7,4%
EUD, EUX, EUV: Grundforløb	6,3%	5,4%
EUD, EUX, EUV: Hovedforløb	0,0%	2,0%
Gymnasiale uddannelser: I alt	15,6%	24,6%
HF	15,6%	23,9%
HHX	0,0%	0,7%
Videregående uddannelser	6,3%	4,0%
Anden uddannelse	3,1%	6,7%
Antal besvarelser	32	297

Baseret på: »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds« blandt indsatte i uddannelse i arrester, åbne fængsler og lukkede fængsler.

TABEL 10: EFTERSPØRGSEL PÅ UDDANNELSESTYPE I JYDERUP FÆNGSEL

FVU: I alt	17,5%
FVU: Dansk	17,5%
FVU: Matematik	11,1%
OBU	7,9%
AVU	11,1%
AMU	33,3%
FGU	9,5%
EUD, EUX, EUV: I alt	31,7%
EUD, EUX, EUV: Grundforløb	30,2%
EUD, EUX, EUV: Hovedforløb	23,8%
Gymnasiale uddannelser: I alt	47,6%
HF	42,9%
HTX	6,3%
STX	6,3%
HHX	11,1%
Videregående uddannelse	28,6%
Anden uddannelse	14,3%
Antal besvarelser	63

Samlet for indsatte i uddannelse og indsatte uden for uddannelse. Baseret på »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte i uddannelse)

rester, som indgår i undersøgelsen. 92,3%⁵⁴ af de indsatte i Jyderup arrest er i gang med FVU, hvilket tegner et billede af, at uddannelse udover FVU næsten ikke eksisterer.

I tabel 10 fremgår efterspørgslen på uddannelse blandt de indsatte i Jyderup Fængsel, både blandt dem i og uden for uddannelse. Sammenholdes tabel 9 og 10, fremgår det tydeligt, at der er uoverens-

stemmelse mellem de igangværende uddannelsesforløb og efterspørgslen. Det er særligt efterspørgsel på de gymnasiale uddannelser, som ikke imødekommes.

Det er hensigten, at langt de fleste kvindelige indsatte skal være i Jyderup Fængsel. Det betyder, at uddannelsesforholdene i Jyderup Fængsel i stort omfang betinger uddannelsesmulighederne for langt de fleste kvindelige indsatte. Ifølge straffuldbyrdelsesloven skal indsatte placeres efter nærhedsprincippet, det vil sige så tæt på sit hjem som muligt, samt efter hvilken institution, der bedst opfylder andre behov, såsom uddannelsesønsker⁵⁵. Disse hensyn kan der dog ikke tages højde for, når det kommer til kvindelige indsatte, da de som udgangspunkt skal afsone i Jyderup Fængsel. Det er til stor frustration for flere indsatte. Vi vil ikke her gå ind i drøftelserne af kvindefængslet generelt, men det er vigtigt at holde for øje, at det har indvirkning på de kvindelige indsattes uddannelsesmuligheder.

På samme måde er forholdene og barriererne for uddannelse i Jyderup udslagsgivende for de kvindelige indsattes uddannelsesforhold. Jyderup Fængsel har hverken en uddannelsesafdeling eller adgang til SK-net, som er et særligt sikret IT-netværk.

»Jeg synes, det er fuldstændig latterligt, når du vælger at lave Danmarks første hybridfængsel, der er et kvindefængsel, og det har været så vigtigt for dem at få det her projekt kvindefængsel op og stå, men du giver os ikke en uddannelsesafdeling, du giver os ikke SK-net.«

(Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse)

Det betyder, at kvindelige indsatte som udgangspunkt er afskåret fra mulighederne for afsoning på en uddannelsesafdeling og for adgang til SK-net. Som den indsatte beskriver ovenfor, giver det anledning til frustration. Manglen på adgang til internet og computer er i endnu større omfang en udfordring i Jyderup Fængsel end i resten af undersøgelsens

54 Af 13 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

55 Straffuldbyrdelsesloven §23

TABEL 11: HØJEST GENNEMFØRT UDDANNELSE FORDELT PÅ ALDER

	18-24 år	25-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60+ år
Jeg har ikke gennemført en uddannelse	20,6%	11,9%	14,4%	11,9%	6,7%	12,2%
Grundskole	50,5%	48,4%	37,1%	28,5%	23,0%	22,4%
Gymnasial uddannelse	17,0%	13,6%	9,4%	6,1%	8,1%	2,0%
Erhvervsfaglig uddannelse	10,1%	19,9%	26,5%	33,9%	34,8%	22,4%
Kort videregående uddannelse	1,4%	3,6%	3,4%	5,4%	12,6%	14,3%
Mellemlang videregående uddannelse	0,0%	0,9%	4,3%	5,8%	5,2%	8,2%
Lang videregående uddannelse (bachelor- eller kandidatgrad)	0,4%	1,8%	4,8%	8,3%	9,6%	18,4%
Antal besvarelser	277	337	437	277	135	49

Krydstabulering mellem højest gennemførte uddannelse og alder. Højest gennemført uddannelse er baseret på: »Har du gennemført en eller flere af disse uddannelser? (Også selvom du ikke bestået den afsluttende eksamen/prøve) Sæt gerne flere kryds.« Herefter renset så kun højest gennemførte uddannelsesniveau fremgår. Alder er baseret på: »Dit fødselsår. Skriv årstal.« Herefter grupperet.

matrikler. I Jyderup Fængsel oplever 63,4%⁵⁶ af de indsatte i uddannelse, at manglen på internet er en udfordring. Det gør sig gældende for 51,2%⁵⁷ i resten af undersøgelsens matrikler. 63,4%⁵⁸ oplever ligeledes manglen på computer som en udfordring for deres uddannelse i Jyderup Fængsel, her er det tilsvarende 53,6%⁵⁹ blandt indsatte i resten af matriklerne.

En anden udfordring, som er større i Jyderup Fængsel, er mangel på adgang til bøger. 46,3%⁶⁰ af de indsatte i uddannelse i Jyderup Fængsel giver udtryk for, at dette er en udfordring. Det tilsvarende tal for resten er 22,7%.⁶¹ Til gengæld oplever færre ventetid som en udfordring for deres uddannelse. I Jy-

derup Fængsel gør det sig gældende for 19,5%⁶² mens det for resten af matriklerne er 29,4%⁶³.

UDDANNELSE OG ALDER

En faktor, som kan være medbestemmende for de indsattes adgang til uddannelse, er alder. Kriminalforsorgen prioriterer uddannelsesindsatser for indsatte under 30 år til stor frustration for indsatte over 30 år.

Tabel 11 viser højest gennemførte uddannelse fordelt på aldersgrupper.

Det fremgår af tabellen, at de yngre indsatte har et lavere uddannelsesniveau end de ældre. Vores un-

56 Af 41 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

57 Af 330 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

58 Af 41 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

59 Af 330 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

60 Af 41 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

61 Af 330 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

62 Af 41 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

63 Af 330 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

dersøgelse viser, at de 18-24-årige har det laveste uddannelsesniveau. Blandt dem har 71,1% angivet enten ingen uddannelse eller grundskolen som højest gennemførte uddannelse. Det tilsvarende tal for gruppen af 30-39-årige er 51,1%, og for de 40-49-årige er det 40,4%. En del af forskellen i uddannelsesniveaulet kan måske netop forklares ved alder, eftersom de ældre indsatte har haft flere år til at færdiggøre en uddannelse.

Tallene indikerer dog stadig, at en stor gruppe af indsatte over 30 år har et lavt uddannelsesniveau, samtidig med at vores undersøgelse desuden viser en stor interesse for uddannelse blandt indsatte over 30 år. Efterspørgsel på uddannelse blandt indsatte uden for uddannelse er størst blandt de 30-39-årige. 82,2%⁶⁴ af de indsatte uden for uddannelse i alderen 30-39 angiver, at de er interesserede i uddannelse. Alligevel oplever mange indsatte over 30 år at blive udelukket fra uddannelse grundet deres alder.

»Systemet prioriterer de unge, dem under 30 år, og lige her der glemmer man og tilsidesætter dem, der er over 30 og har mange domme. Men det er jo ikke ensbetydende med, at vi ikke vil ændre vores liv, vi mangler bare en venlig sjæl, som vil investere lidt i os 'fortabte tilfælde'.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Som adskillige andre i undersøgelsen, pointerer den indsatte her, at mange indsatte over 30 år, ønsker at få mulighederne til at lægge deres liv om. Derfor er det også til stor frustration, når man grundet sin alder bliver valgt fra.

»Det jeg synes, var den største mavepuster, det var det der med at første gang få at vide, at dem under 30, det er dem, de koncentrerer sig om. Okay, så nu er jeg godt nok 42, men så kan du måske stå som 33-årig, 35-årig og måske ikke have nogen uddannelse, men gerne vil, fordi man har, okay, lad os sige, nu har jeg 6 år [red. domslængde], det har den 35-årige også, og han vil egentlig gerne tage en uddannelse. (...) Så kan han ikke det, fordi

der er noget med alder. Det, synes jeg, er lidt ærgerligt, at der er sådan en aldersbarriere. Jeg er godt klar over, at man skal satse på de unge, men de her gamle unge eller middelaldrene eller hvad man skal kalde det, de har jo stadigvæk masser af år på arbejdsmarkedet. Og hvis nu de har fundet ud af, okay, jeg vil godt rette op på mit liv, så synes jeg også, de skal have en chance for at kunne sige, okay, vi starter her, du tager nogle enkelte fag, eller vil du herover, så tager du nogle andre eller EUD eller hvad det nu måtte hedde af uddannelser. Så det blev jeg lidt berørt over.«

(Lukket fængsel, 42 år, uden for uddannelse)

Andre indsatte beskriver, hvordan det kan opleves som at blive givet op på, på grund af sin alder. Flere indsatte beskriver dog, hvordan netop det at blive ældre har været udslagsgivende for lysten til at lægge sit liv om. For nogle hænger det sammen med at få børn, for andre handler det om nyt stadie i livet eller om at blive træt af livet i fængsel og kriminalitet.

»Jamen, jeg er blevet en del ældre. Og der er sket rigtig mange ting i mit liv siden dengang, hvor jeg blev varetægtsfængslet for min sag. Min sag, den er rigtig gammel, der er bare sket mange ting, og jeg er blevet et ældre menneske og har fundet nogle nye værdier i livet og kan godt se, man kommer ikke langt med at sidde i fængsel hele tiden.«

(Udslusningsfængsel, 28 år, i uddannelse)

Selvom den indsatte er 28 år, og altså falder inden for aldersgruppen som har fortrinsret til uddannelse i kriminalforsorgen, viser hans fortælling, hvordan det at blive ældre netop kan betyde en større interesse i uddannelse. Afsnittet indikerer hermed, at uddannelsesmuligheder forspildes for en stor gruppe indsatte, da det at blive ældre kan være en personlig motivationsfaktor og samtidig en systemisk barriere for at tage uddannelse i fængsler og arrester.

64 Af 321 besvarelser til spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt?« og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«

KONTINUITET I UDDANNELSE – MELLEM INSTITUTIONER OG FRIHED

Det kommende afsnit belyser nogle af de udfordringer, som indsatte oplever i forbindelse med indsættelse, overførsel og løsladelse.

AT BLIVE INDSAT UNDER UDDANNELSESFORLØB

Flere indsatte italesætter, hvordan det at blive indsat har været årsag til, at deres uddannelse er blevet afbrudt. Indsatte, som er i gang med uddannelse ved indsættelsestidspunktet, oplever sjældent, at denne uddannelse kan fortsættes. Da uddannelsesudbuddet er betydeligt mindre varieret end uden for murene, er det nemlig sjældent muligt at fortsætte uddannelsen som indsat.

Eksempelvis beskriver flere at have været i gang med en videregående uddannelse, som det ikke er muligt at fortsætte som indsat. Som tidligere beskrevet formår kriminalforsorgen ikke at facilitere mange videregående uddannelsesforløb. Derfor kan det at blive indsat betyde, at de ikke får færdiggjort uddannelsen.

Samme udfordring gælder blandt andet også for dem, der er i gang med et EUD-hovedforløb ved indsættelse. EUD-hovedforløb foregår i meget lille omfang inden for murene, og som nyligt indsat er det ikke muligt at få frigang. Også her risikerer indsatte at skulle afbryde deres uddannelse. Allerede ved indsættelsen er der hermed risiko for at strande midt i et uddannelsesforløb.

OVERFØRSEL – DEN MEST HYPPIGE ÅRSAG TIL AT AFBRYDE UDDANNELSE

26,0%⁶⁵ af alle indsatte i undersøgelsen angiver at have afbrudt en uddannelse under afsoning og varetægt. Den mest hyppige årsag hertil er *Overførsel under afsoning*, som angives af 36,6%⁶⁶. Mange indsatte beskriver overførsel som en udfordring for et godt og meningsfuldt forløb, da det kan sætte en stopper for igangværende uddannelsesforløb og lede til tab af motivation.

Mange indsatte giver udtryk for, at det er almindeligt at blive overført adskillige gange under varetægt og afsoning. Det kan give en oplevelse af, *»at problemet er at man bliver smidt rundt som en bold«* (Spørgeskemabesvarelse). En indsat beskriver at have *»Siddet 11 forskellige steder på 20 måneder. Det har været sådan, at jeg har været rykket til en arrest, kun har haft en nat et sted, ikke engang nået at pakke ud«* (Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse). Det at blive rykket så meget, har derudover skabt en grundlæggende utryghed hos den indsatte.

En anden indsat beskriver, at han nåede *»14 forskellige celler det første år som afsoner«* samtidig med, at han forsøgte at opstarte en HF (Lukket fængsel, 35 år, i uddannelse). De mange flytninger var et ben-spænd for at komme i gang med den uddannelse, han ellers fik skrevet ind i sin handleplan allerede under sit første år som indsat.

Overførsel spænder dog ikke kun ben for opstart af uddannelse, men også for gennemførsel af uddannelse. Uddannelsesforløb kan afsluttes øjeblikkeligt, hvis der ikke i overførslen er taget hensyn til, hvorvidt den indsatte kan fortsætte sin uddannelse på den nye matrikel. Der er særligt to hensyn, som de indsatte oplever udfordringer med i forbindelse med overførsel. For det første er udbuddet forskelligt på tværs af kriminalforsorgens matrikler, og det uddannelsesforløb, som er iværksat i én matrikel, er ikke nødvendigvis udbudt eller muligt i en anden.

»Det er ikke alle arresthuse, som har mulighed for uddannelse, hvis nogle vil eller er i gang med uddannelse, burde de ikke blive flyttet til et sted uden, fordi det ødelægger gejsten, og man føler man har spildt tiden, og man nu kommer ud til ikke at have en uddannelse, så man ender i kriminalitet igen, igen, igen!«
(Spørgeskemabesvarelse)

Den indsatte kobler afbrydelsen af uddannelsen til et tab af gejst, tidsspild og til en bekymring om, at løslades uden bedre forudsætninger for at undgå tilbagefald til kriminalitet. For det andet oplever de indsatte uvished og forvirring som udfordringer i

---

65 Af 1509 besvarelser til spørgsmålet »Har du afbrudt uddannelse, fag, kursus eller praktik under afsoning / varetægt?

66 Af 375 besvarelser til spørgsmålet »Hvis ja, hvilke forhold gjorde, at du afbrød din uddannelse?«

forbindelse overførsel. Eksempelvis oplever de sparsom uddannelsesvejledning ved overførsel, samtidig med at de oplever, at de ansatte ligeledes mangler klarhed omkring, hvilke uddannelsesforløb, der er mulige i andre institutioner. Dette beskrives nærmere i kapitlet om *Viden og vejledning*.

LØSLADELSE UNDER UDDANNELSESFORLØB

Sammenhængen mellem uddannelse inden for og uden for murene kan også være en udfordring ved løsladelse. At få tilrettelagt uddannelsen meningsfuldt ved løsladelse er en udbredt udfordring. 11,8%⁶⁷ af de indsatte i uddannelse udtrykker, at de ikke kan nå at blive færdige med deres uddannelse inden løsladelse. Netop det at komme for sent i uddannelse under ens afsoning er en udfordring for flere, når det kommer til muligheden for at færdiggøre uddannelse inden løsladelse.

At blive indskrevet og forberede sig på en ny uddannelsesinstitution er en forudsætning for at uddannelsesforløbet kan fortsættes i forlængelse af løsladelse. Hvor nogle, ofte med hjælp fra uddannelsesvejledere eller andet personale, har en plan for overgangen til løsladelse og fortsat uddannelse, er der ligeledes flere, som italesætter en manglende plan for netop dette. Dette udfoldes i kapitlet om *Viden og vejledning*.

Der er derudover en lang række af andre faktorer, den indsatte også skal forholde sig til ved løsladelse. For mange medfølger også en række bekymringer. De indsatte nævner blandt andet gældsomkostninger som en udfordring for at fortsætte uddannelse ved løsladelse. Gæld er en af grundene til, at indsatte efterspørger muligheden for at færdiggøre en hel uddannelse inden løsladelse.

*»Folk med længere domme ville så kunne gennemføre en uddannelse under deres afsoning og stå bedre ved løsladelse. Jeg tror, at mange hopper fra deres uddannelse, når de bliver løsladt, da de færreste vil have råd til at være på SU, da de udover leveomkostninger også har gæld i form af sagsomkostninger«
(Spørgeskemabesvarelse)*

Gæld og tanker om gæld er yderligere uddybet i kapitlet om *Forudsætninger for motivation*. Ovenstående citat indikerer dog, at afholdelse af gæld er en udfordring for at fortsætte i sit uddannelsesforløb ved løsladelse. Den indsatte fremhæver derfor betydningen af at kunne gennemføre sin uddannelse under afsoning.

SAMMENFATNING

Det fremgår af ovenstående kapitel, at der er en udbredt interesse i uddannelse blandt de indsatte. I vores undersøgelse angiver 78,4% af de indsatte uden for uddannelse et ønske om at tage uddannelse. Blandt de indsatte, der er i uddannelse, er 86,9% interesserede i at tage mere uddannelse. Vi har i kapitlet ligeledes vist, at uddannelsesniveaut for indsatte er lavere end for hele befolkningen. 14,0% af de indsatte angiver ikke at have gennemført uddannelse, og 38,9% har grundskolen som højest opnåede uddannelse. Uddannelsesefterspørgslen flugter med de indsattes uddannelsesniveau og afspejler, at de indsatte har realistiske ønsker til udbuddet set i relation til deres uddannelsesniveau.

I kapitlet præsenteres også en uoverensstemmelse mellem den uddannelse, der efterspørges, og den uddannelse, der udbydes. Der udbydes primært uddannelse på grundskoleniveau ved FVU- og AVU-forløb. Samtidig er der størst efterspørgsel på erhvervsuddannelser, AMU-kurser, gymnasiale uddannelser og videregående uddannelser. Her er det i øjenfaldende, at erhvervsuddannelser og videregående uddannelser er blandt de uddannelser, som færrest indsatte er i gang med.

I arresterne er der et særligt smalt uddannelsesudbud, og der efterspørges i stort omfang uddannelser over grundskoleniveau. Det er desuden blevet vist, at indsatte særligt i arrester og lukkede fængsler oplever udfordringer med begrænsede frigangsmuligheder og manglende adgang til computer og internet.

I de åbne fængsler, hvor der er bedre muligheder for frigang, og hvor flere kan få adgang til computer og

---

67 Af 381 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/vare-tægt?«

internet, er uddannelsesudbuddet mere varieret end i arresterne og de lukkede fængsler. Her ses især en forskel ved, at flere er i gang med erhvervsuddannelser. Dette kan lade sig gøre grundet mindre restriktive regler for frigang.

Selvom man i de åbne og lukkede fængsler i højere grad end i arresterne lykkes med at udbyde uddannelse på gymnasialt niveau, efterspørger mange indsatte stadig uddannelse over grundskoleniveau.

Rammer og forhold for indsatte i udslusningsfængslerne skiller sig i høj grad ud i forhold til arrester, åbne og lukkede fængsler. Næsten alle går frigang til uddannelse, hvormed uddannelsesudbuddet i større omfang er lig mulighederne uden for kriminalforsorgens institutioner. Dette kommer til udtryk ved, at langt størstedelen deltager i uddannelser over grundskoleniveau, hvilket ellers er de uddannelser, som virker sværere at imødekomme i de andre institutionstyper. Det tyder dog stadig på, at der kan være udfordringer med at være studerende i frigang, også i udslusningsfængslerne.

Indsatte over 30 år oplever at blive nedprioriteret i uddannelsesindsatserne på tværs af kriminalforsorgens institutioner. Dette til trods for at de har en interesse i at komme i uddannelse, og at mange over 30 år ikke har gennemført en uddannelse eller har grundskolen, som højest færdiggjorte uddannelse.

Forholdene for uddannelse i Jyderup Fængsel er i vid udstrækning definerende for forholdene for uddannelse for kvindelige indsatte, da de som udgangspunkt indsættes her. Jyderup Fængsel er særligt udfordret på adgangen til computer og internet, da der ikke er SK-net på matriklen. Mangel på uddannelsesafdelinger i Jyderup betyder ligeledes, at muligheden for at afsone på en uddannelsesafdeling er særligt lille for kvinder.

Afsluttende præsenteres, at mange indsatte oplever udfordringer med kontinuitet i uddannelse ved indsættelse, overførsel og løsladelse.

FORUDSÆTNINGER FOR MOTIVATION

I dette kapitel belyser vi de indsattes motivationer for at deltage i uddannelse. Med dette forstås overvejelser om at deltage i uddannelse eller ej, men også den uddannelsesmæssige sammenhæng, som de indsattes motivation til uddannelse skal ses i. I dette kapitel dykker vi ned i de indsattes motivationer, hvilke erfaringer de har med uddannelse, hvilken betydning uddannelse kan have både under varetægt og afsoning samt fængslet og arresten som ramme for at tilvælge og gennemføre uddannelse.

ERFARINGER MED UDDANNELSE OG SKOLE INDEN INDSÆTTELSE

Senere i kapitlet dykker vi ned i begrundelser for at deltage i undervisning og uddannelse. Inden da kigger vi først på de indsattes erfaringer med skole og uddannelse, inden de blev indsat. For at forstå helhedsbilledet af de indsattes motivationer for og holdning til uddannelse, er det nemlig vigtigt at forstå, hvilke erfaringer de har, når det kommer til skole og uddannelse inden indsættelse.

Det skildres i forrige kapitel, at der er indsatte på alle uddannelsesniveauer. Nogle har ingen uddannelse bag sig, mens andre har færdiggjort lange videregående uddannelser. Sammenlignet med resten af befolkningen har mange indsatte dog ikke gennemført nogle uddannelse, og mange er efter grundskolen gået i stå uddannelsesmæssigt.

For en stor gruppe af de indsatte, som ikke har meget uddannelse bag sig, gør det sig gældende, at de tidligere har haft dårlige oplevelser med uddannelse. De dårlige oplevelser kan stadig spores i de indsatte motivationer, lysten til at lære og troen på, at skolegang er noget, man kan finde ud af.

»Det er min opfattelse, at mange af de unge uddannede indsatte er blevet svigtet af den traditionelle folkeskole. Underprioriteret, igno-

ret og glemt er de blevet tabt af samfundet. En af årsagerne ser jeg, er at deres adfærd har forhindret dem i at lære på en traditionel måde.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Der sættes her ord på en oplevelse af, at mange indsatte ikke har passet ind i det traditionelle skolesystem. For mange indsatte har især tiden i grundskole været en rodet eller svær affære. Flere beskriver blandt andet at være skiftet skole mange gange og ikke at have færdiggjort grundskolen.

»Jeg har ikke rigtig noget skoleforløb fra 5. klasse og så til 9. Der var jeg bare lidt sådan ind og ud af skoler. Og skifte skole hele tiden.«

(Arrest, 24 år, uden for uddannelse)

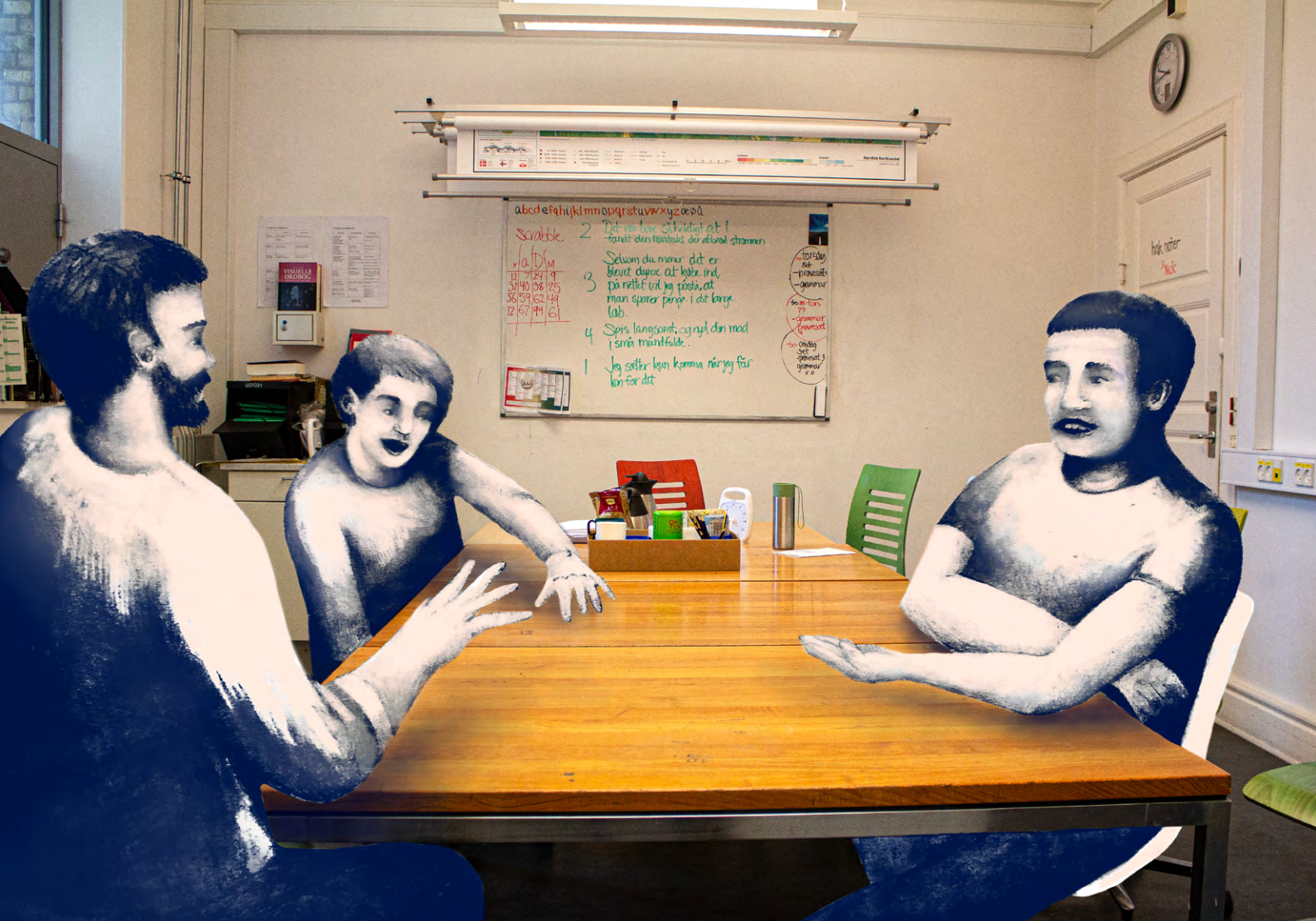
Fortællingen om dårlig skolegang går igen i interviewene, og for mange har grundskolen været et sted for dårlige oplevelser. Den svære tid i grundskolen forbindes af nogle til oplevelser med at føle sig fagligt utilstrækkelig. For andre er det dog i højere grad den sociale dynamik, der gjorde det svært.

»Det er dumme lærere. Jeg var fed, da jeg var en knægt, så meget mobning, det bryder jeg mig ikke så meget om at sige, jeg føler mig lidt ynkelig, når jeg skal sige sådan noget. Der var mange ting... Det var overvældende, hvor mange negative ting der var i forhold til positive ting ude i det virkelige liv frem for i folkeskolen.«

(Arrest, 27 år, uden for uddannelse)

Vedkommende har altså haft dårlige oplevelser i grundskolen, hvor der har været flere gode oplevelser at finde i andre arenaer. Der kan være mange grunde til, man ikke passer ind i grundskolens gængse rammer, hvilket en indsat beskriver således:

»Jamen, det kan jo være diagnoser, altså ADHD, det kan også være, du ikke har haft

nogle forældre, der har arbejdet. Og det er jo klart, at hvis du ikke har haft nogle rollemodeller, så er det sådan, du ser livet, det er bare kontanthjælp og kriminalitet, så er det sgu svært at få brudt den sociale arv.»

(Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse)

En anden indsat, som nu er i gang med uddannelse under afsoning, oplevede, at grundskolen gav op på ham. Skolen satte ham i bås som en ballademager, der ikke gad skolen, i stedet for at se hans potentielle og understøtte ham i hans skolegang. Han fremhæver, at han senere er blevet diagnosticeret med ADHD og ADD.

»Jeg blev ikke diagnosticeret med ADHD og ADD før, at jeg var 13 eller 14. Indtil da havde jeg bare fået at vide, at jeg var en dreng med stort D, med krudt i røven og alt for vred og kan ikke finde ud af at styre det og slår på ting og ødelægger ting, fordi du har lyst. Det blev ligesom brugt imod mig i stedet for at finde ud af. »Okay, ham her, han stikker ekstremt me-

get ud, han er ikke som de 31 andre elever i klassen. Måske vi lige skulle finde ud af, hvad fanden der egentlig lige foregår.»

(Åbent fængsel, 30 år, i uddannelse)

Han skildrer yderligere, at fortællingen om ham som en ballademager, der ikke passer ind i skolen, hurtigt blev den gældende fortælling – både andres og hans egen. At være blevet skubbet til siden og misforstået i sin skoletid er en oplevelse adskillige indsatte deler. En anden beskriver det således:

»Jeg har altid været lidt udfordret fagligt, men jeg tror også, det bunder i, at jeg har en diagnose, der hedder ADD, så jeg har haft rigtig meget koncentrationsbesvær, og for mange mennesker, det er jeg heller ikke god til. Jeg har været meget udfordret, men lærerne har altid sagt til mig, at du kan godt, du vil bare ikke. Så jamen, jeg har altid været udfordret, og så har jeg tit bare givet op, når det har været for svært.»

(Arrest, 25 år, i uddannelse)

EN FORTÆLLING OM AT FINDE LYSTEN TIL AT GÅ I SKOLE

Jamen i forhold til skole, så har jeg jo min folkeskole at ligesom sammenligne med, og der interesserede det mig ikke på nogle måde. Der var alle mulige andre interesser. Og jeg har altid tænkt at skole, det var ikke lige mig, det har jeg nok ikke været synderligt god til. Og så tog jeg tømreruddannelsen, og det har jeg ikke tænkt over, at det var nemt for mig, det der skole, fordi jeg troede, det bare var lavt niveau [red. på tømreruddannelsen]. (...) Men så kom jeg der i [red. arresten], og så, han var sådan en meget inspirerende gut. Han gik helt vildt op i at få et lille bibliotek dernede i hans skoleklasse, og vi lavede nogle borde, så det blev flot, og min familie afleverede nogle bøger dertil, og det blev ligesom sådan et projekt.

Og så kunne jeg se, når han fik nogle af de der total utilpassede knægte ned på 19-20 år, som var halv gangbanger medlem et eller andet wannabe – sådan nogle der er rigtig mange af – så kunne jeg se, hvad det gjorde, når de havde set en video og skulle fremlægge den for eksempel om en dokumentar, så fremlagde en af de der, [red. læreren] havde sagt han skulle, og så blev han helt stolt af sig selv bagefter, og jeg synes, det er så fint.

Og så lidt mere komplekst, så skete det samme for mig. Det var bare ikke hans anerkendelse, jeg blev stolt af, det var mine egne evner, jeg blev helt overrasket af og stolt over, synes det var fedt. Jeg var skidegod til det der skole, fandt jeg ud af. Det lærte han mig ligesom, at jeg var. Men ja... Jeg kan fandme ikke lige sige præcis, hvad det var, han gjorde. Men hele miljøet i den der lille arrestskole, han havde, hvor vi sad tre-fire mennesker, det gjorde en forskel for mig.

Og så gav det også mening, i forhold til at jeg sad og vidste godt, jeg skulle få 12 år i dom eller mere. Og jeg tænkte meget over, hvad skal jeg lave i alle de år, så skal man sidde i fængsel i 8 år, hvis man opfører sig rimelig ordentligt. Så tænkte jeg, det kunne være fedt at tage en uddannelse, men det tænkte jeg ikke før, jeg havde været dernede [red. i skolen] i et halvt års tid. Og så blev det ligesom inspirerende for mig og motiverende. Og så matematik, det har jeg altid godt kunne lide, så var det på en eller anden måde indgangsvinklen.

(Lukket fængsel, 35 år, i uddannelse)

Ingen af de to interviewpersoner føler således, at deres udfordringer og behov blev set og grebet. I stedet blev fortællingen, at de ikke gad skolen. Først senere har de fået en diagnose og hjælp til at håndtere koncentrationsbesvær mv. Mange indsatte italesætter, at ADHD- og ADD-symptomer har haft stor betydning for deres skolegang både før og efter indsættelse. Personer med ADHD er stærkt overrepræsenterede i de danske fængsler⁶⁸.

Andre indsatte har gode uddannelsesmæssige erfaringer bag sig, men ovenstående oplevelser er

kendetegnende for mange indsattes erfaringer med skole og uddannelse forinden indsættelse. Det er generelt erfaringer, der på den ene eller anden måde omhandler at blive tabt af grundskolen. Erfaringerne centrerer sig eksempelvis om koncentrationsbesvær eller at have fået at vide, man var ballademager eller dum. Mange af fortællingerne har dog det til fælles, at der er tale om mennesker, der har fået at vide enten direkte eller indirekte, at de ikke passer ind i grundskolens rammer.

68 Berger, N.P., Lindeberg, N.H., Jensen, C.M. 2017

AT FÅ EN NY MULIGHED FOR UDDANNELSE

For mange indsatte har dårlige erfaringer med grundskolen medført en mangel på tro på egne kundskaber og evner til at kunne gennemføre en uddannelse. Mange af de indsatte italesætter primært at være blevet mødt med negative forventninger i skolen enten til deres faglige forudsætninger eller evner til at indgå i skolen. For nogle indsatte er uddannelse eller undervisning inden for murene første møde med positive forventninger til dem, og det første møde med succesoplevelser, der kan være et afsæt for at tro på dem selv og deres egne evner.

»Jeg har fundet ud af, at jeg er bedre til det, end jeg egentlig havde regnet med. Så det motiverer mig.«

Interviewer: Og hvad er det at, du er bedre til end du troede?

»Jeg gik bare ud fra, eftersom jeg ikke rigtig har noget folkeskole, så jeg gik bare ud fra... Jeg vidste jo godt, at jeg kunne læse og stave og regne, men jo mere man dykker ned i det, og i ting jeg aldrig har haft før, som at lave anmeldelser og analyser, det er jeg fucking god til. Det motiverer mig, så vil jeg lave mere.«

(Arrest, 31 år, i uddannelse)

Den positive oplevelse skinner igennem. Hans mangel på grundskoleuddannelse har betydet, at han tidligere ikke troede på sine egne faglige kompetencer. De gode oplevelser i grundskoleundervisning i arresten har dog vendt om på det. Samtidig er det tydeligt, at succesoplevelsen har givet ham mod på mere uddannelse.

For nogle betyder indsættelse, at de må afbryde deres uddannelse, for andre kan det være en ny mulighed for uddannelse. De anderledes rammer for uddannelse, som der i arrester og fængsler, kan for nogle være en mulighed for at starte på en frisk. En indsat beskriver, at det er en fordel at uddannelsen er så tæt på rent fysisk.

»Det ville jo være dumt ikke at benytte muligheden for at kunne stå op hver morgen, have 500 meter på arbejde og tage sig en uddannelse. Det er de færreste, der kan det.«

(Lukket fængsel, 30 år, i uddannelse)

Når man er indespærret, er der mange ting, der kan fylde – tanker om fremtiden, om ens familie og pårørende, om at komme gennem sin afsoningstid, og nogle kæmper ligeledes med misbrug. Mange indsatte mistrives, hvilket uddybes i kapitlet om Trivsel. Dog oplever nogle indsatte, at de i arresten og fængslet får en ny og anderledes mulighed for uddannelse. Det kan ikke i sig selv løse udfordringer med mistrivsel, men det kan bidrage med positive oplevelser med læring.

I En fortælling om at finde lysten til at gå i skole kan man læse en indsats positive oplevelse med at gå i en mindre klasse og om mødet med en lærer, der inspirerer. Holdene i fængsels- og arrestskolen er mindre end i grundskolen uden for murene. I arresten er et skolehold ofte op til fire indsatte, og fængselskolen kan ofte have op til otte på et hold. Derudover er der stor differentiering i niveau på holdene, og med de små hold har lærerne bedre tid til at fokusere på de indsatte, der hvor de er fagligt. De indsatte, som går i fængselskolerne, beskriver ofte, at lærerne har en bedre forståelse for dem end de lærere, de tidligere har mødt⁶⁹. For mange indsatte giver det en følelse af at blive set og hjulpet – en oplevelse, som mange ikke har haft i grundskolen uden for murene.

HVORFOR UDDANNE SIG?

I det følgende kigger vi nærmere på, hvilke begrundelser de indsatte har for at deltage i uddannelse eller undervisning. Derfor stiller vi nu skarpt på hvilke faktorer, indsatte fremhæver som begrundelse for at uddanne sig under afsoning og varetægt.

Det ses af tabel 12, at de hyppigst angivne begrundelser for at deltage i uddannelse eller undervisning er *For at bruge tiden på noget brugbart* (70,2%) og *Fordi jeg har lyst til at lære* (69,9%). Desuden tilkendegiver 54,8% at deltage i uddannelse *For at få ev-*

---

69 Læs mere om forholdet til lærerne i kapitel om Trivsel

TABEL 12: HVORFOR DELTAGER DU I UDDANNELSE ELLER UNDERVISNING?

For at bruge tiden på noget brugbart	70,2%
Fordi jeg har lyst til at lære	69,9%
For at få evner og viden	54,8%
Fordi jeg synes, at uddannelse er meningsfuldt	53,0%
Fordi det giver mig adgang til videre uddannelse	44,7%
For at undgå at begå kriminalitet efter løsladelse	41,2%
For lettere at kunne få job	34,3%
For at vise mig selv, at jeg kan tage en uddannelse	34,1%
For ikke at kede mig	33,6%
For at styrke min selvtillid	29,8%
Fordi jeg vil deltage i det sociale miljø i undervisningen	23,5%
For at få et eksamensbevis	22,7%
For at vise andre, at jeg kan tage en uddannelse	16,9%
Fordi jeg blev motiveret af f.eks. et kursus eller anden aktivitet	16,2%
For at få tidligere løsladelse	13,1%
Andre forhold	8,8%
Antal besvarelser	396

Det har været muligt at vælge flere svar

ner og viden, og 53,0% giver udtryk for at deltage fordi de synes uddannelse er meningsfuldt.

MENINGSFULDT AT BRUGE TIDEN PÅ AT LÆRE

Både lysten til at lære og efterspørgslen på at få evner og viden er blandt de hyppigst forekommende årsager til at deltage i undervisning og uddannelse. Udsagn fra undersøgelsens interviews peger ligeledes på, at læring er en motivation i sig selv, både for at påbegynde og forblive i uddannelse.

»Og man bliver faktisk klogere. Man lærer nogle nye ting, når man bare går i skolen herovre eller fjernundervisning. Så sidder det jo. Så man bliver klogere. Man vil gerne opnå

noget intelligent. Så vil man gerne mere. Det motiverer en.«

(Åbent fængsel, 26 år, i uddannelse)

Den indsatte beskriver at en oplevelse af at lære og blive klogere i sig selv er motiverende. For mange hænger motivationen for læring også sammen med at bruge tiden som indsat på noget fornuftigt.

»Jeg skal jo bruge min uddannelse lige meget hvad, der er ikke noget dér. Det er jo også bare, om jeg synes, jeg bruger tiden på noget produktivt. Det går ikke, at jeg skal være væk i så mange år og så komme ud med ingenting. Så får man jo nogle redskaber og nogle værktøjer, som man kan bruge.«

(Lukket fængsel, 23 år, i uddannelse)

Den indsatte forbinder det at lære til at bruge tiden produktivt. I kontrast til at bruge tiden fornuftigt står frygten for at spilde tiden ved ikke at få noget ud af ens tid som indsat.

»Min største frygt mens jeg sidder inde, det er at spilde min tid. Jeg kunne ikke forestille mig noget værre end at komme ud og at have fået nul ud af de år, jeg nu skal sidde inde«

(Lukket fængsel, 28, i uddannelse)

Tiden som indsat kan føles som tid, der forsvinder. Med frihedsberøvelsen følger, at man er fjernet fra ens hverdag, ens relationer og ens beskæftigelse. For mange er der derfor netop et ønske om, at tiden ikke skal være tabt. For nogle handler det om at holde hovedet i gang, så man ikke er sat tilbage, når man kommer ud. For andre handler det om at opnå kompetencer, viden eller papirer, der kan hjælpe en med at komme i arbejde eller uddannelse. Det fremadskuende tidsaspekt ved læring kommer ligeledes til udtryk i begrundelserne for at deltage i uddannelse. Blandt de mere hyppige *For at undgå at begå kriminalitet efter løsladelse* (41,2%), og *Fordi det giver mig adgang til videre uddannelse* (44,7%).

»Altså som sagt, så tror jeg, at jeg skal ende med at sidde ret lang tid, så jeg har en kæmpe interesse i at prøve at bruge tiden så godt som muligt, for jeg vil godt have et normalt liv på den anden side. Jeg kunne godt tænke mig at tage en videregående uddannelse, hvis det er

muligt, eller jeg kunne godt tænke mig at have et rimelig godt fundament, når jeg kommer ud«

(Arrest, 27 år, uden for uddannelse)

Der gives her udtryk for et håb om at få noget ud af tiden som indsat, for at opbygge et stærkere fundament og skabe et bedre udgangspunkt for uddannelse efter løsladelse. En anden indsat beskriver, hvordan netop uddannelse giver ham et håb for fremtiden. For ham er det udslagsgivende, at hans beskæftigelse har et uddannelsessigte:

»Jeg vil gerne være der [red. i køkkenet], og jeg får noget ud af at være der. Jeg får en uddannelse. De andre, de skal være der. Det eneste de får, det er deres løn, og så skal de bare stå og pakke mad fra kl. 7 til kl. 14 om eftermiddagen. (...) så har jeg fået muligheden for at tage en uddannelse, mens jeg alligevel er her. Det skal man også sætte pris på (...) Det betyder meget for mig. Jeg synes 8 år, det er til at have med at gøre, men jeg synes, at når man alligevel spiller 8 år af sit liv, så kan man lige så godt få noget ud af det. Og at jeg, som den eneste her, har fået muligheden for at tage en hel uddannelse, som jeg faktisk kan bruge til noget, når jeg bliver løsladt. Det er jeg glad for. Det betyder meget for mig. Det betyder, når jeg engang kommer ud, at jeg kan gå direkte ud og få mig et arbejde.«

(Lukket fængsel, 30 år, i uddannelse).

Den indsat udsagn fremhæver, hvordan uddannelse bidrager til oplevelsen af at få noget brugbart ud af sin tid under afsoning og varetægt, hvordan han værdsætter muligheden for uddannelse og hvordan han oplever at blive motiveret af at få muligheden. Det er også vigtigt for ham, at uddannelsen hjælper til, at han kan gå ud og få sig et arbejde efter løsladelse.

AT HOLDE HOVEDET I GANG

Når man sidder inde, er det begrænset, hvad man får af indspark og aktiviteter, der holder hovedet i gang. Nok er der beskæftigelsesret og -pligt, så mange indsatte er beskæftigede med arbejde, uddannelse, misbrugsbehandling eller programvirksomhed nogle timer om dagen. Men der er også mange timer, der skal udfyldes af de indsatte selv. Mange indsatte op-

HVERDAGEN I ARRESTEN

I arresten er der beskæftigelsesret. Dog er der begrænsede muligheder for arbejde og uddannelse under varetægt. De fleste varetægtsarrestanter er beskæftigede med celledarbejde, primært montagearbejde, som kan udføres alene på cellen.

Indsatte i arrester har mulighed for celledællesskab. Det betyder, at et par indsatte må opholde sig på en celle sammen i et par timer om dagen.

Det eneste tidspunkt, hvor de indsatte kommer udenfor, er i forbindelse med gårdturen. Det er én time om dagen.

lever ikke, at rammerne fordrer aktiviteter og fællesskaber, hvor man kan holde hovedet i gang.

»Jeg fik bare nok af at sidde på en celle og ikke lave noget. Det er også sundt at komme i gang, læse nogle bøger, sætte hjernen i gang. Man har nogle år og sådan. Det er heller ikke først gang, jeg sidder i fængsel. Man tager skade af at sidde i fængsel, så man skal holde hjernen i gang, det er vigtigt.«

(Lukket fængsel, 25 år, uden for uddannelse)

Mange italesætter en oplevelse af, at man langsomt bliver dummere af at sidde indespærret, hvilket vi går i dybden med i kapitlet om Trivsel.

I denne sammenhæng er det centralt, da netop det at deltage i undervisning og uddannelse opleves som en hjælp, hvilket derfor kan være en motivationsfaktor for at søge mod skolen.

»Men det, der motiverer mig til at gøre det [red. tage en uddannelse] herinde og ligesom holde mig oppe til at gøre det herinde, det er meget det der med, vi har ikke andre muligheder, og det gør også rigtig meget for mig, både

for mit hoved og for at føle mig lidt sådan normal, hvis man kan sige det sådan. Jeg ved, det lyder mærkeligt, men for at føle, »Okay, jeg er stadig mig« eller »Jeg kan stadig godt.« Så det er det, der motiverer mig.«

(Lukket fængsel, 25 år, i uddannelse)

Den indsatte giver her udtryk for en frygt for at blive passiviseret i sin tid som indsat på grund af manglende aktiviteter. At man tager skade af at sidde i fængsel forbindes i øvrigt til bekymringer om livet efter løsladelse, og om at det kan være svært at komme i gang igen efter at have været inaktivt i en længere periode.

»Hvis jeg bare sidder, ligesom jeg gør nu, og har ingenting at lave og kommer ud, så har jeg jo vænnet mig til at lave ingenting. Så tror jeg, det er rigtig, rigtig svært at komme i gang. Og der har jeg det sådan, fængslet, det bør vel i virkeligheden stå for resocialisering, ikke?«

(Arrest, 27 år, ikke uddannelse)

At de indsatte oplever den indespærrede tilværelse som passiviserende kan også have indvirkning på, at deltagelsen i uddannelse i stort omfang forbindes med at være meningsfuldt, fordi det netop kan bidrage med andre indspark og positive oplevelser.

GÆLD OG STRAFFEATTEST

Mange indsatte oplever overgangen til løsladelse som svær. Nogle af de faktorer, der spiller en afgørende faktor hér, er gæld og en plettet straffeattest. Dette har en indvirkning på motivationen for uddannelse, da det kan være adgangsgivende til arbejde efter løsladelse.

»Ikke engang netto eller fakta vil ansætte med det strafferegister, for alle kræver det nu til dags. Så hvis man ikke har en akademisk eller en erhvervsuddannelse og kommer ind på grund af dine kvalifikationer, så vil du ikke have en fremtid jo.«

(Lukket fængsel, 33 år, uden for uddannelse)

GÆLD – KORT FORTALT

De indsatte, som får dom, skal som udgangspunkt afholde de sagsomkostninger, der har været i forbindelse med sagen. Det er penge, som skal betales til staten. Det varierer meget, hvor høje sagsomkostninger de indsatte har, men det kan hurtigt løbe op. I 2020 var den samlede gæld i forbindelse med sagsomkostninger mere end 4 milliarder kroner.

Det vurderes at majoriteten af de gældssatte skylder under 50.000

Knapt en fjerdedel har gæld der berammer sig til flere hundrede tusinde kroner

For en mindre gruppe løber det op i hele og halve millioner.

Gælden forrentes med 8,05%. Gælden kan derfor hurtigt vokse. Derudover kan man blive pålagt at betale erstatning. Ekspertener vurderer, at gælden er en hæmsko for resocialisering.^{70,71}

Ønsket om at få arbejde efter løsladelse kobles af flere indsatte til et ønske om at bidrage til samfundet og give tilbage. Det er dog her også nødvendigt at forstå, at mange indsatte efter løsladelse skal afbetale på den gæld, der kan opbygge sig i forbindelse med sagsomkostninger.

Efterspørgslen på erhvervskompetencegivende uddannelse kan derfor også forstås i relation til ønsket om fremtidigt arbejde efter løsladelse og med henblik på at kunne tilbagebetale sin gæld. Gæld kan ellers for mange være en stor udfordring, som spænder ben for håb og tanker om fremtiden.

70 Institut for Menneskerettigheder (2022)

71 Olesen, Annette & Jørgensen, Kasper (2020)

»Mange af os kommer også ud med en større gæld til staten på grund af sagsomkostninger. Hvordan skal vi kunne betale dem, hvis man ikke kan få en uddannelse, som fører til et job i fremtiden. Der er få, der har lyst til at komme ud og starte på en uddannelse efter at have siddet i fængsel så længe. Men hvis vi fik muligheden allerede herindefra, havde man måske en chance til at betale tilbage til samfundet på og ikke starte ud i en ny omgang kriminalitet. Det tror jeg på.«

(Spørgeskemabesvarelse)

En talsmand beskriver, at sagsomkostninger er voldsomme for størstedelen af de indsatte. Han forklarer desuden, at det er vigtigt, at de indsatte får mulighed for at færdiggøre uddannelse inden løsladelse, da det er tæt på umuligt at afdrage på gæld under uddannelse uden for murene. Han fremhæver, hvordan den plettede straffeattest er en hæmsko for netop mulighederne for beskæftigelse efter løsladelse. Han mener derfor, at hvis uddannelse under afsoning skal være meningsfuldt, så er det også nødvendigt at kigge på gæld og straffeattestens negative effekt på resocialisering.

»For det nytter ikke noget, du har en uddannelse, hvis du så ikke kan få det [red. arbejde] på grund af din straffeattest, så er vi jo lige vidt igen.«

(Arrest, 48 år, uden for uddannelse)

Han forklarer hermed, at hvis der ikke er nogen chance for at blive gældfri, kan det være svært at se incitament til og håbet ved at uddanne sig.

HVORFOR IKKE I UDDANNELSE?

I dette afsnit dykker vi ned i, hvilke begrundelser de indsatte, der ikke deltager i undervisning og uddannelse, angiver hertil. Blandt de indsatte uden for uddannelse vil 78,4%⁷² gerne deltage i undervisning eller uddannelse. For at give et nuanceret billede af deres motivationer og barrierer for deltagelse i uddannelse er den statistiske undersøgelse af spørgsmålet *Hvorfor deltager du ikke i uddannelse eller un-*

dervisning? præsenteret her i en krydsanalyse med interesse i uddannelse. Altså er gruppen af indsatte uden for uddannelse delt op i to grupper i tabel 13: dem, som er interesserede i uddannelse, og dem, som ikke er interesserede i at tage uddannelse.

For dem, der ønsker at tage en uddannelse, er de hyppigst angivne årsager til ikke at være i uddannelse:

- ▶ Mangel på uddannelsesstilbud, der passer til mig (51,2%)
- ▶ Jeg har ikke fået information om mulighederne for uddannelse (42,7%)
- ▶ Mangel på adgang til computer er en forhindring (42,2%)
- ▶ Mangel på adgang til internet er en forhindring (41,7%)

Det er hermed tydeligt, at de indsatte oplever en række barrierer for at deltage i uddannelse, som relaterer sig til de rammer for uddannelse, der er i fængslet og arresten. Disse forhold udfoldes i kapitlet om *Uddannelsesudbud og -efterspørgsel*, samt kapitlet om *Uddannelse under afsoning og varetægt*.

Blandt dem, som ikke er interesserede i at tage en uddannelse, er den hyppigst forekommende årsag *Jeg vil hellere arbejde* (30,1%). Derudover angiver 21,2% *Jeg er ikke interesseret i at tage uddannelse*. Der kan ligge mange forskellige årsager til baggrund for disse svar. Mangel på interesse i uddannelse hænger for nogle indsatte sammen med andre forhold, der kommer forud for uddannelse.

»Jo, altså, så ville jeg takke pænt nej tak, eftersom jeg føler mig ikke klar udviklingsmæssigt. Jeg ville gerne lige have et par år mere, hvor jeg får arbejdet noget mere med mig selv og også vendt tilbage til det forløb, jeg er i og er på vej ud af et miljø, og det er meget intenst lige nu, så det vil jeg gerne lige have overstået først, så jeg kan have fuld fokus på min uddannelse. Lige nu har jeg slet ikke noget fokus på uddannelse eller noget, der har jeg bare fokus på at overleve, komme igennem den proces, jeg er i gang med, min egen udvikling.«

(Arrest, 25 år, uden for uddannelse)

72 Af 1168 besvarelser. Baseret på: »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«

TABEL 13: HVORFOR DELTAGER DU IKKE I UDDANNELSE ELLER UNDERVISNING?

	Indsatte, som er interesseret i uddannelse	Indsatte, som ikke er interesseret i uddannelse	I alt
Mangel på uddannelsesstilbud, der passer til mig	51,2%	23,0%	45,1%
Jeg har ikke fået information om mulighederne for uddannelse	42,7%	24,8%	38,6%
Mangel på computer er en forhindring	42,2%	15,9%	36,4%
Mangel på internet er en forhindring	41,7%	17,3%	36,2%
Mangel på støtte fra ansatte i fængslet/arresten	23,5%	7,5%	20,0%
Sikkerhedsforanstaltninger er en forhindring	22,4%	7,5%	19,0%
Jeg kan ikke nå at færdiggøre min uddannelse inden løsladelse	15,6%	22,1%	16,8%
Der er for meget uro i fængslet	15,9%	15,5%	16,1%
Jeg vil hellere arbejde	10,2%	30,1%	14,7%
Andre forhold	13,3%	11,1%	13,0%
Jeg er i programvirksomhed eller misbrugsbehandling	12,5%	6,2%	10,9%
Jeg har svært ved skole/undervisning	11,2%	8,8%	10,7%
Jeg har allerede en uddannelse som er god nok	5,5%	23,0%	9,2%
Jeg er på venteliste/jeg venter på at gå i gang	8,7%	0,9%	6,9%
Jeg tror ikke, jeg kan færdiggøre en uddannelse	5,9%	7,5%	6,4%
Mangel på støtte fra venner og familie uden for fængslet/arresten	6,8%	4,0%	6,1%
Jeg er ikke interesseret i at tage uddannelse	1,2%	21,2%	5,4%
Udelukkelse fra fællesskab/isolation er en forhindring	6,3%	2,2%	5,3%
Jeg kan ikke lide at gå i skole/ til undervisning	3,2%	9,3%	4,8%
De ansatte mener ikke, at jeg er egnet til uddannelse	4,9%	3,5%	4,6%
Mangel på støtte fra de andre indsatte	3,4%	2,2%	3,1%
Jeg har ikke overvejet at uddannelses var en mulighed	2,6%	4,9%	3,1%
Jeg tænker ikke, at uddannelse kan hjælpe mig til et liv uden kriminalitet	1,9%	6,2%	2,9%
Ingen af delene	0,6%	3,1%	1,1%
Antal besvarelser	842	226	1087

Det har været muligt at vælge flere svar

Den indsatte vil på sigt gerne tage en hel HF med henblik på videre uddannelse. Alligevel afviser han at ville tage uddannelse, hvis han blev det tilbudt på det pågældende tidspunkt i hans afsoning. For denne indsatte hænger det her sammen med prioritering eller rækkefølge af personlige processer.

AT SKABE MOTIVATION

Dette kapitel har gennemgået motivationer for at deltage eller ikke at deltage i uddannelse. Kapitellet afspejler, at motivation ikke kan reduceres til et

spørgsmål om, hvorvidt den enkelte indsatte er motiveret eller ej. De indsattes motivationer for uddannelse er blandt andet forbundet til de oplevelser, de tidligere har haft med skole, læring og forventninger til sig selv og fra omverdenen. På samme måde har hverdagen i fængslet eller arresten, konsekvenserne af indsættelsen og relationer både uden for og inden for murene indflydelse på motivation. Det er derfor nødvendigt at se motivation som kontekstbestemt og ikke som noget iboende i den enkelte. I forlængelse heraf er det yderst relevant at stille spørgsmålet om, hvor motivationen skal komme fra?

Vi dykker i kapitel om *Viden og vejledning* ned i vejledning om uddannelse, hvor nærværende afsnit i stedet omhandler idéer om motivation, og hvor svaret for at skabe motivation er. Rapporten skildrer, at en stor gruppe af indsatte faktisk efterspørger uddannelse og ønsker et kriminalitetsfrit liv efter løsladelse. Der er dog en udbredt oplevelse af, at rammerne i kriminalforsorgen ikke understøtter uddannelse og motivation tilstrækkeligt.

»Det vil gøre det både lettere og billigere for samfundet, at hjælpe de indsatte godt videre til en mere stabil fremtid, og på den måde vil det i længden også være kriminalitetsforebyggende, at der er nogle mennesker i systemet, som tror på at den indsatte er mere end bare kriminel og kan mere end bare kriminalitet«

(Spørgeskemabesvarelse)

Der er flere indsatte, der fremhæver, at kriminalforsorgen i højere grad bør præsentere andre muligheder og således hjælpe motivationen på vej hos de indsatte.

»Man skal give dem et bedre alternativ end at sidde i hjørnerne på deres værksteder og ryge sammen med de farlige drenge. De skal jo vises noget andet, førend de kan vælge noget andet. Man er jo psykopat, hvis man tror, at man kan gøre det samme og så få et andet resultat.«

(Åbent fængsel, 30 år, i uddannelse)

En anden indsat forklarer ligeledes, at det er misforstået at tro, at motivation for uddannelse kommer af sig selv. Tværtimod skal motivation hjælpes på vej

ved blandt andet at præsentere indsatte for nye muligheder:

»Jeg synes måske godt, der kunne være nogle, der håndterede at motivere de unge med at komme i gang. Der får dem op til en ordentlig snak og siger »Kom nu« og prøver at få dem trukket lidt ind i noget af, måske nogle kortere forløb, så de kan se, måske lige snuser lidt til det [red. uddannelse].«

(Åbent fængsel, 50 år, i uddannelse)

Han er ikke den eneste, der mener, at motivation ikke udelukkende skal komme fra en selv. Andre indsatte oplever, at det kan være svært at fastholde motivationen, da de oplever at blive mødt med modstand i kriminalforsorgen.

»Kriminalforsorgen skal sørge for, at det ikke behøver at være en kamp at tage en uddannelse, hvis nu man har motivationen.«

(Åbent fængsel, 30 år, uden for uddannelse)

På samme vis beskriver en anden indsat, at der er for mange benspænd for, at de kan lykkes med de ønsker, de har for uddannelse:

»Reagér imens folk er motiverede. Den form for rehabilitering de kører med straf på straf på straf, det fungerer slet ikke. Der er for meget modstand hvis man har uddannelsesønsker og det er demoraliserende«

(Spørgeskemabesvarelse)

En indsat fortæller, at det for ham har været en kamp, at få lov til at opstarte uddannelse – et ønske som endnu ikke er indfriet.

»Det er sådan lidt ligesom, det kan få en til at opgive, og det er det, jeg synes er dødhæmmende ærgerligt, når de snakker om resocialisering i fængslerne, og vi skal ud og være gode borgere igen, hvilket jeg har fuld forståelse for. Men vi er jo mange forskellige herinde. Men er der nogle, der bliver ved med af få afslag og modstand, så tænker de »Okay, så kan det eddermaneme også være lige meget det hele, for der er åbenbart ikke noget at komme efter. Okay, fint, når jeg kommer ud igen, så er jeg kriminel, for det er det, jeg ken-

der til.« Ikke fordi jeg har intentioner om det, men nu sidder vi på en behandlingsafdeling, og vi har mange baggrunde. Folk, der har været kriminelle hele livet og ikke har kendt til andet. Så vil de måske gerne ind og rette op på det, men så får de lige et afslag på afslag, og så tænker de »Okay, så kan det eddemaneme også være lige meget.««

(Lukket fængsel, 42 år, uden for uddannelse)

Denne indsatte har et ønske om at komme i uddannelse, men han oplever i høj grad at blive modarbejdet. Flere gange har det faktisk været meningen, at han skulle påbegynde uddannelse, men han er ikke kommet i gang, og han har ikke fået noget at vide om sin situation. Han beskriver, at det påvirker hans motivation negativt. En anden beskriver en lignende oplevelse således:

»Som indsat skal vi tænke i nye baner i forbindelse med vores videre liv. Jeg har stort fokus på at bevare viden fra min eksisterende uddannelse og evt. bygge ovenpå så den investering samfundet har lagt i mig ikke går tabt. Jeg har også undersøgt mulighed for at uddanne mig i retninger der pt. efterspørges i samfundet. Uanset hvilke forespørgsler jeg har haft, er jeg desværre blevet mødt af en lukket dør (blank afvisning). Det er svært at bevare min motivation for at skabe en solid fremtid mht. uddannelse, når mulighederne ikke foreligger pt. i kriminalforsorgen«

(Spørgeskemabesvarelse)

Den indsatte italesætter, at der i kriminalforsorgen ikke er nok muligheder for at tage uddannelse. En oplevelse, der går igen hos mange indsatte, er, at de resocialiserende indsatser er fraværende. Nogle gange kan det endda opleves som om kriminalforsorgen og de rammer, der er for én som indsat, modarbejder mulighederne for resocialisering. Denne oplevelse kan have en negativ indvirkning på motivationen for uddannelse.

SAMMENFATNING

Dette kapitel viser, at motivation ikke kan reduceres til et spørgsmål om, hvorvidt den enkelte indsatte er motiveret eller ej. Nogle er motiverede til at uddanne

sig, andre efterspørger, at kriminalforsorgens rammer i større omfang tilbyder muligheder og fordrer motivation for uddannelse. Behovet for at få understøttet motivation kan forstås i lyset af, at grundskolen har været en turbulent tid for mange indsatte. Oplevelser af faglig utilstrækkelighed, mange skole-skift eller at blive positioneret som ballademager går igen i flere fortællinger.

At bruge tiden som indsat på noget brugbart og lystentil til at lære er de to mest hyppige årsager til at deltage i undervisning og uddannelse blandt de adspurgte indsatte i uddannelse. Herefter kommer henholdsvis årsagerne at få evner og viden og at uddannelse er meningsfuldt. Flere indsatte beskriver, hvordan netop det, at bruge tiden på uddannelse, er meningsfuldt. Det hænger for mange sammen med ikke at ville spille tiden som indsat, men også med at øge chancerne for et kriminalitetsfrit liv efter løsladelse. Her spiller gæld til sagsomkostninger og en plettet straffeattest også ind i de indsattes overvejelser om uddannelse.

Undervisningsholdenes små størrelser og mødet med nye lærere kan være en frisk start med uddannelse. Succesoplevelserne, som nogle indsatte har i undervisningen, kan give en nyfunden tro på egne faglige kompetencer, og de kan samtidig forøge motivationen for mere uddannelse. Hvor nogle indsatte oplever en ny mulighed for uddannelse, oplever andre at blive modarbejdet og efterspørger, at kriminalforsorgen i højere grad fokuserer på at motivere og understøtte resocialiserende processer mod en stabil og kriminalitetsfri fremtid.

Dagligdagen for de indsatte er ofte domineret af ensformighed, hvor der mangler stimulerende indspark. Nogle oplever at tage skade af at sidde i fængsel og arrest, hvorfor de finder det vigtigt at holde hovedet i gang. Andre oplever en følelse af at blive passiviseret og en frygt for at vænne sig til ikke at lave noget.

Årsagerne til ikke at deltage i uddannelse er forskellige, blandt andet afhængigt af hvorvidt de indsatte har interesse i at deltage i uddannelse eller ej. Blandt dem, som gerne vil i uddannelse, er især mangel på passende uddannelsesudbud og mangel på information om uddannelsesmulighederne barrierer for ikke at deltage i uddannelse.

UDDANNELSE UNDER AFSONING OG VARETÆGT

I dette kapitel dykker vi ned i de forhold og barrierer, som indsatte i uddannelse, oplever i forbindelse med deres uddannelsesforløb. Først vil vi belyse forhold for uddannelse, som er tværgående uagtet uddannelsestype. Vi vil hertil præsentere to tabeller, der viser hvilke forhold, der er problematiske i forbindelse med uddannelse i fængsler og arrester, hvorefter vi vil udfolde nogle af de mest centrale barrierer. Derefter vil vi beskrive forhold, der relaterer sig til de forskellige uddannelsestyper.

I kapitlet behandler vi udfordringer med frigang og mangel på adgang til computer og internet, og samtidig uddybes temaer som adgang til bøger og redskaber, og de fysiske faciliteter for uddannelse og studiemiljø. Vi vil i kapitlet fremhæve de barrierer, der er for uddannelse, samt belyse nogle af de forhold som fungerer godt, og som skaber gode rammer for uddannelse. Afslutningsvis vil uddannelsesforholdene på uddannelsesafdelingerne blive belyst. Vi vil i kapitlet have fokus på uddannelsesforhold i arrester, åbne og lukkede fængsler.

I udslusningsfængslerne afsoner en forholdsvis lille gruppe indsatte, og uddannelsesforløbene er underlagt betydeligt anderledes forhold end i de andre institutionstyper.

TVÆRGÅENDE BARRIERER FOR UDDANNELSE

De to følgende tabeller afspejler henholdsvis problemer med uddannelse, blandt dem som er i uddannelse og årsager til afbrudt uddannelse blandt alle indsatte. I alt angiver 26,6%⁷³ at have afbrudt uddannelse under afsoning eller varetægt.

Forholdene som tabellerne viser, vil indledningsvist ikke blive dybdegående behandlet, men fungerer som grundlag for store dele af resten af kapitlet. Blandt andet vil de mest hyppigt angivne udfordringer løbende blive inddraget og uddybet i kapitlet, enten som selvstændige temaer eller tematiseret af de uddannelsesforløb, hvor barriererne især gør sig gældende.

Når vi kigger på de mest hyppigt angivne problemer for uddannelse og årsager til afbrudt uddannelse, tegner der sig et billede af, at det i høj grad er de samme forhold, der skaber problemer for uddannelse, som er årsag til at indsatte må afbryde uddannelse. Det drejer sig blandt andet om:

- ▶ Mangel på adgang til computer
- ▶ Mangel på adgang til internet
- ▶ Dårlige muligheder for frigang
- ▶ Sikkerhedsrutiner i fængslet eller arresten
- ▶ Niveaueet på undervisningen var for lavt

Der er ligeledes forhold i begge tabeller, som få angiver som udfordringer. Hverken mangel på støtte fra bekendte og medindsatte eller et for højt niveau i undervisningen er hyppige udfordringer for igangværende uddannelsesforløb eller årsager til afbrudt uddannelsesforløb. Hermed tyder det på, at disse forhold generelt ikke forårsager problemer for de indsattes uddannelsesforløb.

Nogle forhold forekommer mere hyppigt som årsag til afbrudt uddannelse end som forhold, der skaber problemer, for indsatte i uddannelse – eller omvendt. Det drejer sig for eksempel om overførsel under afsoning, som er den mest hyppige årsag til afbrudt uddannelse. I kapitlet *Uddannelsesudbud og -efterspørgsel* afdækker vi, hvordan

---

73 Af 1509 besvarelser til spørgsmålet »Har du afbrudt uddannelse, fag, kursus eller praktik under afsoning/varetægt?«

TABEL 14: PROBLEMER I FORBINDELSE MED UDDANNELSE (FORDELT PÅ INSTITUTIONSTYPE)

	Arrester	Åbne fængsler	Lukkede fængsler	Udslusnings-fængsler	I alt
Mangel på adgang til computer	58,6%	31,3%	67,4%	50,0%	54,6%
Mangel på adgang til internet	53,9%	37,4%	61,8%	50,0%	52,5%
Dårlige muligheder for frigang	20,3%	39,4%	36,8%	20,0%	31,5%
Lang ventetid på tilbud om uddannelse	35,2%	21,2%	27,1%	50,0%	28,9%
Sikkerhedsrutinerne i fængslet/arresten	29,7%	14,1%	35,4%	50,0%	28,3%
Niveauet på undervisning er for lavt	32,8%	16,2%	28,5%	30,0%	26,8%
Mangel på adgang til bøger, mv.	35,9%	18,2%	20,8%	30,0%	25,5%
Strukturen på undervisningen er dårlig	28,1%	17,2%	27,1%	30,0%	24,9%
Mangel på uddannelsesvejledning	28,9%	24,2%	21,5%	30,0%	24,9%
Uro i fængslet/arresten	19,5%	27,3%	25,7%	50,0%	24,7%
Overførsel under afsoning	18,0%	14,1%	26,4%	30,0%	20,5%
Mangel på redskaber (f.eks. papir, værktøj, blyanter, maskiner mv.)	21,1%	13,1%	19,4%	50,0%	19,2%
Corona	10,2%	12,1%	25,0%	40,0%	17,1%
Mangel på hjælp til matematik	16,4%	10,1%	11,8%	20,0%	13,1%
Mangel på hjælp til at læse og skrive	13,3%	7,1%	13,9%	20,0%	12,1%
Jeg kan ikke nå at blive færdig med uddannelse inden løsladelse	10,2%	11,1%	13,9%	10,0%	11,8%
Andre forhold	14,8%	8,1%	9,0%	10,0%	10,8%
Udelukkelse fra fællesskab/isolation	9,4%	6,1%	11,1%	20,0%	9,4%
Ingen af delene	10,9%	10,1%	4,2%	0,0%	7,9%
Mangel på læreplads	5,5%	4,0%	8,3%	20,0%	6,6%
Mangel på støtte fra de andre indsatte	4,7%	3,0%	4,2%	10,0%	4,2%
Mangel på støtte fra venner og familie uden for fængslet/arresten	7,0%	1,0%	3,5%	10,0%	4,2%
Niveauet på undervisninger for højt	0,0%	1,0%	0,7%	0,0%	0,5%
Antal besvarelser	128	99	144	10	381

Baseret på: »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

TABEL 15: ÅRSAGER TIL AFBRUDT UDDANNELSE (FORDELT PÅ INSTITUTIONSTYPE)

	Arrester	Åbne fængsler	Lukkede fængsler	Udslusnings-fængsler	I alt
Overførsel under afsoning	34,0%	25,0%	42,9%	25,0%	36,3%
Mangel på adgang til computer	30,2%	21,1%	45,1%	37,5%	35,7%
Mangel på adgang til internet	30,2%	21,1%	42,9%	25,0%	34,4%
Dårlige muligheder for frigang	26,4%	30,3%	25,0%	25,0%	26,4%
Sikkerhedsrutinerne i fængslet/arresten	17,0%	10,5%	29,9%	37,5%	22,4%
Strukturen på undervisningen var dårlig	14,2%	10,5%	27,7%	0,0%	19,7%
Niveauet af undervisningen var for lavt	17,0%	7,9%	24,5%	12,5%	18,7%
Uro i fængslet/arresten	23,6%	9,2%	17,4%	12,5%	17,3%
Mangel på uddannelsesvejledning	10,4%	15,8%	20,7%	37,5%	17,3%
Andre forhold	18,9%	18,4%	13,0%	12,5%	15,7%
Corona	6,6%	15,8%	19,6%	12,5%	14,9%
Mangel på adgang til bøger, mv.	13,2%	6,6%	16,3%	25,0%	13,6%
Mangel på støtte fra de ansatte	11,3%	11,8%	14,7%	25,0%	13,3%
Mangel på redskaber (f.eks. papir, værktøj, blyanter, maskiner mv.)	11,3%	2,6%	13,6%	12,5%	10,7%
Mangel på uddannelsesvejledning	9,4%	7,9%	12,0%	0,0%	10,1%
Udelukkelse fra fællesskab/isolation	5,7%	5,3%	14,7%	12,5%	10,1%
For at deltage i programvirksomhed eller misbrugsbehandling	2,8%	10,5%	10,9%	25,0%	8,8%
Mangel på hjælp til matematik	8,5%	3,9%	9,8%	0,0%	8,3%
Mangel på hjælp til at læse og skrive	8,5%	2,6%	9,2%	0,0%	7,5%
Jeg kan ikke nå at blive færdig med uddannelsen inden løsladelse	8,5%	9,2%	5,4%	12,5%	7,2%
Jeg ville hellere arbejde	7,5%	13,2%	4,9%	0,0%	7,2%
Mangel på støtte fra venner og familie uden for fængslet/arresten	8,5%	1,3%	2,7%	0,0%	4,0%
Niveauet af undervisningen var for højt	2,8%	0,0%	3,8%	12,5%	2,9%
Mangel på støtte fra de andre indsatte	0,9%	0,0%	2,2%	0,0%	1,3%
Jeg var ikke interesseret i at tage uddannelse	0,9%	1,3%	1,1%	0,0%	1,1%
Ingen af delene	0,9%	1,3%	0,5%	12,5%	1,1%
Antal besvarelser	106	76	184	8	375

Baseret på: »Har du afbrudt uddannelse, fag, kursus eller praktik under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke forhold gjorde at du afbrød din uddannelse? Sæt gerne flere kryds.«

overførsel under afsoning og varetægt kan spænde ben for kontinuitet i uddannelse, blandt andet grundet et forskelligartet uddannelsesudbud på matriklerne og tværgående viden om uddannelsesmulighederne matriklerne imellem. I kapitlet *Viden og vejledning* beskriver vi desuden vejledning vedrørende uddannelse i forbindelse med overførsel.

MANGEL PÅ ADGANG TIL COMPUTER OG INTERNET

Langt de fleste indsatte er afskåret fra adgang til computer og internetadgang. Som det fremgår af tabel 14, er mangel på adgang til computer og internet de største udfordringer for de indsatte, der er i uddannelse. 54,6% angiver mangel på adgang til computer som en udfordring for deres uddannelse. 52,5% angiver mangel på adgang til internet. Det er desuden den anden og tredje mest angivne årsag til afbrudt uddannelse.

Begge tabeller skildrer, at der er færre, som oplever disse problemer i de åbne fængsler end i de lukkede fængsler og arresterne. I nogle åbne fængsler kan de indsatte i særlige tilfælde få computer på cellen, hvis det har et uddannelsesmæssigt sigte. På flere åbne matrikler kan computere tilgås i en tidsbegrænset periode i skolen. De muligheder er mere restriktive i de lukkede fængsler og arresterne.

Omfanget af hvorvidt adgang til internet og computer er en udfordring er afhængigt af, hvilket uddannelsesforløb, man deltager i. Det er særligt de indsatte, som er i gang med boglige uddannelser, der udtrykker at mangel på digital adgang er en udfor-

SK-NET

I Kriminalforsorgen anvendes et særligt sikret it-netværk, SK-net, som sætter begrænsninger for, hvilke hjemmesider de indsatte kan tilgå. Tilgangen til SK-nettet er blevet indskrænket over de seneste par år. I den seneste flerårssaftale for Kriminalforsorgens økonomi 2022-25 anerkender aftalepartierne, at SK-netadgang er præget af ustabilitet, hvorfor der er brug for en opgradering. Opgradering har til hensigt at sikre, at indsatte i lukkede fængsler og arrester også kan få adgang til SK-net særligt med henblik på at understøtte uddannelse.

dring. Mangel på adgang til computer angives som en udfordring af:

- ▶ 68,8%⁷⁴ af de indsatte på videregående uddannelse
- ▶ 64,9%⁷⁵ af de indsatte i gymnasial uddannelse
- ▶ 64,8%⁷⁶ af de indsatte i AVU-forløb

Til sammenligning angiver 21,1%⁷⁷ af de indsatte i EUD-grundforløb mangel på adgang til computer som en udfordring.

Samme tendens gør sig gældende for mangel på adgang til internet. Her angiver 87,5%⁷⁸ af de indsatte på en videregående uddannelse mangel på internetadgang som en udfordring, mens det samme

74 Af 16 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

75 Af 77 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

76 Af 88 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

77 Af 19 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

78 Af 16 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

kun gør sig gældende for 15,8%⁷⁹ af de indsatte i EUD-grundforløb.

Der differentieres mellem computeradgang og internetadgang, da den mangel på adgang til dem hver især giver forskelligartede udfordringer. Nogle af disse udfordringer vil nu blive uddybet.

COMPUTER SOM ET REDSKAB

En grundlæggende årsag til, at mangel på computer er en stor udfordring for uddannelse, er alle de egenskaber en computer har som et praktisk redskab. Uden internet kan en computer fungere som skrivemaskine, regnemaskine og ordbog samt give adgang til andre uddannelsesrelaterede programmer. En indsat beskriver her, hvordan mangel på en computer som skriveredskab påvirker hans motivation:

»Jeg ved ikke hvor mange opgaver, du har prøvet at skrive i hånden, men det er okay træls at sidde og skrive med den der blyant hele tiden, og dine hænder. Du får jo ikke lyst til. Du mister jo lysten til sidst.«

(Lukket fængsel, 23 år, i uddannelse)

Den indsatte afsoner på en uddannelsesafdeling, hvor de tidligere har haft computeradgang på cellen til studiemæssige formål. De har nu kun adgang til computer i skolen, og de skal derfor lave lektier i hånden. For mange andre indsatte er mangel på computer et generelt vilkår, der gør, at alt skolearbejde skal laves i hånden.

INTERNET TIL RESEARCH

Mangel på adgang til internet giver udfordringer i forbindelse med research. I dag er det meste viden tilgængeligt online, men denne viden har de indsatte generelt ikke adgang til. Det kan både være en barriere for at undersøge et bestemt emne, at finde ud af hvordan man skriver en analyse at tilgå formelsamlinger, finde grammatikregler og meget andet.

»Jeg tror da for eksempel, at når jeg sidder og laver en analyse eller en anmeldelse, så kunne jeg godt have haft brug for at gå på nettet og få noget inspiration og læse, hvordan nogle

andre laver en anmeldelse og så kunne bruge noget af. Du er overladt 100% til dig, og når du ikke er særlig dygtig i forvejen, så kan det godt være svært. Men det er jo også igen det der med sikkerhed. Men det ville da være en stor hjælp, hvis vi kunne bruge computer til nogle af de ting, vi laver.«

(Arrest, 31 år, i uddannelse)

Han beskriver her, hvordan det kan være svært at udvide sin viden og dygtiggøre sig fagligt uden adgang til ny information. Ofte kan den relevante viden måske findes i bøger. Adgangen til bøger er dog også begrænset, hvilket kan øge udfordringen med mangel på internetadgang.

Meget uddannelsesmateriale er i dag også digitalt. Når de indsatte ikke selv kan tilgå materialer, kan det blive et ansvar for de ansatte, særligt lærerne. De indsatte udtrykker stor taknemmelighed over, at lærerne hjælper dem med at printe, men italesætter også frustration på lærernes vegne over, at det er besværligt og tidskrævende at skulle printe:

»Det er klart, for hvis en lærer skulle hen og sige, vi er 14 i klassen, så skal han hen måske og finde den rigtige hjemmeside, hvor prøven er på, og hvis han kan få lov til at printe ud derfra, medmindre det er copyright eller whatever, så er det stadig 14 kopier han skal lave af måske sådan en stak papirer her. Det, havde man nu bare kunne gå på computer, så havde han sluppet for det. Det letter lidt på arbejdet for dem også. Så har de mulighed for at fokusere lidt mere på den enkelte i stedet for at skulle... Det må fandme også... Forestil dig at være lærer en 10-15 år sådan et sted her, og skal igennem det der hele tiden, der er ikke noget at sige til man mister motivationen, jeg kan godt forstå det fra lærernes synspunkt.«

(Arrest, 27 år, uden for uddannelse)

De indsatte oplever, at den digitale barriere betyder, at der tages tid fra studierelevante aktiviteter. Udover at printe uddannelsesmaterialer, er de indsatte også i høj grad afhængige af de ansatte til at finde

79 Af 19 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

informationer om uddannelsesmuligheder med videre efter løsladelse.

ADGANG TIL BÅDE COMPUTER OG INTERNET VED UDGANG, MEN IKKE UNDER AFSONING

Under udgang og frigang har mange indsatte adgang til både computer og internet, og de indsatte undrer sig over, hvorfor de så ikke også kan have adgang i fængslerne.

Uddannelsesmæssigt kan det betyde, at indsatte har brug for udgang for at kunne deltage i forskellige uddannelsesaktiviteter og aflevere opgaver. De studerende, der deltager i HF som fjernstudie, er eksempelvis tilknyttet et VUC uden for murene. En indsat i lukket fængsel fortæller, at han i forbindelse med sin HF skal aflevere opgaver online på VUC's fjernstudie hjemmeside (Lukket fængsel, 35 år, i uddannelse). Da han ikke har internetadgang i fængslet, har han afleveret opgaven i forbindelse med sin udgang, hvormed han havde mulighed for at tilgå internet og computer. Men herefter vender han tilbage til fængslet, hvor han er afskåret fra internet og computer. Ved udgang har de indsatte således adgang til de digitale redskaber, som de er udelukkede fra i dagligdagen i fængslet.

AT BLIVE TABT I EN DIGITAL TIDSALDER

Manglen på adgang til internet og computer giver ikke kun anledning til uddannelsesrelaterede udfordringer. At mangle adgang til computer og internet opleves af mange indsatte som årsag til at falde bagud i en samtid, hvor den digitale verden i stigende omfang er definerende for deltagelse i samfundet. Eksempelvis fortæller en indsat, der har afsonet i 10 år, hvordan han under sin udgang skulle begynde at lære at bruge en smartphone:

»Men det var bare ligesom helt lavpraktisk at fortælle, ligesom den der smarttelefon, jeg kan ikke finde ud af at bruge den jo, det er forfærdeligt. Det irriterer en, så ringer den fra Facebook og ringer fra Whatsapp og ringer fra telefonnumre, hvad skal jeg trykke på? Nej, nej, nej, jeg føler mig som sådan en gammel mand.«

(Lukket fængsel, 35 år, i uddannelse)

Mangel på muligheder for tidssvarende digital dannelse kan også være udfordrende i forhold til prak-

tiske omstændigheder, såsom at lære at anvende E-boks, NemID/MitID, netbank og andre funktioner, som er helt centrale i det omkringliggende samfund.

Mangel på digital adgang kan ses som værende i strid med normaliseringsprincippet. Normaliseringsprincippet betyder at forholdene i kriminalforsorgens institutioner i videst muligt omfang skal ligne forhold i det omkringliggende samfund. Dette skal blandt andet skabe de bedst mulige forhold for, at indsatte let kan træde ind i det omkringliggende samfund igen. Den voksende kløft i adgang til den digitale verden i og uden for kriminalforsorgens institutioner kan udfordre netop de indsattes muligheder for dette.

MANGEL PÅ ADGANG TIL BØGER

Mangel på adgang til bøger er en anden hyppigt angivet barriere for uddannelse. Mangel på adgang til biblioteker og regler omkring besiddelse af bøger er for mange indsatte en udfordring for deres uddannelse. På samme vis som med mangel på internetadgang, er det en udfordring for adgang til viden og information. Mangel på bøger skal derfor også forstås i sammenhæng med ikke at have adgang til internet og e-bøger, da det tilsammen begrænser de indsattes adgang til viden.

I fængslerne er der interne biblioteker, og arresterne har generelt et mindre udvalg af bøger. På flere matrikler er der mulighed for at bede ansatte om at anskaffe bøger fra det lokale bibliotek, men dette er dog ikke sikkert.

Reglerne for besiddelse af bøger er forskellige fra matrikel til matrikel. Udover adgang til viden, oplever nogle indsatte også konkret problemer med adgang til ordbøger:

»Især i engelsk, der var der tit ord, jeg ikke forstod. Jeg havde ikke nogen ordbog. Så jeg var meget afhængig af vagterne med, om de havde lyst og tid til lige at gå på Google translate, og ellers så måtte jeg skrive nederst i opgaven, jeg har ikke forstået det ord og det ord og det ord og derfor har jeg haft svært, den og den opgave. Så jeg glippede mange, der var en del opgaver, jeg ikke kunne få fuldført, fordi der har været et enkelt ord i opgaveformul-

leringen, som jeg ikke har forstået eller... Jeg manglede noget at støtte mig op ad. Og en ordbog havde været rigeligt, men det måtte vi ikke engang have.«

(Arrest, 25 år, i uddannelse)

Den indsatte beskriver hér, hvordan manglen på en ordbog har været en konkret udfordring for hendes uddannelse. Det er yderligere en udfordring set i lyset af, at de indsatte i arresten, som i hendes tilfælde, har meget få undervisningstimer og adgang til hjælp fra en underviser er derfor også stærkt begrænset.

Mangel på bøger er dog ikke kun en udfordring i formelle uddannelsesforløb. Læsning er en aktivitet, som mange indsatte, særligt i arresterne gør brug af for at holde hovedet i gang. De arrestindsatte er ofte spærret inde på cellen 23 timer i døgnet, og mange giver udtryk for mistrivsel og for et ønske om at holde sit hoved i gang (se kapitlet *Trivsel*).

SIKKERHED

Sikkerhedsrutinerne i fængslet eller arresten forekommer også som en barriere for uddannelse. Som det kan ses i tabel 14, angiver 28,3% af de indsatte i uddannelse, at sikkerhedsforanstaltningerne skaber problemer i forbindelse med uddannelse. De indsatte oplever, at sikkerhed generelt trumfer uddannelsesrelaterede eller andre resocialiserende aktiviteter. Mangel på adgang til internet og computer er et eksempel herpå. Et stort fokus på sikkerhed og sektionering, efterlader de indsatte med en oplevelse af, at der i højere grad er tale om opbevaring end resocialisering i fængslerne og arresterne.

»I lukket regi er der alt for meget fokus på sikkerhed og opbevaring, at man en dag skal ud er jo faktisk, og det er som om, at hele systemet er blevet overbelastet, og at systemet ikke magter at motivere og inspirere.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Den indsatte beskriver en oplevelse af at kriminalforsorgen ikke formår at varetage det resocialiserende aspekt, fordi det nedprioriteres i forhold sikkerhedsmæssige foranstaltninger. En anden indsat beskriver en lignende oplevelse af, at de ansatte i kriminalforsorgen tænker

»'Sikkerhed, sikkerhed, sikkerhed', og alting bliver bare mere og mere overvåget, mere og mere indskrænket.«

(Udslusningsfængsel, 50 år, uden for uddannelse).

Hvordan sikkerhed og resocialisering prioriteres, er forskelligt fra institution til institution, afdeling til afdeling og fra ansat til ansat, og vi går ikke i dybden med dette forhold. Det er dog vigtigt at nævne, da de indsatte generelt oplever, at resocialiserende aktiviteter begrænses på baggrund af argumenter om sikkerhed.

Flere indsatte italesætter, at de oplever, at lærerne og uddannelsesvejlederne kæmper for at få uddannelse på dagsordenen som en prioritet, men at deres ord sjældent vægtes tungt. Det gælder både i det store billede, men også på et dagligdagsplan, som en indsat beskriver her:

»Men de har også en konflikt dagligt, lærerne hernede i forhold til personalet, og de gerne vil gøre et eller andet, for eksempel give et papir til arresten og en kuglepen, så kan det være, det er et problem, hvis det er den forkerte vagt, der er på arbejde. Det kan også være, det ikke er et problem, det kan man ikke vide. Men der er en masse stopklodser undervejs, der er virkelig mange barrierer, der skal brydes ned, for at vi indsatte skal ses som mere end et nummer og mere som et menneske.«

(Lukket fængsel, 35 år, i uddannelse)

Flere indsatte beskriver, hvordan de oplever, at sikkerheden er blevet skærpet. Særligt dem, der har været indsat længe eller som har tidligere afsoning bag sig giver udtryk for dette. De beskriver, at fængselsbetjentene før i tiden havde flere aktiviteter med de indsatte, eksempelvis motion, udflugter eller kulturelle aktiviteter, men at det er blevet fraprioriteret i takt med at sikkerhed er blevet opprioriteret (Udslusningsfængsel, 50 år, uden for uddannelse). Det har også indflydelse på deres forhold til fængselsbetjentene. Dette forhold er beskrevet i kapitlet *Trivsel*.

FYSISKE FACILITETER FOR UDDANNELSE

De fysiske faciliteter i fængslet eller arresten er med til at skabe rammerne for uddannelse, hvad end det er undervisning eller forhold for at studere og lave lektier. For mange indsatte i uddannelse er skolen den primære arena for uddannelse. Skolen har ofte egne undervisningslokaler, i arresterne er der oftest tale om et enkelt lokale, mens en fængselsskole ofte vil have flere lokaler til rådighed. Der kan også være undervisning i værkstederne, eksempelvis EUD-forløb eller AMU-kurser. Nogle steder er der særskilte lokaler til de fjernstuderende, men ofte vil det foregå på cellen eller afdelingen.

De egentlige faciliteter for uddannelse varierer fra matrikel til matrikel, både i størrelse, stand og antal af studielokaler. I vores undersøgelse af tilfredshed med rummene for uddannelse, har vi spurgt de indsatte i uddannelse om deres oplevelse af skole, værksteder og rammer for uddannelse uden for skolen. Det har været muligt at vælge ikke relevant, i tilfælde af at rummet ikke bruges i vedkommendes uddannelsesforløb. På tværs af arrester, åbne

og lukkede fængsler er der størst tilfredshed med skolelokalerne. Det fremgår desuden af tabel 16, at mange indsatte især, er utilfredse med rammerne for uddannelsesrelateret aktivitet uden for skolen.

Især i arresterne er mange indsatte utilfredse med værkstederne og rammerne uden for skolen. I arresterne er indsatte som udgangspunkt på cellen, når de ikke er i skole, hvilket kan forklare utilfredsheden med rammerne uden for skolen.

Når det kommer til rammerne for uddannelsesrelateret aktivitet uden for skolen i fængslerne, er færre indsatte utilfredse end i arresten. De indsatte i fængslerne har som udgangspunkt adgang til et fællesrum på afdelingen. At størstedelen stadig er utilfredse, kan hænge sammen med, at fællesrummet ikke fungerer godt som studierum. Fællesrummet er ikke tiltænkt til uddannelse, og der kan ofte være meget uro. Det kan være forstyrrende for skolearbejdet, at der ofte er nogle, som ser tv, træner, laver mad eller spiser.

»Den største barriere for at studere er uroen i fængslet. Der er ikke noget rum eller sted, jeg kan gå hen for at få ro (...) Så jeg står op og

TABEL 16: TILFREDSHED MED DE FYSISKE RAMMER (FORDELT PÅ INSTITUTIONSNIVEAU)

		Arrester	Åbne Fængsler	Lukkede fængsler	Udslusnings-fængsler	I alt
Undervisningslokalerne	Tilfreds	52,6%	48,3%	58,5%	55,6%	53,8%
	Utilfreds	47,4%	51,7%	41,5%	44,4%	46,2%
	Antal besvarelser	116	87	130	9	342
Værkstederne	Tilfreds	22,9%	45,5%	49,5%	66,7%	40,9%
	Utilfreds	77,1%	54,5%	50,5%	33,3%	59,1%
	Antal besvarelser	70	55	101	6	232
Rammerne for skolearbejde og lektier uden for undervisningslokalet	Tilfreds	23,8%	40,8%	39,3%	37,5%	34,2%
	Utilfreds	76,2%	59,2%	60,7%	62,5%	65,8%
Antal besvarelser		105	76	112	8	301

Baseret på: »Hvor tilfreds er du med de fysiske rammer for uddannelse i fængslet/arresten?« (Det har også været muligt at vælge »ikke relevant«. Det er ikke medtaget her)

læser på cellen, og når de andre kommer hjem fra beskæftigelse, må jeg holde pause. Og når jeg bliver låst inde om aftenen, kan jeg studere igen.»

(Åbent fængsel, 30 år, i uddannelse)

Af samme grund studerer mange indsatte på cellen. Uroen er dog ikke den eneste udfordring ved skolearbejde på cellen, som indsatte udtrykker. Det kan også være svært at motivere sig til uddannelse dér, hvor man sover, eller også kan cellens tilstand generelt være uegnet til at studere i.

»Når man i forvejen er låst inde i en lille klam celle, og du kan ikke engang trække vejret ordentligt, så tror jeg bare det er svært at tage sig sammen til det, for at være helt ærlig.»

(Åbent fængsel, 20 år, uden for uddannelse)

Især i de ældre arrester og fængsler beskriver flere indsatte at være påvirket af dårlig luft på cellerne og et højt lydniveau, hvor man ikke kan undgå at høre de andre indsatte. Det kan også påvirke motivation og koncentration.

Som tidligere skildret kan der også være undervisning i værkstederne. I fængslerne er der ofte store værksteder med bedre redskaber og maskiner. Værkstederne refererer også her til industrikøkkener, landbrug, skovbrug, mv.. Værkstederne i arresterne er ofte små, hvor der i mindre omfang er redskaber og udstyr, der kan bruges til uddannelse, hvilket kan forklare forskellen i tilfredshed med værkstederne mellem arresterne og fængslerne.

FYSISK TILGÆNGELIGHED FOR INDSATTE MED FUNKTIONSARIATIONER

Mange af kriminalforsorgens matrikler er af ældre dato og ikke indrettet så indsatte med fysiske funktionsvariationer har samme muligheder for at deltage i uddannelse som andre indsatte. Hvis et klasselokale eksempelvis kun kan tilgås med trapper, er det utilgængeligt for personer, der bruger kørestol. En indsat, der er kørestolsbruger, har netop oplevet ikke at have adgang til skole og andre resocialiserende aktiviteter, fordi lokalerne hertil kun var tilgængelige via trappe, hvortil han siger:

»Det er diskriminerende i og med, der ikke er tilgængelighed til det. At de bare siger »der er trappe, det kan ikke lade sig gøre.« Så kom nu! Vi lever i 2022. De kan fucking sende rumraketter til Mars, kan I ikke lave en eller anden form for rampe, så det er nemmere. Men næh nej, jeg tror ikke det her fængsel er blevet ændret siden 1800-tallet.»

(Arrest, 27 år, uden for uddannelse)

Den indsatte er tydeligvis frustreret over manglen på den fysiske tilgængelighed, hvilket er en barriere, der begrænser hans adgang til uddannelse.

TILGÆNGELIGHED TIL UDDANNELSE

Det er ikke kun de fysiske rammer, der er afgørende for tilgængeligheden til uddannelse. Tilgængeligheden er også præget af i hvor høj grad, der i undervisningen eller uddannelsens opbygning er taget hensyn til eksempelvis indsatte med psykiske eller kognitive diagnoser. Derudover har flere indsatte svært ved at læse og skrive eller udfordringer med regning og matematik, og flere af dem oplever ikke at få hjælp.

Dette afsnit belyser, hvordan disse grupper af indsatte oplever barrierer for uddannelse. Samtidig kommenteres der på ordblindundervisningen.

UDFORDRINGER MED AT LÆSE OG SKRIVE

Alle indsatte, der deltog i spørgeskemaundersøgelsen, er blevet spurgt, om de har udfordringer med at læse og skrive, hvilket en større gruppe indsatte giver udtryk for:

- ▶ 16,5%⁸⁰ indsatte giver udtryk for at have lidt svært ved at læse og skrive
- ▶ 4,8% giver udtryk for at have meget svært ved at læse og skrive

Det er vigtigt at bemærke, at udfordringer med at læse og skrive, ikke er det samme som ordblindhed. Vi har undersøgt de indsattes egne oplevelser af vanskeligheder med at læse og skrive, uagtet om det er ordblindhed eller ej.

---

80 Af 1594 besvarelse til spørgsmålet »Har du svært ved at læse og skrive?«

Det har været vigtigt for os, også at repræsentere de indsatte, som har svært ved at læse og skrive i undersøgelsen, hvorfor vi har prioriteret tid til at hjælpe med at udfylde spørgeskemaet, hvis en indsat udtrykte læse- eller skrivevanskeligheder, som årsag til ikke at deltage i undersøgelsen.

Blandt dem, som har angivet udfordringer med at læse og skrive, tilkendegiver 53,8%⁸¹, at de gerne vil have hjælp, men ikke har fået det. 8,3% giver udtryk for at have fået specialundervisning under afsoning og varetægt.

UDFORDRINGER MED REGNING OG MATEMATIK

Alle indsatte, der deltog i spørgeskemaundersøgelsen, er ligeledes blevet spurgt, om de har udfordringer med regning og matematik. Her angiver endnu flere at have udfordringer. Igen efterspørger lidt over halvdelen hjælp.

- ▶ 31,8%⁸² har svært ved matematik og regning
- ▶ 6,8% har meget svært ved matematik og regning

På samme vis som med læse- og skrivevanskeligheder, er der ikke her tale om diagnosticeret talblindhed, men de indsatte egne oplevelser. Heraf giver 52,6%⁸³ udtryk for gerne at ville have hjælp, men at de ikke har fået det. 5,7% giver udtryk for at have fået specialundervisning under afsoning og varetægt.

ORDBLINDEUNDERVISNING (OBU) OG ADGANG TIL ORDBLINDEREDSKABER

Ifølge kriminalforsorgens hjemmeside udbydes ordblindeundervisning i fængslerne. I praksis er det dog et tilbud, man ofte ikke kan akkomodere, blandt andet fordi det ofte vil kræve en-til-en undervisning, hvorfor det nedprioriteres. Dette kommer til udtryk i vores undersøgelse ved, at kun 2,9%⁸⁴ af de indsatte er i gang med ordblindeundervisning.

Blandt de indsatte, der deltager i OBU, tilkendegiver næsten en tredjedel⁸⁵ at have udfordringer med mangel på redskaber. En af de redskaber, som indsatte med ordblindhed efterspørger, er en IT-rygsæk til studerende med ordblindhed. IT-rygsækken er en computer med relevante programmer og redskaber, der kan understøtte stavning og læsning. Det er muligt, at få adgang til IT-rygsækken for indsatte med ordblindhed, men den restriktive adgang til computer i kriminalforsorgen gør tilgængeligheden mere besværlig, og det kan være en langsom proces at få adgang til rygsækken.

»Sådan en IT-rygsæk, hvor den kan snakke til en (...) det har jeg først fået, 14 dage inden eksamen (...) og at vi ikke har tilgang til computeren uden at der er en lærer, de er her jo ikke mere end en time, halvanden time ad gangen. Så det er svært, når der også er flere elever ad gangen, så man får ikke så meget hjælp, som man kunne få.«

(Arrest, 49 år, i uddannelse)

Denne indsatte har adgang til IT-rygsækken og dens hjælpemidler. Hjælperedskabet kan dog kun anvendes, så længe en lærer er til stede, og kan derfor kun foregå i løbet af de få timers undervisning, der er om ugen. Udsagnet viser både, at det er muligt, at indsatte med ordblindhed kan få adgang til relevante hjælpemidler, samtidig med at det eksemplificerer udfordringer med ventetid på tilladelse til IT-rygsækken og de udfordringer, der er relateret til restriktive regler for brug af computer.

TILGÆNGELIGHED OG DIAGNOSER

Indsatte med diagnoser såsom ADHD, ADD, PTSD og angst oplever ikke, at der tages hensyn til deres diagnoser, heller ikke i uddannelsesøjemed. Som tidligere nævnt, er dette især relevant, da der blandt indsatte er en overrepræsentation af personer med ADHD. Forskellige oplevelser og barrierer relaterer

81 Af 329 besvarelse til spørgsmålet »Har du svært ved at læse og skrive?, Hvis ja, har du fået hjælp til at læse og skrive under afsoning/varetægt?«

82 Af 1586 besvarelser til spørgsmålet »Har du svært ved matematik og regning?«

83 Af 578 besvarelser til spørgsmålet »Har du svært ved matematik og regning? Hvis ja, har du fået hjælp til matematik og regning under afsoning/varetægt?«

84 Af 340 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

85 30% af 10 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds«.

sig til forskellige diagnoser, og vi vil ikke her udfolde de forskelligartede diagnoser. Der er dog en fælles oplevelse af, at fængslerne og arresterne ofte ikke kan understøtte uddannelse for indsatte med diagnoser.

»Det er et problem, at man ikke forholder sig til folk med særlige behov grundet psykiske diagnoser.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Der er i forlængelse heraf en frustration over, at manglende hensyn står i vejen for resocialiserende tiltag såsom uddannelse. Flere efterspørger, at kriminalforsorgen i højere grad kunne have øje for de indsatte, der har diagnoser og hjælpe dem på vej i forhold til uddannelse.

»I arresterne kunne det være en god idé at tilbyde kurser som kan hjælpe den indsatte fremadrettet og personligt, da rigtig mange har diagnoser f.eks. ADHD, som de måske aldrig rigtig har lært at tackle ude i samfundet, og hvor konsekvensen så desværre bliver, at de ryger ind og ud af systemet i årevis.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Den indsatte beskriver her, at indsatte med diagnoser kan have nogle udfordringer, som kriminalforsorgen bør tage hensyn til.

GRUNDSKOLEUNDERVISNING (FVU OG AVU)

I fængslerne og de fleste arrester udbydes der undervisning i skolen på matriklen. Det kaldes som udgangspunkt for fængselsskolen, og når begrebet anvendes i dette afsnit, gælder det både skolen i fængslet og arresten. Som oftest undervises der i FVU og AVU, samt OBU.

Vores undersøgelser viser, at FVU og AVU er de mest udbredte uddannelsesforløb på tværs af kriminalforsorgens matrikler, hvor 33,2% af de indsatte i uddannelse deltager i FVU, og 26,2% deltager i AVU⁸⁶. Fængselsskolen danner rammen for en stor

del af de indsatte, som deltager i uddannelse eller undervisning, og dette afsnit dykker ned i forholdene for FVU, AVU og fængselsskolen.

Både AVU og FVU er uddannelsesforløb på grundskoleniveau med fokus på færdiggørelse af 9. eller 10. klasse. De forløb i Forberedende Voksenuddannelse (FVU), der udbydes, har primært fokus på dansk og matematik. I Almen Voksenundervisning (AVU) tilbydes en bredere vifte af fag, og der kan være undervisning i eksempelvis engelsk og samfundsfag. Der kan i fængselsskolen desuden udbydes ordblindeundervisning. Det er behandlet under afsnittet om tilgængelighed.

I arresterne er skolelokalerne ofte mindre, og der kan ofte være op til fire indsatte på et arrestundervisningshold. I fængslerne er der omkring 6-8 indsatte på et hold. Lærerne, som underviser i fængselsskolen, kan være tilknyttet en eller flere matrikler. De varetager ofte også andre opgaver relateret til uddannelse, såsom vejledning eller administrative opgaver. Indsatte kan også være tilknyttet fængselsskolen, men modtage eneundervisning, enten i skolelokalet eller på vedkommendes celle. Det kan eksempelvis være indsatte, der har brug for ekstra støtte eller som på grund af sikkerhed ikke må omgås med andre indsatte.

UNDERVISNINGSTIMER

Der er stor spredning i, hvor mange timers undervisning de indsatte i FVU og AVU har. Det kan både variere på baggrund af, hvilke og hvor mange fag den indsatte er tilknyttet, men ofte er det betinget af, at der ikke er særlig mange ugentlige undervisningstimer. Over halvdelen af de indsatte i både FVU og AVU har maksimalt 5 timers undervisning om ugen. De færreste har mere end 20 timers undervisning om ugen (se tabel 17).

Det fremgår af tabel 18, at der er en stor efterspørgsel på flere undervisningstimer blandt de indsatte i grundskoleundervisning. Langt størstedelen af indsatte i både FVU- og AVU-forløb giver udtryk for et ønske om flere undervisningstimer.

---

86 Af 340 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

TABEL 17: ANTAL UNDERVISNINGSTIMER (FOR FVU OG AVU)

Antal timer ugentligt	FVU: I alt	FVU: Dansk	FVU: Matematik	AVU
< 0	7,6%	6,2%	5,1%	11,3%
1-2	31,4%	23,5%	34,2%	16,3%
3-5	24,8%	27,2%	20,3%	23,8%
6-10	19,0%	23,5%	24,1%	22,5%
11-20	13,3%	17,3%	12,7%	11,3%
21-30	1,9%	1,2%	2,5%	15,0%
31+	1,9%	1,2%	1,3%	0,0%
I alt	105	81	79	80

Baseret på: »Tænk på sidste uge. Hvor mange undervisningstimer havde du? Skriv antal.« Derefter grupperet

TABEL 18: TILFREDSHED MED MÆNGDEN AF UNDERVISNINGSTIMER (FOR FVU OG AVU)

	FVU: I alt	FVU: Dansk	FVU: Matematik	AVU
Der må gerne være flere	74,8%	76,2%	72,8%	70,6%
Det er tilpas	24,3%	22,6%	27,2%	29,4%
Der må gerne være færre	0,9%	1,2%	0,0%	0,0%
I alt	107	84	81	85

Baseret på: »Hvad synes du om mængden om undervisningstimer?«

»Det er jo ligesom at slå i en dyne, for de [red. lærerne] kan jo ikke få flere timer, end det de har, så det hjælper ikke noget at sige noget. Det er bare sådan det er. Vi kan jo ikke få flere skolelærere. Nu har vi lige fået endnu en skolelærer, som også er her fire timer to gange om ugen, og det er alt for lidt. Der er jo ikke nogen, der kan gå i skole otte timer og så lære noget. Altså også fordi vi er så mange her. Og vi er delt op i grupper. Det er ikke sådan, så alle må være samlet på en gang, så det sætter jo også nogle begrænsninger.«

(Arrest, 48, uden for uddannelse)

Den indsatte kobler den lille mængde undervisningstimer til et spørgsmål om ressourcer i forhold til undervisere. Den indsatte deltager ikke selv i undervisningen, men som talsmand for de indsatte, er han velbekendt med mange udfordringer, og beskriver en frustration blandt hans medindsatte om mængden af undervisningstimer.

Mangel på undervisningstimer er en udfordring, som mange indsatte gentager. Andre beskriver, hvordan det kan være svært at føle, at man indgår i et meningsfuldt og lærerigt forløb, hvis man blot er tilknyttet skolen et par timer om ugen. De indsatte efterspørger flere undervisningstimer for at have mere tid til at dygtiggøre sig og fordybe sig i fagene. Derudover italesætter flere indsatte, at den sparring de kan få fra lærerne i skolen, er vigtig for deres skolegang og for at kunne lære nyt.

Nogle steder, har de indsatte mulighed for at deltage i et uddannelsesforløb, hvor der er undervisning i fængselskolen hver dag, og altså i højere grad ligner forløb vi kender fra det omkringliggende samfund. En indsat, på en uddannelsesafdeling udtrykker stor glæde ved at have et fuldt skoleskema og foreslår, at det med fordel kunne udbredes til flere arrester og fængsler for at skabe bedre muligheder for uddannelse. Han siger:

»Jeg tænker, at hvis andre steder kunne gøre det som her, altså en reel 9. og 10. klasse, hvor du kommer op i skolen 5 dage om ugen, får undervisningen, bliver bedt om sætte sig ned på den gamle dags måde, det ville være en god start.«

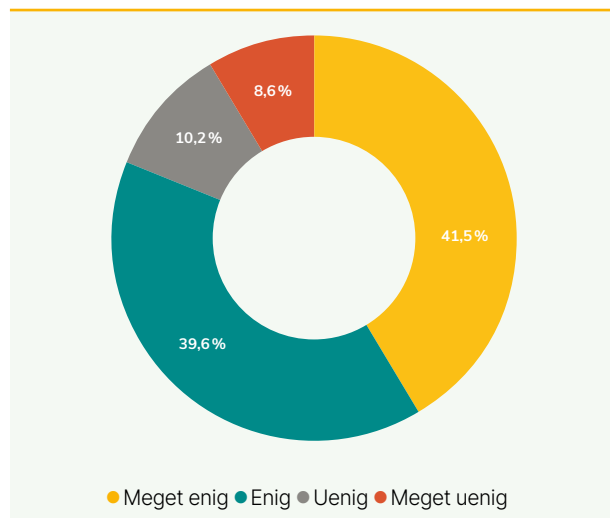
(Lukket fængsel, 23 år, i uddannelse)

Den indsattes udsagn skal desuden forstås i lyset at, at vedkommende afsoner på en uddannelsesafdeling, hvor forholdene på flere måder er bedre for uddannelse. Det er beskrevet senere i dette kapitel.

FORHOLD TIL LÆRERE

De indsatte udtrykker stor tilfredshed med fængselslærerne. Mange indsatte oplever at blive mødt i øjenhøjde og med positive forventninger af lærerne. De udtrykker, at det især har stor værdi, når lærerne tror på deres evner.

FIGUR 7: FÆNGSELSLÆRERNE HAR STØTTET MIG I MIN UDDANNELSE

Af 313 besvarelser. Baseret på »Tag stilling til udsagnet: Følgende grupper af ansatte har støttet mig i min uddannelse. Sæt ét kryds i hver række« Hér præsenteret besvarelser for gruppen »Fængselslærere« (Det har også været muligt at vælge »ikke relevant«). De besvarelser er ikke taget med)

I vores undersøgelse er fængselslærerne den gruppe af ansatte, som flest indsatte angiver har bakket op om dem i deres uddannelse⁸⁷. 81,0% tilkendegiver at være enige eller meget enige i, at fængselslærerne har støttet dem i deres uddannelse.

At blive mødt af en lærer, som tror på ens evner, støtter en og udfordrer en fagligt er nogle af de centrale karakteristika, som går igen i de indsattes fortællinger om lærerne.

»Jeg synes, vores lærer han er meget god. Og han, man kan mærke på ham, at han gerne vil have, at vi har det godt i skolen og lærer noget og kommer derfra med, at i dag, der har jeg lært noget nyt eller et eller andet. Han kan godt lide nogle gode oplevelser, at vi får nogle klap på skulderen og har mod på at komme igen næste gang.«

(Arrest, 25 år, i uddannelse)

Den indsatte beskriver hér, at læreren i fængselskolen er motiverende og støttende. Hun fortæller yderligere, at hun har været tæt på at droppe ud af skolen, men

at selvsamme lærer var vedholdende og overbeviste hende om at fortsætte i uddannelse. Hun fortæller:

»Han ville synes det ville være ærgerligt, hvis jeg droppede det helt, for han kan se, at jeg er på vej hen til noget bedre«

(Arrest, 25 år, i uddannelse)

Det tyder på, at for hende har det haft stor betydning, at læreren troede på hende og havde positive forventninger til hende. Derfor er hun stadig i uddannelse.

En anden arrestindsat beskriver, hvordan hans lærer »presser én på den gode måde« (Arrest, 31 år, i uddannelse). Han beskriver, at det er positivt, når læreren skubber på og forventer noget af deres uddannelsesforløb. En tredje indsat beskriver, hvordan den støtte, han får fra sin lærer, får ham til at føle sig værdsat:

»Det er jo folk, der har søgt ind i kriminalforsorgen som lærere, fordi de gerne vil gøre en forskel, og det kan man mærke hele vejen igennem. De er meget engagerede i en. Hele vejen igennem. Det mindste man har brug for hjælp med, så står de med det samme og tjekker op på en. Det er lidt specielt på en eller anden mærkelig måde, men meget værdsat. De brænder sådan for det.«

(Lukket fængsel, 28 år, i uddannelse)

For flere er det første gang, de oplever at blive mødt med positive forventninger i uddannelsesøjemed. Lærernes støtte og opbakning betyder altså meget for de indsatte i uddannelse. Derfor påvirker det også oplevelsen af uddannelse og undervisning, hvis den indsatte oplever, at lærerne er blevet forrået af miljøet, virker til at have mistet gejsten eller ikke udfordrer dem fagligt.

»I min optik skal vi inspireres til at studere, her er lærere som er fangevogtere, der går op i alle mulige andre ting end at være flinke og humane.«

(Spørgeskemabesvarelse)

87 I sammenligning med socialrådgivere, uddannelsesvejledere, værk mestre og fængselsbetjente.

Der tegner sig dog et overvejende positivt billede af lærerne og deres rolle. I vores interview er der en gennemgående beskrivelse af gode lærere, der er knyttet til engagement, støtte og faglighed. De dårlige oplevelser er knyttet til at blive mødt med fordomme og useriøs undervisning.

MANGEL PÅ LÆRERE

I en arrest er der ofte tilknyttet 1-2 lærere. I fængslerne er der flere lærere, men ikke nok til at imødekomme den store efterspørgsel på uddannelse. Især set i lyset af de relativt små undervisningshold.

»Dansklæreren kan maks. have fire per hold hernede. Hun har et eller to hold på hver etage, så det er også mange hold for hende. Hun er jo også presset. Og lige pludselig er der eksamener, og der er nogle, der vil have dén eksamen, og der er nogle, der vil have dén eksamen, så hun er presset. Og der er også matematiklæreren, men han kom ikke tilbage efter jul. Jeg ved ikke hvorfor. Men jeg tror, det vil være bedre for hende, hvis der var en anden skolelærer, der kunne hjælpe hende, i stedet for at hun skal være presset.«

(Arrest, 20 år, i uddannelse)

Den indsatte udtrykker forståelse for lærerens situation samtidig med at efterspørge flere lærere til at imødekomme efterspørgslen på uddannelse. Mange indsatte giver udtryk for en sammenhæng mellem for lidt undervisning og mangel på lærere. På samme vis kobles ventetid og pladsmangel på undervisningsholdene også til mangel på lærere. De indsatte udtrykker ærgrelse men forståelse for, at lærerne ikke har muligheden for at imødekomme efterspørgslen på uddannelse.

Flere indsatte har oplevet at få afbrudt uddannelse, fordi lærere er stoppet, gået på barsel eller blevet sygemeldt. Da der er få lærere tilknyttet en matrikel, kan uddannelsesforløb blive afbrudt for en større gruppe indsatte i uddannelse, hvis en lærer stopper. En indsat beskriver, hvordan undervisningen er blevet aflyst, fordi underviseren gik på barsel:

»Dengang jeg blev varetægtsfængslet og kom på [red. arresten], der gik skolelæreren på barsel en måned efter, jeg var kommet, og der er bare ikke nogen til at tage over, så al den tid

hun var på barsel – og det skal hun selvfølgelig, det er sådan det er – men der var bare ikke nogen til at tage over, så jeg sad bare nede på [red. arresten] under den her, varetægtsfængslet i 13 måneder, og der var ikke noget undervisning for os indsatte, fordi læreren var på barsel. Der synes jeg, der burde man finde en anden skolelærer, der kunne træde til og tage hendes undervisning, indtil hun kom tilbage igen. Det var der bare ikke nogen muligheder for.«

(Arrest, 31 år, i uddannelse)

Der er et udbredt ønske om flere lærere til at imødekomme uddannelsesefterspørgslen. Både for at give flere mulighed for undervisning, for at kunne øge antallet af undervisningstimer og for at øge variationen af fag der undervises i.

LÆRING IMELLEM INDSATTE

Der er indsatte på alle uddannelsesniveauer, og flere indsatte efterspørger bedre rammer for at kunne bruge hinandens ressourcer og opkvalificere hinanden. Nogle beskriver det som en slags mentorordning, andre som decideret undervisning. En indsat beskriver, hvordan han har forsøgt at få det op at stå, men at der ikke har været muligt at få stillet fysiske rammer til rådighed.

»Man får heller ikke hjælp, hvis man er ordblind eller dårligt boglig. Der er en hel del, der har svært ved at læse og skrive eller regning og matematik, og det bliver ikke prioritetovre i skolen, selvom jeg har snakket med chefen for beskæftigelse om det. Jeg har endda spurgt indtil de indsatte, der er tidligere lærere eller som har undervist måtte undervise os andre. Om stedet her ville sætte lokaler til rådighed, men det blev fejlet af bordet med argumentet om, at der ikke er ressourcer til det. Jeg har kæmpet for flere ressourcer, men det bliver sparet væk. Der blev også foreslået, at det kunne være uden for arbejdstid, og uden at vi skulle have dusør for det, men det var også et nej.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Den indsatte undrer sig over, at det ikke kan lade sig gøre at stille et lokale til rådighed til undervisning af dem, der er ordblinde eller har vanskelighed med læsning, skrivning, matematik og regning. Vi har tid-

LOV OM ERHVERVS- UDDANNELSER

Jævnfør lov om erhvervsuddannelse, §5 a, stk. 4 kan en person højest optages på grundforløbets 2. del tre gange uden uddannelsesaftale.

ligere vist, at der er en gruppe af indsatte med netop disse udfordringer, som efterspørger hjælp, men som ikke modtager hjælp eller støtte. Vi viser i kapitlet Trivsel, at uddannelse under afsoning og varetægt er med til at skabe positive fællesskaber med udgangspunkt i faglighed og læring. Det kunne sådanne initiativer bidrage til.

UNDERVISNINGENS STRUKTUR

Undervisningen i fængselskolen defineres af den pågældende lærer og tilrettelægges på baggrund af forhold såsom de indsatte niveau, hvordan det sociale fællesskab i undervisningen er og rammerne for undervisning i fængslet eller arresten. Nogle steder efterspørger de indsatte undervisning på højere niveau, andre steder oplever de indsatte, at lærerne er gode til at differentiere undervisning på baggrund af niveau og udtrykker stor tilfredshed hermed. Følgende afsnit beskriver de to forskelligartede oplevelser. Disse fortællinger udgør ikke et fyldestgørende billede af al undervisning i kriminalforsorgen. Fortællingerne er dog udtryk for nogle tilbagevendende fortællinger om undervisningen.

NÅR DET LYKKES MED AT DIFFERENTIERE UNDERVISNINGEN TIL DE INDSATTE

De indsatte, som deltager i undervisningen i fængselskolerne, er ofte på meget forskellige niveauer. Flere indsatte har ikke færdiggjort grundskolen, andre i fængselskolen, deltager for at genopfriske tidligere uddannelse eller grundet mangel på andre uddannelses tilbud. Det betyder, at det ofte er en meget blandet gruppe, når det kommer til deres uddannelsesniveau.

Mange af de indsatte roser deres lærere for at differentiere undervisningen, så den passer de enkelte elever.

»Det er en god lærer, vi har. Altså dansklærer, samfundsfag også, jeg synes hun er god til at tilrettelægge timerne, så hun tager efter, hvad for et niveau folk er på. (...) Og det kan jeg godt lide. At der er plads til forskellighed.«

(Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse)

De indsatte udtrykker ofte stor forståelse for hinandens forskellige situationer. Ofte sidder de studerende med deres egne opgavemapper med forskellige opgaver, alt efter hvilket trin de er på, og hvad de skal øve. Hvis de så har brug for hjælp, får de individuelt hjælp af læreren.

»Vi sidder ikke og lytter, hvor han står ligesom i folkeskolen og forklarer. Så siger du bare, 'kan jeg ikke få noget hjælp med den her opgave.' Så kommer han hen, så det er individuelt.«

(Arrest, 57 år, i uddannelse)

Selvom mange er tilfredse med lærernes stræben efter at inkludere indsatte på forskellige niveauer, efterspørger andre at være inddelt i niveausvarende hold. Herunder både for at lærerne i større omfang kan lave klasseundervisning og for at deltage i studiefællesskaber med indsatte på samme niveau som en selv.

NÅR STRUKTUR OG NIVEAU PÅ UNDERVISNINGEN HALTER

Blandt de indsatte i FVU-forløb tilkendegiver 29,0%⁸⁸ at være utilfredse med strukturen på undervisningen. Det samme gælder for 30,7%⁸⁹ af de indsatte, der deltager i AVU.

Når det kommer til indholdet af undervisning tilkendegiver 27,1%⁹⁰ af de indsatte i FVU, at niveauet i undervisningen er for lavt. Kun 0,9%⁹¹ giver udtryk for at niveauet er for højt. Blandt de indsatte i AVU

88 Af 107 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

89 Af 88 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

90 Af 107 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

91 Af 107 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

tilkendegiver 19,3% ligeledes, at niveauet på undervisningen er for lavt, og 1,1% at det er for højt⁹².

De indsatte beskriver blandt andet:

»Jeg vil ikke kalde det skole, det er mere tidsfordriv« (Arrest, 25 år, i uddannelse)

»Intet dårligt til dem der underviser os, men det er ikke meget man lærer.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Kritikken af det lave niveau skal forstås i lyset af mangel på uddannelsesmuligheder på højere niveau. Flere indsatte deltager i FVU eller AVU, selvom de har gennemført grundskolen. Niveauet i undervisningen skal således spænde bredt, og selvom flere indsatte oplever lærerne som gode til at differentiere i undervisning, er det ikke altid, at alles niveau bliver mødt.

Som tidligere beskrevet, kan skolen være en mulighed for at komme ud fra cellen i arresten. Dette må også ses i lyset af mangel på aktiviteter i arresten generelt, hvorfor skolen er en af de få muligheder de indsatte har. Det har også indflydelse på oplevelsen af undervisningen, hvis fokus ikke er på det faglig indhold.

»Ja, så begynder vi at snakke om et bestemt emne, en debat for eksempel, og så begynder folk at fortælle deres meninger og holdninger om, hvad man måske kunne have været klog på, alle er åbenbart kloge på det, der foregår i det politiske land. Men det er det vi laver, men der varer måske 10 minutter, men så spiller vi bordtennis de resterende 50 minutter.«

(Arrest, 28 år, uden for uddannelse)

Der er altså her snarere tale om aktivitet end fagligt indhold med fokus på læring.

ERHVERVSUDDANNELSER (EUD)

Erhvervsuddannelser er den mest efterspurgte uddannelsestype, samtidig med at meget få indsatte er i gang med en erhvervsuddannelse. I vores undersøgelsen angiver 37,0%⁹³ af de indsatte, at de gerne vil tage en erhvervsuddannelse og 8,2%⁹⁴ af de indsatte i uddannelse er i gang med en erhvervsuddannelse.

Størstedelen er i gang med et grundforløb, som typisk varer 20 uger, imens en lille andel er i gang med et hovedforløb, som typisk varer tre år⁹⁵.

De igangværende EUD-forløb foregår primært i fængslerne, hvor der er faciliteter, herunder store værksteder, hvor det er muligt at køre EUD-forløb. Især i de åbne fængsler deltager flere i EUD-grundforløb, hvilket blandt andet kan være grundet de bedre muligheder for frigang. Vores undersøgelse skildrer nemlig, at frigang kan være en vigtig brik i EUD-forløbene, da 35,7%⁹⁶ af indsatte i EUD-forløb angiver at deltage via frigang.

Særligt for de indsatte, der er i et hovedforløb eller gerne vil gennemføre et hovedforløb, kan det være nødvendigt med bevilget frigang hertil, da mulighederne for at gennemføre et hovedforløb og oplæring er meget snævre i fængslerne. Tre fjerdedele af de indsatte, der er i gang med et hovedforløb, er i frigang.⁹⁷ Samtidig er mangel på frigang det hyppigst forekommende problem for uddannelse for de indsatte, der er i gang med en erhvervsuddannelse. 44,0%⁹⁸ af de indsatte i et EUD-forløb beskriver

---

92 Af 88 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

93 Af 1225 besvarelser. Samlet for indsatte i uddannelse og indsatte uden for uddannelse. Baseret på »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte i uddannelse)

94 Af 340 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

95 75,0% i gang med et EUD-grundforløb og 28,6% er i gang med et EUD-hovedforløb. At tallene overlapper, er fordi at en lille andel angiver både at være i gang med et grundforløb og hovedforløb.

96 Af 28 besvarelser til spørgsmålet »Hvordan foregår din undervisning?«

97 Af 8 besvarelser til spørgsmålet »Hvordan foregår din undervisning?«

98 Af 25 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds.«

mangel på muligheder for frigang som et problem for deres uddannelse.

Det er således et fåtal, der er i gang med en erhvervsuddannelse, på trods af en stor efterspørgsel. Det, at være i gang med en erhvervsuddannelse, kan til gengæld være en positiv oplevelse og en motivation i sig selv. Vi har i kapitlet *Forudsætning for motivation* beskrevet de indsattes motivationer for uddannelse, og at få muligheden for at tage en uddannelse, der kan være adgangsgivende til arbejde efter løsladelse, er for mange en motivation for uddannelse.

FYSISKE FACILITETER FOR ERHVERVSUDDANNELSER

I både åbne og lukkede fængsler er der værksteder, industrikøkkener eller større arealer til arbejde udenfor. Det kan være træ- og metalværksteder med relevante redskaber. Det kan også være malerværksteder eller skov- og landbrugsarealer. Flere steder er der store industrikøkkener, som eksempelvis anvendes til at lave mad til kriminalforsorgen. I nogle større arrester er der ligeledes værksteder eller industrikøkken.

Vi bruger i dette afsnit værksteder som en fælles betegnelse for at beskrive disse rum. Flere steder bruges værkstedsfaciliteterne udelukkende til produktion og montagearbejde. Det er til ærgrelse for flere af de indsatte, der gerne vil i EUD, at man ikke formår at udbyde uddannelsesforløb, når nu de fysiske faciliteter til det, er der.

»De tilbyder for lidt erhvervsuddannelse, selv om de har store værksteder med muligheder for dette.«

(Spørgeskemabesvarelse)

De indsatte udtrykker, at værkstederne, som ofte er veludstyrede og opdaterede, med fordel kunne anvendes til EUD eller til i højere grad at opkvalificere de indsatte.

»Jeg synes, de gør meget lidt i forhold til hvad for nogle muligheder, der er. Det synes jeg. Du har været rundt og se værkstederne. Der er mulighed for meget. Der sker meget lidt.«

(Lukket fængsel, 30 år, i uddannelse)

Han er en af de få, der deltager i et EUD-hovedforløb inden for fængslets mure. Et forløb han selv beskriver, kom op at stå på baggrund af en undren og frustration over ikke at kunne fortsætte sin erhvervsuddannelse efter grundforløbet.

»Så spurgte jeg ham [red. enhedslederen] jo så, jamen jeg har jo mit grundforløb, hvorfor kan jeg ikke få lov til at tage videre uddannelse, for vi har et kæmpe nyt køkken og alt, men det kunne man ikke. Så siger jeg, det kan sgu da ikke være rigtigt, så kigger han på mig, så siger han, »næh, det er rigtig nok«. Så snakke de vi frem og tilbage, så gik han videre med det. Der er blevet sagt nej mange gange og så lige pludselig, så kom det videre, og så et år efter så kunne det så godt lade sig gøre.«

(Lukket fængsel, 30 år, i uddannelse)

Det skal understreges at denne situation en særlig situation, som på nuværende tidspunkt sjældent forekommer i fængslerne. Samtidig skildrer hans fortælling en oplevelse af, at det har været svært at få hovedforløbet op at stå, men at det efter et års forhandlinger lykkedes. Eksemplet viser ligeledes, at enhedslederens engagement har været uundværlig, for at muligheden overhovedet kunne opstå. Den indsatte oplevelse af at en ansat har kæmpet for hans uddannelsesmuligheder og støtter ham i uddannelse, fortæller han senere har motiveret ham i hans uddannelse.

VÆRKMESTRE OG UDDANNELSE

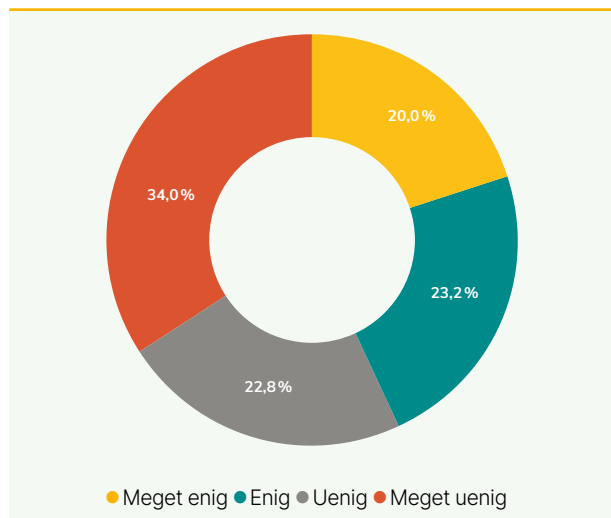
Hvor der i fængselsskoleundervisningen er stor tilfredshed med lærerne blandt de indsatte i uddannelse, er der en mere blandet oplevelse af værkme-strenes støtte i forhold til uddannelse. 56,8% af de indsatte i uddannelse er enten meget uenige eller uenige i, at værkme-strene støtter dem i deres uddannelse.

Det er værkme-strene, som leder arbejdet og hverdagen i værkstederne. På samme måde som med lærerne er det betydningsfuldt, når værkme-strene bakker op om og støtter i uddannelse.

Der er blandt de indsatte dog en undren over, at man ikke fra kriminalforsorgens side i højere grad udnytter at have ansatte med en faglig baggrund til at lære fra sig.

FIGUR 8: VÆRKMESTRENE HAR STØTTE MIG I MIN UDDANNELSE

Af 215 besvarelser. Baseret på »Tag stilling til udsagnet: Følgende grupper af ansatte har støttet mig i min uddannelse. Sæt ét kryds i hver række«
Hér præsenteret besvarelser for gruppen »Værkmestre«. (Det har også været muligt at vælge »ikke relevant«. De besvarelser er ikke taget med)

»Og så du kan godt komme over på et malerværksted som kan alt, du kan bare ikke få lov til at tage en uddannelse. Der står tre malere derovre, der er uddannede malere, som er værk mestre, som er ansat af fængslet, som værk mestre, som er uddannede malere, hvorfor kan de ikke give folk en maleruddannelse?«

(Lukket fængsel, 30 år, i uddannelse)

Snarere oplever nogle indsatte, at værk mestrene ikke gider at lære fra sig, og at de ser arbejdet i værkstederne som produktion og ikke et rum for uddannelse.

»Nogle værk mestre, som ikke har med uddannelse at gøre, har jeg hørt sige det som pjat og tidsspilde.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Flere indsatte oplever således ikke, at værk mestrene har et uddannelsesfokus. Det kan også handle om prioriteringer fra matriklen, områdekontoret eller Direktoratets side, men ikke desto mindre oplever nog-

le indsatte, at værk mestrene ikke er interesserede i uddannelse eller ikke føler, at det er deres ansvarsområde eller arbejde. Udover et fokus på produktion, kan der også være en oplevelse af værk mestrene som mere sikkerhedsorienterede og som en ansattegruppe, der minder mere om fængselsbetjente end lærerne.

»Betjente og værk mestre er ligeglade med indsatte, bare der ikke er ballade, så er vi bare et nummer.«

(Spørgeskemabesvarelse)

»Værk mestre og betjene er lige ud sagt ligeglade med, om man uddanner sig, især værk mestre bryder sig ikke om uddannelse (...) det giver dem mindre arbejdskraft.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Det må hertil bemærkes, at en del af værk mesteruddannelsen foregår på fængselsbetjentsskolen, hvor med værk mestrene også kan indgå i betjentgruppen, når der er behov for dette.

FAGLÆRTE INDSATTE

Nogle indsatte påpeger desuden, at mange indsatte er erhvervsuddannede, og italesætter potentialet for, at de som faglærte kunne tage andre indsatte som elever.

»Hvis du havde et malerfirma, og du er uddannet maler, så ville du også kunne tage en elev ind. Det samme er det jo her. »X« [red. en anden indsat] han er uddannet kok, derfor kan han tage en elev ind.«

(Lukket fængsel, 30 år, i uddannelse)

Det kan kræve en form for opkvalificering af de pågældende indsatte, men der foreligger et potentiale, ved at 23,8%⁹⁹ af de indsatte har erhvervsuddannelse som højest opnåede uddannelse.

TRE FORSØG PÅ GRUNDFORLØBETS 2.DEL

EUD-grundforløbene, som udbydes i kriminalforsorgen, er som regel grundforløbets 2. del. Gældende

99 Af 1560 besvarelser. Baseret på: »Har du gennemført en eller flere af disse uddannelser? (Også selvom du ikke bestået den afsluttende eksamen/prøve) Sæt gerne flere kryds«. Herefter rensat så kun højest gennemførte uddannelsesniveauer fremgår.

lovgivning om erhvervsuddannelser begrænser optag på grundforløbets 2. del til tre gange uden uddannelsesaftale.

Flere indsatte italesætter begrænsningen på tre forsøg som en udfordring.

»De siger, at der er klip i erhvervsuddannelserne, for eksempel hvis jeg går på teknisk skole og vil være kok eller bager, så kan jeg kun gøre det tre gange. Det er et eller andet med de nye regler, de har lavet inde i ministeriet, så man kun kan vælge tre uddannelser, hvor man ikke skal betale for det. Som jeg har forstået det. (...) Så før jeg skulle i gang med det [red. en erhvervsuddannelse], har jeg spurgt »Kan jeg gennemføre det her?«, »Jamen, det kunne du godt, og der er ikke noget«. Så melder jeg mig til og det hele, og så midt i det hele, så ryger jeg ud, eller jeg får at vide, at jeg skal rykkes. De kommer og siger til mig, »At du skal til åbent fængsel«, så siger jeg til dem, »Jeg vil ikke til åbent fængsel, jeg er i gang med min uddannelse«. »Men det er ikke noget, du selv bestemmer, det skal du«. Så ryger der et klip der.«

(Lukket fængsel, 35 år, uden for uddannelse)

Da udbuddet af erhvervsuddannelser er smalt og mulighederne meget forskellige fra matrikel til matrikel, er det ekstra sårbart at blive overført, hvis man samtidig er i gang med et erhvervsuddannelsesforløb. Mulighederne for at fortsætte uddannelsen på den nye matrikel er nemlig oftest begrænsede. Det kan føre til afbrudte uddannelser. Den indsatte har tidligere været i gang med et grundforløb under sin afsoning, men har måtte afbryde på grund af overførsel. Han beskriver desuden, at han derfor har mistet et »klip« og nu har færre uddannelsesforsøg tilbage.

Begrænsning på tre forsøg på grundforløbets 2. del, kan derfor stå i vejen for de indsattes uddannelsesforløb. Det kan desuden have konsekvenser for den indsattes uddannelsesmuligheder på sigt, hvis forsøgene bliver brugt op grundet afbrudt uddannelse.

ARBEJDSMARKEDSUDDANNELSER (AMU)

Der er et bredt udbud af AMU-kurser på tværs af kriminalforsorgen. Det spænder fra småkagebagnings- og surdejskursus til stillads-, rørlægger- og asfaltkursus. Nogle forløb varer et par dage, andre flere uger. 13,8%¹⁰⁰ af de indsatte i uddannelse angiver at deltage i AMU-kurser, og 29,6%¹⁰¹ af alle indsatte i vores undersøgelse efterspørger AMU-kurser.

Den store variation i AMU-kursernes karakter kan spores ved, at de indsatte oplever at AMU-kurserne er meget forskelligartede. Nogle indsatte er glade for, at AMU-kurserne giver mulighed for at kunne afprøve forskellige nye uddannelser, og andre er tilfredse med de kurser, som giver konkrete kompetencer til at kunne indgå på arbejdsmarkedet efter løsladelse. Andre kritiserer derimod, at AMU-kurserne er for korte og for ikke at være erhvervskompetencegivende.

KORTE KURSER SOM SKAL VÆRE ERHVERVSKOMPETENCEGIVENDE

Det at AMU-kurserne er kortere passer godt til nogle af de indsatte. Det giver muligheder, for at afprøve forskellige beskæftigelser.

»Senere er jeg blevet mere sådan, jeg vil være håndværker, elektriker eller vvs'er. Det er fordi, jeg begyndte at tro, det er hårdere for mig at komme gennem gymnasiet og så tage en videregående uddannelse. Så det er derfor. Og hvis jeg alligevel er håndværker, så kunne det være meget sjovt at prøve. Det der rørlæggerkursus det var spændende og det var overraskende, hvor fedt det faktisk var, syntes jeg.«

(Åbent fængsel, 20 år, uden for uddannelse)

Den indsatte har tidligere haft en plan om at skulle færdiggøre sin gymnasiale uddannelse for derefter at tage en videregående uddannelse. Han har dog, efter at have deltaget i et AMU-kursus som rørlæg-

---

100 Af 340 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

101 Af 1225 besvarelser. Baseret på: Interesse i uddannelse på uddannelsestype er en sammenlægning af Spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte i uddannelse)«

ger under sin afsoning, fået øjnene op for mulighederne for at tage en erhvervsuddannelse.

For andre fungerer AMU-kurserne godt, hvis de kan få konkrete kompetencer, som kan bruges til beskæftigelse efter løsladelse. Der er dog samtidig en udbredt kritik af de korte AMU-kurser, som ikke har et sigte, der kan åbne op for mere uddannelse eller beskæftigelse på sigt.

»Jamen, jeg synes jo det er godt nok at have et madkursus, hvor det er sådan, at vi lærer at bekæmpe madspild og så noget, det synes jeg er godt. Men sådan et kagekursus på to dage, jeg kan jo selv stå og bage i køkkenet, altså det er jo rart nok, for så kan vi bage kage, men det er jo ikke noget jeg kan bruge, når jeg skal ud erhvervslivet, det er det ikke.«

(Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse)

De korte og uforpligtende AMU-kurser bliver af flere indsatte brugt som et afbræk fra en kedelig hverdag. Flere andre indsatte beskriver, at de helt korte AMU-kurser er for korte til, at de kan nå at lære noget. De indsatte efterspørger, at de udbudte kurser i højere grad forholder sig til deres ønsker for kurser.

AMU-UNDERVISERE UDEFRA

AMU-kurserne foregår ofte i et samarbejde mellem kriminalforsorgen og virksomheder eller lokale erhvervsskoler. Ofte vil det derfor være eksterne undervisere, der forestår AMU-kurserne. Mange indsatte, som har deltaget i AMU-kurser giver udtryk for, at det er positivt med lærere udefra.

»Ja, det synes jeg, fordi der kommer en udefra, som man har respekt for på en eller anden måde. Ikke fordi, jeg har også respekt for folk herinde, men det er lidt mere spændende, fordi du ikke kender personen, og han har noget at lære os, han kommer udefra hver dag jo. Der er bare et eller andet i det. Og så også fordi han kom for at lære os noget. Han var interesseret i, at vi kom til at bestå. Hvis han bare, hvis der bare var en der bestod og fik det her job, når de kom ud, så ville han være tilfreds.«

Det sætter også lidt tanker i gang, at andre mennesker gider at uddanne for det.«

(Åbent fængsel, 20 år, uden for uddannelse)

At det kan være professionelle, som har arbejdet inden for det felt de underviser i, opleves generelt positivt af de indsatte.

»Noget af det der gjorde, betød meget, var, vi havde en lærer udefra, fik sådan en autoriseret kloakmester, der var som underviser. Som ikke bare så os som nogle fanger, der sad inde. Han ville gerne lære os noget. Han havde selvfølgelig fået nogle gode penge for det ik, men han var en rigtig god lærer, og det giver jo også en lyst til at møde op, fordi han også giver et friskt pust på dagen.«

(Åbent fængsel, 50 år, i uddannelse)

Det kan være et afbræk i hverdagen at have undervisere udefra, som har en anden referenceramme end inden for fængslet eller arresten. Desuden kan det være rart, at det er en person, som ikke er en del af sikkerhedsrutiner og andre praktiske forhold, som definerer hverdagen på matriklen og forholdet mellem indsatte og ansatte.

HØJERE FORBEREDELSESEKSAMEN (HF)

Vores undersøgelse skildrer, at 23,5%¹⁰² af de indsatte i uddannelse er i gang med en gymnasial uddannelse. Langt størstedelen af dem, er i gang med HF-enkeltfag, som fjernstuderende, som dette afsnit vil fokusere på. Der er både indsatte, der er i gang med HF i arresterne og i de åbne og lukkede fængsler. Det er dog mere udbredt i åbne og lukkede fængsler end i arresterne.

Nogle indsatte er fjernstuderende med adgang til computer og internet, og andre laver alt i hånden og får hjælp af ansatte til den digitale del. Fælles er, at de ikke deltager i almindelig undervisning. De indsatte i HF er blandt de indsatte som i størst omfang giver udtryk for mangel på computer, internet og adgang til bøger.

---

102 Af 340 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

FÆLLES FAGLIGT MILJØ

At de indsatte deltager i HF gennem fjernundervisning, betyder at mange oplever det som et meget individuelt forløb, hvor man kan være meget alene med sin uddannelse og læring. Flere giver udtryk for, at det kan være hårdt at holde motivationen oppe, når man ofte laver skolearbejde alene på sin celle. De efterspørger i forlængelse heraf adgang til lærere med henblik på sparring eller at der kommer rum til et fælles fagligt miljø, med de andre indsatte.

»Altså, at det er inde hos mig selv, det gør jo et eller andet ved, at man bliver på en lille smule umotiveret, for jeg kan godt lide fjernundervisning, men det er bare det med, jeg sover også derinde, så det bliver ligesom stedet for, hvor man bliver doven. Eller hvor man ikke gider at sidde og lave noget udover lige at læse en bog, som man sidder og læser om aftenen, så det er demotiverende på en eller anden måde, når man ikke har et lokale, hvor man kan gå ind. Hvis der var andre medstuderende for eksempel, så kunne man måske få lov til at sidde inde i skolelokalet sammen. Det motiverer jo også en til ligesom at sidde, som man gør, når man går i skole eller et eller andet, bare det at sidde i gruppe med de andre medstuderende, det gør jo rigtig meget for det hele.«

(Lukket fængsel, 25 år, i uddannelse)

Den indsatte italesætter her et ønske om at have et studierum med sine medstuderende, hvor de kunne samles om det at være fjernstuderende. At studere med andre ville ifølge hende være motiverende og hjælpende. Hun italesætter desuden ønsket om en underviser, og hvordan det ville fremme mulighederne for læring.

»Hvis der var en underviser, så ville det jo være meget bedre. Vi har jo heller ikke nogen muligheder, som andre udenfor, når man sidder og laver en opgave for eksempel om en analyse af Frankenstein, så har man ikke mulighed for at gå ind og se for eksempel, hvordan andre har opstillet en analysestil eller et essay eller et eller andet. Der skal du jo, der er det meget dig alene.«

(Lukket fængsel, 25 år, i uddannelse)

Hendes ønske om en underviser er ekstra stort set i lyset af, at hun har begrænset adgang til viden på

grund af mangel på adgang til internet, computer og bøger. Da hun ikke har internetadgang, er det en studievejleder, der printer hendes studiemateriale, hvorefter hun laver opgaverne og afleverer dem tilbage til studievejlederen, som derefter sender til en VUC uden for murene. Adgangen til viden og svar om tekst og opgaver er hermed begrænset ved hverken at have medstuderende, en lærer på matriklen eller adgang til internettet.

Ønsket om at have et fagligt miljø omkring HF'en handler dog ikke kun om mangel på internet- og computeradgang. En indsat på en uddannelsesafdeling, der er i gang med sin HF, efterspørger også et fagligt miljø omkring HF'en på matriklen, selvom han har adgang til computer og internet.

»Jeg havde brug for hjælp til nogle lineære funktioner, og jeg kunne bare ikke huske, hvordan fanden jeg skulle gøre, og jeg er sådan en type, jeg kan ikke sidde og kigge indtil, der er mange hjemmesider, jeg kan gå ind på og prøve, men jeg kunne bare ikke forstå, hvad de sagde, det er ligesom, ja, jeg ved ikke, hvis man er ordblind og kigger på nogle bogstaver, sådan havde jeg det. Så jeg har brug for nogen, der viser mig det konkret.«

(Åbent fængsel, 35 år, i uddannelse)

Han italesætter et ønske om at kunne spørge en lærer om hjælp. Som fjernstuderende har han fået at vide, at han skal kontakte læreren fra den VUC, han er fjernstuderende ved. Det er dog begrænset til 20 minutter om ugen. Mange af de indsatte, der studerer HF, efterspørger at gå i klasser med lærere, som er på matriklerne, for hermed at få studiefællesskaber og lærere på gymnasialt niveau. Det kan føles som en stor barriere for ens uddannelse, hvis man skal klare det hele selv.

»Der fik jeg bare noget materiale i hånden, og så fik jeg at vide, at læreren han kendte ikke noget til det, og så kunne jeg klare mig selv. (...) Der fik jeg noget materiale om det, ligesom man skal igennem alle de der grundlæggende ting, man skal vide om psykologi, og hvorfor reagerer vi sådan og alle de der ting. Men det var jo en mappe med 2-300 sider, jeg anede jo ikke hvad jeg skulle gøre.«

(Lukket fængsel, 38 år, uden for uddannelse)

Her beskriver den indsatte, hvordan hans læring og uddannelse var overladt til ham selv, men han ikke anede, hvad han skulle stille op. Han italesætter senere i interviewet, at han havde brug for støtte og vejledning i, hvordan han skal tilgå opgaver med videre. Uden adgang til digitale redskaber, medstuderende og lærere, betød det i sidste ende, at han afbrød sin uddannelse.

MANGEL PÅ MULIGHEDER FOR EN HEL HF

De indsatte har mulighed for at tage en udvalgt række HF-fag. Der er dog adskillige fag de ikke har adgang til, og for eksempel er det ikke muligt at gennemføre naturfagspakken i fængsler og arresterne. Det bliver ofte en begrænsning for at kunne fuldføre en fuld HF, så længe den indsatte ikke har frigang til uddannelse.

»Vi kan ikke færdiggøre HF, så længe vi sidder i lukket fængsel. For vi kan ikke tage de tre naturvidenskabsfag, vi kan ikke tage fysik og kemi, for der er inkluderet laboratoriedage, og dem kan vi ikke få lov til at. Der kommer ikke nogen ind og giver os de laboratoriedage, og vi kan ikke få lov til at komme ud og tage dem. Så det stopper lidt hele den der udvikling, man er i gang med. Så skal jeg sidde et halvt år – et år, på at du kan få lov til at gå nogle udgange, og så kan du få lov til rent faktisk at færdiggøre en HF.«

(Lukket fængsel, 28 år, I uddannelse)

»Jeg har lidt udfordringer med at jeg ikke kan færdiggøre min HF, før jeg kan gå frigang. Dette skyldes manglende laboratoriedage til kemi, fysik og bio.«

(Spørgeskemabesvarelse)

»Et stort problem at man ikke kan fuldføre HF, så længe man ikke gå uledsaget udgange.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Over en tredjedel (35,1%¹⁰³) af de indsatte, som er i gang med en gymnasial uddannelse udtrykker, at mangel på muligheden for frigang er en udfordring. Foruden mulighed for frigang betyder begrænsningen på udbudte fag inden for murene dermed, at mange indsatte går i stå i deres HF-studier.

VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Vores undersøgelse viser at 23,4%¹⁰⁴ af de indsatte efterspørger at tage en videregående uddannelse samtidig med at kun 4,7%¹⁰⁵ deltager i videregående uddannelser på nuværende tidspunkt. To tredjedele af dem, er selvstuderende og en tredjedel er i frigang¹⁰⁶. De fleste, som studerer på en videregående uddannelse, afsoner i et åbent fængsel, hvilket kan hænge sammen med bedre muligheder for frigang. Videregående uddannelse tilbydes som udgangspunkt ikke i arrester og fængsler¹⁰⁷, og de indsatte er derfor afhængige af frigang eller af selv at organisere deres studie.

De høje krav til den enkelte studerendes organisering af eget studie, kan være med til at forklare, hvorfor at netop indsatte, som studerer videregående uddannelser, er dem som i størst omfang oplever udfordringer med adgang til computer (68,8%), internet (87,5%) og bøger (56,3%).¹⁰⁸

»Jeg synes, især mangel på computer og internet gør det besværligt at kunne tage en videregående uddannelse.«

(Spørgeskemabesvarelse)

103 Af 77 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds«

104 Af 1225 besvarelser. Baseret på: Interesse i uddannelse på uddannelsestype er en sammenlægning af Spørgsmålene »Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds« (Indsatte uden for uddannelse) og »Vil du gerne tage andre uddannelser, fag eller kurser under afsoning/varetægt? Hvis ja, Hvilke(n)? Sæt gerne flere kryds (Indsatte i uddannelse)«

105 Af 340 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

106 68,8% angiver at være selvstuderende og 31,3% at gå frigang. Af 78 besvarelser til spørgsmålet »Hvordan foregår din uddannelse? Sæt gerne flere kryds«

107 I Søbyøgaard Fængsel udbydes jurafaget »Kriminalitet, straf og kriminalpræventive strategier« i forbindelse med programmet Inside-Out. Halvdelen af de studerende, der følger faget er indsatte, den anden halvdel er ikke. Det udbydes i samarbejde med Syddansk Universitet.

108 Af 21 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds«

En anden indsat beskriver, hvordan mangel på internet og computer samt ressourcemangel betyder, at de indsatte ikke må deltage i selvstudium.

»Jeg har efterspurgt muligheden for at tage uddannelse som selvstudium, men det må/kan jeg ikke grundet ressourcemangel, samt restriktioner for at tilgå computer/internet.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Som nævnt kan de indsatte også deltage i videregående uddannelse ved frigang. De indsatte i videregående uddannelse er den gruppe studerende som hyppigst udtrykker, at mulighederne for frigang er en udfordring, 50,0%¹⁰⁹ angiver dette som en udfordring blandt de indsatte i videregående uddannelser.

UDDANNELSESADFDELINGER

Uddannelsesafdelingerne er bestemte afdelinger i fængsler og arrester, indrettet til indsatte i uddannelse. Der var på undersøgelsestidspunktet fem uddannelsesafdelinger i kriminalforsorgen, og der er sidenhen blev indgået aftale om oprettelsen af to yderligere uddannelsesafdelinger¹¹⁰. Hensigten er,

UDDANNELSES- ADFDELINGER

- › Søbysøgård, åbent og lukket fængsel
- › Nyborg, lukket fængsel
- › Vestre fængsel, arrest
- › Sdr. Omme, åbent fængsel
- › Kragshovede Fængsel, åbent fængsel (ikke åbnet på undersøgelsestidspunkt)
- › Horserød Fængsel, åbent fængsel (planlagt)

at der på uddannelsesafdelingerne skal være et fokus på uddannelse og gode rammer for at studere.

På de åbne uddannelsesafdelinger, kan de indsatte for eksempel have computer på cellen til uddannelsesformål. På undersøgelsestidspunktet var dette lige blevet fjernet på den lukkede uddannelsesafdeling i Søbysøgård Fængsel. I Vestre Fængsel, adskiller afdelingen sig fra resten af arresten, ved at de indsatte har åbne døre og mulighed for at bevæge sig uden for cellen en større del af dagen. Det er derfor også nemmere for de indsatte at danne et uddannelsesmæssigt fællesskab med hinanden.

Vores undersøgelse viser, at forholdene for uddannelse på en række parametre fungerer bedre på uddannelsesafdelingerne end de andre afdelinger. De indsatte på uddannelsesafdelingerne har flere undervisningstimer og tilfredsheden med rammerne for skolearbejde uden for skolen er større. Det kan forklares ved at være på afdelinger, hvor alle indsatte er i uddannelse. Dette skaber grobund for et studiemiljø, hvor flere er glade for at kunne lave lektioner sammen og hjælpe hinanden. Selvom færre har udfordringer med mangel på computer og internet, er det stadig en stor udfordring for de indsatte studieforbud på uddannelsesafdelingerne.

UDDANNELSESFORLØB PÅ HØJERE NIVEAU OG FLERE UGENTLIGE UNDERVISNINGSTIMER

Uddannelsesniveaut for de igangværende uddannelsesforløb på uddannelsesafdelingerne er højere end for resten af indsattegruppen. 42,4% af de indsatte på uddannelsesafdelingerne deltager i HF, og 15,3% deltager i FVU. De tilsvarende tal for andre indsatte er 19,6% i HF og 37,0% i FVU.¹¹¹

Dette kan blandt andet være udtryk for, at rammerne tillader uddannelse på højere niveau. Det kan samtidig også være udtryk for et mønster i udvælgelsen af indsatte, der får lov at være på en uddannelsesafdeling, da de indsatte skal visiteres (vurderes) til at være på uddannelsesafdelingerne.

109 Af 21. besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet dig problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt? Sæt gerne flere kryds«

110 Justitsministeriet 2021

111 Baseret på 59 besvarelser til spørgsmålet »Er du i gang med et eller flere af disse fag, kurser eller uddannelser? Sæt gerne flere kryds«

TABEL 19: ANTAL UNDERVISNINGSTIMER

Antal timer ugentligt	Indsatte på uddannelsesafdelinger	Indsatte på andre afdelinger
< 0	7,8%	16,8%
1-2	2,0%	30,5%
3-5	11,8%	23,3%
6-10	13,7%	12,9%
11-20	23,5%	7,9%
21-30	35,3%	3,9%
31+	5,9%	4,7%
I alt	51	279

Baseret på: »Tænk på sidste uge. Hvor mange undervisningstimer havde du? Skriv antal.« Derefter grupperet.

TABEL 20: TILFREDSHED MED MÆNGDEN AF UNDERVISNINGSTIMER

	Indsatte på uddannelsesafdelinger	Indsatte på andre afdelinger
Der må gerne være flere	46,2%	77,7%
Det er tilpas	51,9%	20,9%
Der må gerne være færre	1,9%	1,4%
Antal besvarelser	52	292

Baseret på: »Hvad synes du om mængden af undervisningstimer?»

De indsatte på uddannelsesafdelingerne har betydeligt flere ugentlige undervisningstimer end indsatte i uddannelse på andre afdelinger. 83,5 % af de indsatte, som ikke er på en uddannelsesafdeling, har højst 10 ugentlige undervisningstimer. I kontrast til dette har 64,7 % af de indsatte på uddannelsesafdelingerne over 10 ugentlige undervisningstimer.

Forskellen kommer også til udtryk i tilfredsheden med mængden af undervisningstimer. Halvdelen af de indsatte på uddannelsesafdelingerne er tilfredse med mængden af undervisningstimer. Blandt de

indsatte, som ikke afsoner på en uddannelsesafdeling, er langt færre tilfredse med timemængden, hvor mange flere efterspørger flere timer.

BEDRE STUDIEMILJØ OG RAMMER

På uddannelsesafdelingerne er de indsatte også ofte mere tilfredse med studiemiljøet og de fysiske rammer. Næsten to tredjedele (64,0%)¹¹² af de indsatte på uddannelsesafdelingerne udtrykker tilfredshed med rammerne for uddannelse uden for skolen, hvilket er over dobbelt så mange som blandt de indsatte, der ikke er indsat på en uddannelsesafdeling (28,3%)¹¹³.

Fællesarealerne på uddannelsesafdelingerne bliver oftere brugt, som studierum, fordi alle er i uddannelse og derfor kan hjælpe hinanden eller har forståelse for at andre er i gang med uddannelse. De indsatte på uddannelsesafdelingerne fortæller, at det at være en samlet gruppe studerende både er motiverende samt giver mulighed for at lave studieaktiviteter sammen. Rammerne og de ansattes rolle er ligeledes noget, der tillægges stor indflydelse på studiemiljøet. At rummene uden for skolen i højere grad bruges til fælles uddannelsesaktivitet, betyder ifølge flere indsatte et bedre og mere motiverende rum for deres uddannelsesforløb. En indsat på en uddannelsesafdeling beskriver således:

»Vores lærer er der ikke om tirsdagen, fordi han skal et eller andet den dag, så får vi opgaver med over, og så sidder vi jo alle sammen her ude i stuen. (...) Og laver vores hjemmelektier sammen. Drikker vores kaffe sammen. Så sidder vi lige en time eller to og laver det.«

(Lukket fængsel, 26 år, i uddannelse)

Som tidligere beskrevet, efterspørger mange indsatte i uddannelse netop rum og rammer for skolearbejde uden for skolen. Den indsatte beskriver her, hvordan at fællesrummet kan bruges til et studierum, når alle er studerende. Han beskriver desuden, hvordan de støtter hinanden og er gode til at trække hinanden op på samme uddannelsesafdeling.

112 Af 50 besvarelser til spørgsmålet »Hvor tilfreds er du med de fysiske rammer for uddannelse i fængslet/arresten?« (Det har også været muligt at vælge »ikke relevant«. Det er ikke medtaget her)

113 Af 269 besvarelser til spørgsmålet »Hvor tilfreds er du med de fysiske rammer for uddannelse i fængslet/arresten?« (Det har også været muligt at vælge »ikke relevant«. Det er ikke medtaget her)

»Og så for eksempel matematik, det er lige meget, hvor skarp du er, hvis du bare skal sidde med en formelsamling og finde løsningen, det er lidt småsvært. Men vi er meget gode til at trække hinanden op på afdelingen. Altså hjælpe hinanden, »hey, skal vi ikke lave lektier« og alle kan lige spørge hinanden og sådan nogle ting. Så vi støtter os meget på hinanden.« (Lukket fængsel, 26 år, i uddannelse)

Der er dog forskel på, hvordan de indsatte på uddannelsesafdelingerne oplever, at afdelingerne fungerer. De fysiske rammer og en visitation af de indsatte kan ikke i sig selv skabe en uddannelsesfokuseret kultur. Det handler også om samarbejdet mellem ansatte og indsatte, inddragelse, støtte og om holdninger til uddannelse.

»Jeg synes, det er en super lækker udvikling, at man har fokus på det enkelte individs udvikling i kriminalforsorgen. Uddannelsesafdelingen giver overskud til at holde fokus og skabe personlig udvikling, da man har noget at miste og noget at vinde. Tingene er desværre kun tænkt halvt igennem. Alt er gjort halvhjertet i form af muligheder for at studere. Der er ingen studierum, der er meget lidt adgang til computer og alt for meget fokus på det negative frem for den positive udvikling. Vi lever på daglig basis med truslen om og blive smidt ud, hvis vi har personlige meninger og ikke bare bukker nakken.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Den indsatte beskriver her, at han ser positivt på hensigten med uddannelsesafdelinger, men ikke oplever at virkeligheden lever op til intentionerne. Hverken med de fysiske rammer eller at det er en fælles opgave at skabe en god kultur for uddannelsesafdelingen. På samme vis beskriver en indsat forskellen på to forskellige uddannelsesafdelinger, han har afsonet på. Han afsoner nu på en uddannelsesafdeling, hvor han ikke oplever, at selve afdelingen er anderledes fra de andre fællesskabsafdelinger:

»På afdelingen, når vi ikke er i skolen. Der er ikke, det er ligesom en ganske normal afdeling.«

(Lukket, 35 år, i uddannelse)

Han oplever snarere, at de ansatte på afdelingen har fokus på sikkerhedsaspektet fremfor resocialisering, samt at de fysiske rammer er dårlige.

»Her i det her sted handler det meget også om opbevaring af os. (...) De fysiske rammer er så meget mere begrænsede her [red. end i andre fængsler].«

(Lukket fængsel, 35 år, i uddannelse)

Han har tidligere afsonet på en uddannelsesafdeling i et andet fængsel, hvor han derimod oplevede et positivt studiemiljø, som både indsatte og ansatte bidrog til:

»Der er mega meget opbakning, og man har adgang til egen computer og kan gøre det meste selv, men opbakningen er kæmpestor, og der er flere der sidder og laver det samme, og de har samlet en uddannelsesafdeling, hvor det er koncentreret med mennesker, der faktisk godt gider det her. Og der er nogle kompetente lærere og en kompetent vejleder og så videre, og de har erfaring med det. Så det gør det meget, meget nemmere, og det gør jo også motivationen større.«

(Lukket fængsel, 35 år, i uddannelse)

De ansattes måde at møde de indsatte har stor betydning for studiemiljøet og motivationen. Det handler både om, hvordan de indsatte bliver mødt af lærere, uddannelsesvejledere og socialrådgivere lige såvel som, hvordan de bliver mødt af fængselsbetjente, værk mestre og ledelse.

ADGANG TIL COMPUTER OG INTERNET PÅ UDDANNELSESAFDELINGERNE

Sammenholdt med de indsatte i uddannelse, som ikke er på en uddannelsesafdeling, oplever færre på uddannelsesafdelingerne mangel på adgang til computer og internet som et problem for deres uddannelse.

Blandt indsatte i uddannelse, som ikke er på en uddannelsesafdeling, giver 54,7%¹¹⁴ udtryk for, at mangel på internet er en udfordring. 56,5%¹¹⁵ giver

114 Af 59 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt

115 Af 59 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt

udtryk for, at mangel på computer er en udfordring. For de indsatte på uddannelsesafdelinger oplever 40,7% mangel på internet som en udfordring, og 44,1% mangel på computer som en udfordring.¹¹⁶ Der er således også udfordringer med internet- og computeradgang på uddannelsesafdelingerne.

KOMPETENCEGIVENDE ARBEJDE

Uddannelse er ikke den eneste vej til at lære noget nyt og få nye kompetencer. Langt de fleste indsatte beskæftigelse er arbejde og ikke uddannelse. Det kan være på cellen eller i værkstederne. Mange steder laver de indsatte montagearbejde, og der er heller ikke altid arbejde nok. Der er en udbredt frustration over, at arbejdet ikke giver nye kompetencer eller merit, som kan bruges til beskæftigelse efter løsladelse.

Arbejdet opleves ofte meningsløst og deprimerende. For de fleste indsatte i arresterne står beskæftigelsen på celloarbejde som langt fra er stimulerende.

»Jeg har så sagt nej tak til celloarbejde. Det gider jeg ikke. Det er slavearbejde, synes jeg. (...) Du kan ikke bruge det til en skid. Altså man sidder, nu har gjort det i Vestre, og jeg har gjort det andre steder jeg har været, og du sidder og plugges rawplugs ind i en firkant. Det er elendigt. Du får ondt i tommelfingeren, du får 200 kr. for det, og du skal sidde og lave 500-1000 af dem. Det er fuldstændig sindsygt. Så vil jeg hellere undvære og så bruge min tid på noget egenomsorg, hvis man kan sige det sådan og noget selvudvikling.«

(Arrest, 25 år, uden for uddannelse)

En anden beskriver arbejdet ligeledes:

»Jeg synes, det er for dårligt, at vi ikke får mulighed for at tage noget uddannelse herinde. At vi skal sidde og lave idiotarbejde og sætte pantmærker på flasker i stedet for at blive re-socialiseret.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Mange af de indsatte er utilfredse med, at produktions- og montagearbejdet ofte er meningsløst og demotiverende, og ikke giver kompetencer som kan bruges efter løsladelse. De fleste indsatte udtrykker til gengæld en tilfredsstillelse ved, hvis de kan lave arbejde, der er mere meningsfuldt.

»Jeg valgte at gå ned første dag jeg kom gå ned og søge et job i haven. Det er bestemt ikke grønne fingre, jeg har, jeg er kok. Så jeg gik ned i haven, og så fik jeg bare et arbejde, hvor jeg skulle gå rundt og ordne have og ordne ukrudt og sådan noget. Så gik der sport i den. Det var jo faktisk meget fedt. Du fik farve, du var udenfor hele tiden ik. Og hele tiden kunne man se, det blev flot det man lavede. Fremskridt ik. Man så ligesom der var en gevinst ved det, hvor når du sidder og laver sådan noget celloarbejde, ser du ikke gevinsten i det altså. Man får bare tunnelsyn i det. Så lige pludselig får man succes oplevelser ik, det synes jeg ikke, man gør her af at lave celloarbejde.«

(Arrest, 25 år, uden for uddannelse)

Den indsatte beskriver, hvordan han under en tidligere afsoning havde arbejde i haven, hvilket for ham var langt mere givende end det celloarbejde, han nu har fravalgt at deltage i under varetægt. Det står i kontrast til det arbejde, han havde under tidligere afsoning, som han nød og som gav ham succesoplevelser. Ovenstående indikerer en generel efterspørgsel på at opnå konkrete kompetencer og være meningsfuldt beskæftiget, uagtet om det er ved uddannelse eller arbejde.

SAMMENFATNING

Det fremgår af ovenstående kapitel, at der findes en række barrierer for uddannelse, som går på tværs af uddannelsesforløb og institutionstyper, som skaber udfordringer for de fleste indsatte i uddannelse.

Helt centrale barrierer for uddannelse er mangel på adgang til internet og computer. De indsatte har derfor begrænsede muligheder for at bruge computer som et praktisk redskab til blandt andet at skrive og

---

116 Af 322 besvarelser til spørgsmålet »Har følgende forhold givet problemer i forbindelse med uddannelse under afsoning/varetægt

regne. Det foregår i stedet i hånden. Mangel på internetadgang er en barriere for at foretage informationssøgning online. Særligt for de indsatte, der er i gang med HF, AVU eller en videregående uddannelse opleves mangel på adgang til computer og internet som et problem. Forholdene for de videregående uddannelser er særligt udfordret af restriktive regler for frigang og adgang til computer og internet.

Sammenholdt med den digitale udvikling i det omkringliggende samfund oplever de indsatte, at mangel på digital adgang i fængslerne og arresterne betyder, at de kan få svært ved at kunne indgå i samfundet efter løsladelse.

Mangel på adgang til bøger sætter også barrierer for informationssøgning og uddannelse. Mangel på adgang til computer, internet og bøger er eksempler på, at sikkerhedshensyn og -rutiner vejer højere end uddannelse. De indsatte oplever ofte, at sikkerhedsforanstaltninger prioriteres over resocialiserende indsatser og aktiviteter. Det kan samtidig have en negativ indflydelse på de indsattes forhold til de ansatte.

De fleste indsatte i uddannelse deltager i enten FVU- eller AVU-undervisning i fængselskolen. De fleste har under fem undervisningstimer om ugen, og langt størstedelen efterspørger flere undervisningstimer. Et forhold, der påvirker de indsattes oplevelse af uddannelse på grundskoleniveau er struktur og niveau i undervisning. Flere indsatte oplever, at niveauet i undervisningen er for lavt. Det må dog også forstås i lyset af, at grundet et mangelfuldt uddannelsesudbud deltager flere indsatte i grundskoleundervisning, selvom de har gennemført den pågældende uddannelse. Dog oplever mange indsatte, at lærerne er gode til at differentiere undervisningen og udviser forståelse for, at det kan være svært at undervise på hold med store faglige spænd.

Det er i kapitlet vist, at de ansatte kan have stor betydning for de indsattes uddannelsesforløb og motivation for uddannelse. Særligt lærerne opleves af mange som nogle, der støtter og motiverer til uddannelse. Det at blive mødt af positive forventninger fra lærerne er med til at bidrage positivt til de indsattes oplevelser med uddannelse.

Færre indsatte oplever værkmestrene som støttende, når det kommer til uddannelse. Flere indsatte

beskriver en afvisende attitude til uddannelse blandt værkmestrene. De indsatte beskriver ellers, at der i fængslerne er gode fysiske faciliteter til at kunne udbyde erhvervsuddannelser.

Mangel på muligheder for erhvervsuddannelse inden for murene og restriktive regler for frigang, gør at mulighederne for at tage en erhvervsuddannelse i dag er begrænsede. Derudover efterspørger de indsatte i uddannelse, på tværs af uddannelsesstype, bedre rammer for uddannelsesrelateret arbejde uden for skolen. For de indsatte i HF, er der både en efterspørgsel på studierum for ikke at skulle studere på cellen, men også med henblik på at skabe fælles faglige miljø med andre indsatte, der også er fjernstuderende på HF. De efterspørger desuden mulighed for sparring og hjælp, eksempelvis ved at ansætte lærere på gymnasialt niveau.

De indsatte i HF efterspørger desuden muligheden for at kunne færdiggøre en fuld HF. Der er flere fag, de ikke har adgang til, og for eksempel kan de indsatte ikke færdiggøre en fuld HF uden frigang, da det ikke er muligt at gennemføre naturfagspakken i fængslerne og arresterne.

Undersøgelsen viser, at forholdene for uddannelse på uddannelsesafdelingerne på flere parametre fungerer bedre end på andre afdelinger. Herunder har de indsatte på uddannelsesafdelingerne flere undervisningstimer. Det at samle indsatte omkring det at være i uddannelse kan derudover skabe bedre rammer for et uddannelsesmiljø. Dog kan rammerne ikke alene opbygge en god kultur på uddannelsesafdelingerne, men er en kultur, som indsatte og ansatte skaber sammen.

Kapitlet har desuden berørt udbuddet af AMU-kurser. De indsatte er glade for de AMU-kurser, som er erhvervskompetencegivende. De udtrykker dog, at der også er kurser, som føles mere som tidsfordriv, hvor de ikke lærer noget. Også når det kommer til arbejde, efterspørger de indsatte meningsfuld beskæftigelse, der kan opbygge kompetencer til videre beskæftigelse.

Afslutningsvis må det kommenteres, at flere indsatte både i og uden for uddannelse oplever udfordringer med at læse og skrive, samt regning og matematik. De efterspørger at få hjælp hertil.

Værksted 2

Indgang til Værksted 2
Bring medbragt våb
Blodskilt og
Bring grøn nøgle
Hjælpskilt, når du
kommer ind

VIDEN OG VEJLEDNING

I dette kapitel dykker vi ned i, hvordan de indsatte oplever uddannelsesvejledningen og adgangen til viden om uddannelse. Vi kigger på betydningen af uddannelsesvejledningen og udvalgte situationer, hvor de indsatte giver udtryk for, at vejledning er vigtig og svær herunder vejledning ved indsættelse, overførsel og løsladelse.

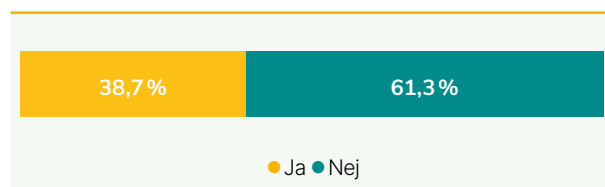
Som et led i beskæftigelsespligt og -ret skal de indsatte vejledes om deres muligheder for beskæftigelse, herunder også uddannelse under afsoning og varetægt^{117,118}. Oplevelserne af vejledningsindsatsen i fængslerne og arresterne varierer meget. Mange indsatte er positive over for den kontakt og hjælp, de får fra uddannelsesvejlederne, og vejledningen er central for meningsfulde forløb. Andre indsatte oplever dog at blive modarbejdet i uddannelsesvejledningen, og der er en overrepræsentation af indsatte, der giver udtryk for ikke at være blevet fortalt om uddannelsesmulighederne. Samtidig hører flere om uddannelsesmulighederne fra deres medindsatte end fra de ansatte.

MANGEL PÅ UDDANNELSESVEJLEDNING TIL INDSATTE UDEN FOR UDDANNELSE

Det er institutionerne, der har ansvaret for vejledning. Vores undersøgelse viser dog at svarmuligheden *Jeg har ikke fået information om mulighederne for at tage uddannelse* er den anden mest forekommende årsag til ikke at være i uddannelse. 38,6%¹¹⁹ af dem, der står uden for uddannelse, har angivet dette svar som årsag. Der er altså en mangel på uddannelsesvejledning.

At mange indsatte oplever mangel på information om uddannelse som en barriere, kommer til udtryk,

TABEL 21: ER DU BLEVET FORTALT OM MULIGHEDERNE FOR UDDANNELSE UNDER AFSONING/VARETÆGT?

Af 1141 besvarelser.

når de spørges om, hvorvidt de er blevet fortalt om mulighederne for uddannelse. Her angiver størstedelen af de indsatte uden for uddannelse ikke at være blevet fortalt om mulighederne for uddannelse.

En krydsanalyse viser, at færre indsatte har hørt om mulighederne for uddannelse i arresterne end i åbne og lukkede fængsler. I arresterne tilkendegiver 33,3%¹²⁰ at være blevet fortalt om mulighederne for uddannelse, mens det gør sig gældende for 43,1%¹²¹ og 42,3%¹²² i henholdsvis åbne og lukkede fængsler. Der kan være flere årsager til dette, herunder den store udskiftning af indsatte i arresterne, mangel på kontakt til medindsatte, og at der oftest ikke er uddannelsesvejledere i arresterne.

MANGEL PÅ VEJLEDNING I ARRESTERNE

Vejledningsindsatsen i arresterne er mere begrænset, og generelt har arrester ikke uddannelsesvejledere tilknyttet. Det er hensigten, at indsatte skal opholde sig i arresten i kort tid, og det kan være svært at forudse de indsattes forløb. Grundet lange ventetider ved domstolene opholder de indsatte sig dog nu længere tid i arresterne end tidligere. Vores undersøgelse viser, at der er et udbredt ønske om at bruge arresttiden på at uddanne sig eller forberede sig på et uddannelsesforløb. Mangel på viden om

117 Thomsen, R., Mathiassen, C., Wahlgren, B. 2013

118 Bentsen, D.S. 2016

119 Af 1087 besvarelser til spørgsmålet »Hvorfor deltager du ikke i uddannelse eller undervisning? (Sæt gerne flere kryds)«

120 Af 466 besvarelser til spørgsmålet »Er du blevet fortalt om mulighederne for uddannelse under afsoning/varetægt?«

121 Af 299 besvarelser til spørgsmålet »Er du blevet fortalt om mulighederne for uddannelse under afsoning/varetægt?«

122 Af 345 besvarelser til spørgsmålet »Er du blevet fortalt om mulighederne for uddannelse under afsoning/varetægt?«

uddannelse kan især gøre sig gældende for dem, som er indsatte for første gang.

»Man kan starte med bare at fortælle folk, at mulighederne er her, når folk de kommer. Lad os sige der kommer en eller anden knejt på 18 år eller det er lige meget, hvor gamle de er, men fortæl dem, at der overhovedet er en mulighed for, at de kan gå i skole her. Jeg ved, hvordan systemet er her, jeg kender mulighederne og rettighederne og alle de ting der, det er bare langt fra de fleste, der gør det. De folk, der kommer herind for første gang, de har ingen ide om, at der mulighed for skolegang. Så bare der kunne man starte med, at man blev sat ind i, at der mulighed for at gå i skole. Det er der mange, der ikke ved.«

(Arrest, 31 år, i uddannelse)

I arresterne er der, som tidligere beskrevet, sjældent uddannelsesvejledere, og den indsatte beskriver her mangel på uddannelsesvejledning i arresterne særligt som en udfordring for nye indsatte. Han forklarer, at de fleste ikke ved, at uddannelse overhovedet er en mulighed som indsat, hvormed den mangel på uddannelsesvejledning især kan ses som en udfordring.

KILDER TIL VIDEN OM UDDANNELSESMULIGHEDER

Både indsatte i uddannelse og indsatte uden for uddannelse er blevet spurgt om, hvem der fortalte dem om uddannelsesmulighederne. Blandt de indsatte uden for uddannelse, er det dog kun de 38,7%¹²³, der angav at være blevet fortalt om uddannelsesmulighederne, som blev stillet dette spørgsmål. Det var muligt at vælge flere svar, og den samlede oversigt kan ses i tabel 22. Heraf fremgår, at lidt over halvdelen har hørt om uddannelsesmulighederne fra andre indsatte, mens lidt over en tredjedel har hørt om uddannelsesmulighederne fra de ansatte.

Der tegner sig således et billede af, at en stor del af vidensdelingen om mulighederne for uddannelse sker blandt de indsatte selv. På den ene side viser

TABEL 22: HVEM FORTALTE DIG OM MULIGHEDERNE FOR UDDANNELSE?

Andre indsatte	55,0%
Ansatte i fængslet/arresten	35,9%
En frivillig f.eks. en mentor eller lignende	5,2%
Jeg fandt selv ud af det	32,0%
Jeg kendte til mulighederne på forhånd	16,3%
Venner eller familie uden for fængslet/arresten	4,0%
Andre	2,4%
Antal besvarelser	827

Det har været muligt at vælge flere svar

det, at de indsatte forsøger at vejlede og støtte op om hinanden. At vidensdelingen foregår gennem uformelle kanaler, kan dog skabe en skævvridning i, hvem der har adgang til viden. Derudover afleder det usikkerhed omkring troværdigheden og almenlydigheden af disse oplysninger, da de vil være præget af den enkeltes egne oplevelser. En erfaring fra én matrikel kan ikke nødvendigvis overføres til en anden, mulighederne kan være forskellige fra indsat til indsat, og uddannelses tilbuddene ændres også løbende.

»Det er første gang, man sidder her, man ved ikke noget, det er ikke fordi, man får en indsattebog, hvor du kan finde ud af, hvad du kan, det går meget fra mund til mund, der er ikke nogen, alle vagterne herinde, de tror, at man ved alting, når man kommer herind, selvom det er første gang, så tror de, »I ved hvordan det foregår«, men det gør man ikke.«

(Arrest, 38 år, uden for uddannelse)

At være afhængig af de andre indsatte for at opnå information om uddannelse, betyder også at man som indsat i høj grad er afhængig af de sociale relationer, man danner sig. Det kan have indflydelse på, hvilken information man får, men også hvor længe der går, inden man får informationen. En indsat i arresten beskriver, at han har modtaget al information

om uddannelse, fadergruppe og celloarbejde gennem de andre indsatte. Den primære sociale interaktion med de andre indsatte foregår på gårdturen, og som førstegangsinnsat kan det være overvældende. Her er uddannelse ikke det første, man taler om.

»Hvis man er et privat menneske og ikke en, som bare hopper ud på gårdturene... Det er en syg følelse, når man kommer ud på første gårdtur til måske 40-50 andre indsatte, som alle sammen kigger på en, og det er ikke fordi, at man lige går hen og siger »hej alle sammen, hvad så?« Det er en skør følelse. Så jo før man kommer ind på andre folk, som finder ud af, okay han er en god dreng ham her, så går der noget tid, før man finder ud af at man sådan set kan noget herinde, og man ikke bare sidder låst inde.«

(Arrest, 38 år, uden for uddannelse)

35,9% har dog hørt om uddannelsesmulighederne gennem en ansat i fængslet eller arresten. Det varierer hvilken gruppe af ansatte, der har informeret om uddannelsesmulighederne. Det kan enten være en fængselsbetjent eller den socialrådgiver, der ofte forestår indsættelsessamtalen. Det kan dog også være lærere eller uddannelsesvejledere, som oftest opleves at være mere motiverende og have bedre styr på uddannelsesmulighederne.

BETYDNINGEN AF UDDANNELSESVJLEDERE

Uddannelsesvejlederne kan betyde rigtig meget for de indsattes uddannelsesforløb. De kan støtte, motivere og løse problemer, de indsatte møder. Størstedelen af de indsatte i uddannelse oplever uddannelsesvejlederne som støttende. Til gengæld oplever flere indsatte uden for uddannelse dog det modsatte.

NÅR UDDANNELSESVJLEDNINGEN STØTTER OG MOTIVERER

Blandt de indsatte i uddannelse i arrester og fængsler er der mange, der oplever uddannelsesvejlederen

som støttende og motiverende. Uddannelsesvejlederne er sammen med lærerne den gruppe af ansatte, som flest indsatte oplever som støttende i forhold til deres uddannelse eller undervisning¹²⁴. 65,6%¹²⁵ er meget enige eller enige i, at uddannelsesvejlederne har støttet dem i deres uddannelse. En indsat beskriver at, »Uddannelsesvejlederne er meget dygtige og hjælp rigtig meget, uden dem ville det hele falde til jorden« (Spørgeskemabesvarelse).

En indsat beskriver, hvordan en uddannelsesvejleder hjalp hende i en svær situation. Den indsatte har til stor frustration oplevet problemer med sit uddannelsesforløb i forbindelse med overførsel. Hun var i gang med et fjernuddannelsesforløb med HF i en arrest, men blev overført midt i forløbet. I den nye arrest, fik hun at vide, at der ikke var ressourcer til at kunne færdiggøre de igangværende fag, på trods af at der kun var en måned til eksamen i det ene fag. Med hjælp fra uddannelsesvejlederen fik hun til sidst lov at gå til eksamen i det fag. Det andet fag hun var i gang med, fik hun derimod ikke mulighed for at gå til eksamen i, og faget bortfaldet.

Hun oplevede generelt at blive modarbejdet i forhold til at kunne gennemføre sin uddannelse efter overførslen, på nær af uddannelsesvejlederen, som var meget støttende.

»Så den eneste jeg faktisk har snakket med det om, det er uddannelsesvejlederen. Og hun er super begejstret, hun synes, det er fedt, også fordi jeg har fortalt min historie til hende, med at jeg har aldrig vidst, hvad jeg ville, og jeg har aldrig brudt mig om at gå i skole og sådan nogle ting, så at jeg egentlig har et mål for, at nu skal jeg have en erhvervsuddannelse, det synes hun er super fedt, og det giver også mig motivation til at komme videre.«

(Arrest, 25 år, i uddannelse)

For den indsatte har uddannelsesvejlederen således haft en positiv indflydelse på hendes motivation for uddannelse. Det har været betydningsfuldt for hende at møde en uddannelsesvejleder, som er engage-

---

124 Sammenligning med værkemestre, fængselsbetjente, socialrådgivere, lærere og uddannelsesvejledere

125 Af 345 besvarelser. Baseret på »Tag stilling til udsagnet: Følgende grupper af ansatte har støttet mig i min uddannelse. Sæt ét kryds i hver række« Her præsenteret besvarelser for gruppen »Uddannelsesvejledere« (Det har også været muligt at vælge »ikke relevant«. De besvarelser er ikke taget med)

ret og motiverende, især i en ramme hvor hun ellers har følt sig modarbejdet eller alene med sine tanker om uddannelse.

NÅR UDDANNELSESVEJLEDNINGEN OPLEVES SOM EN MUR

Oplevelsen af uddannelsesvejledning varierer dog i høj grad, og der er også mange, der har oplevelsen af at være blevet misvejledt eller demotiveret af den uddannelsesvejledning, de har modtaget. Det er dog ofte oplevelser, der kan referere til de overordnede rammer frem for kritik af den enkelte uddannelsesvejleder. Mange af nedenstående oplevelser kan være udtryk for frustrationer over, at kriminalforsorgen ikke imødekommer de indsattes uddannelsesønsker.

I fængslerne er det ofte uddannelsesvejlederne som de indsatte oplever som dem, der bestemmer, hvorvidt de må starte i uddannelsesforløb. Derfor oplever mange, at uddannelsesvejlederne står i vejen for uddannelse. Det kan dog handle om uddannelsesudbuddet. Ikke desto mindre tegner der sig et billede, af at nogle indsatte sidder tilbage med en oplevelse af at blive talt fra uddannelse, demotiveret eller misvejledt af uddannelsesvejlederne.

»Uddannelsesvejlederne, jamen det er mere sådan, at de siger nej til tingene. Altså, det er ikke muligt, det er ikke muligt, det er ikke muligt, det er det samme med beskæftigelseschefen, det er ikke muligt. Altså, vi hører mere på, hvad der ikke er muligt, end hvad der rent faktisk er muligt.«

(Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse)

»Mange bliver talt fra at tage en uddannelse af studievejlederne. Der er for eksempel en fra min afdeling, som er blevet talt fra at tage en uddannelse. Det er superærgeligt. (...) Studievejlederne forsøger nok at skåne indsatte fra det nederlag, det kunne være at påbegynde et studie, de muligvis ikke kan klare eller færdiggøre. Men det er også et nederlag ikke at blive støttet og få hjælp til at påbegynde et studie.«

(Åbent fængsel, 30 år, i uddannelse)

Hvordan man bliver mødt af uddannelsesvejlederne, kan have stor betydning for ens motivation for uddannelsessøgning. Som tidligere vist, kan det have

en positiv effekt at føle sig mødt af uddannelsesvejlederen. Omvendt kan det have den modsatte effekt, hvis ikke man oplever at blive mødt, eller hvis man oplever at blive modarbejdet.

»Jeg er blevet modarbejdet så meget, at min selvtillid og usikkerhed og tvivl er brændt fast. Jeg har det sort på hvidt, hvor de skriver, at jeg skal overveje noget andet, da jeg er for dårlig, og at det vil tage for mange år.«

(Spørgeskemabesvarelse)

»Jeg mistede i hvert fald motivationen grundet vejledernes adfærd.«

(Spørgeskemabesvarelse)

En utilfredshed med uddannelsesvejledningen relaterer sig til at blive talt fra sine uddannelsesønsker.

UDDANNELSESVEJLEDNING VED INDSÆTTELSE

Når en indsat kommer til en ny institution, har vedkommende ret til en indsættelsessamtale. Det gælder både ved den første indsættelse og ved overførsler under indsættelse. Samtalen skal forberede den indsatte til hverdagen i institutionen og informere om muligheder.

Flere indsatte er dog frustrerede over, at disse samtaler i høj grad omhandler praktiske informationer, og at *»der er slet ikke fokus på skolen og resocialisering. Overhovedet.«* (Arrest, 27 år, uden for uddannelse). En anden beskriver det således:

»Det er sådan basis med, at (...) der er mad kl.12, der er gårdtur kl. dit, dut, og i [red. en anden arrest], der havde vi ikke eget bad, så der var det også sådan noget med, du går i bad i de her tidspunkter, og det var meget »velkommen til fængsel«. Der var slet ikke fokus på skole eller heller ikke celloarbejde faktisk, det var bare lidt sådan noget, man selv skal finde ud af.«

(Arrest, 25 år, i uddannelse)

Flere indsatte efterspørger at få informationer om uddannelse og lignende allerede ved indsættelsessamtalen. En indsat beskriver et ønske om at få

præsenteret uddannelsesmulighederne allerede ved indsættelse for at kunne få lagt en plan fra indsættelse til løsladelse, der muliggør at få mest ud af tiden som indsat.

»Det kunne være rart, at når man går i gang med sin afsoning, at en ansat kan komme og fortælle om ens muligheder for uddannelse. Med ens tidshorisont til løsladelse. Så man får at vide hvilke muligheder man har. Så kan man udnytte tiden her bedst muligt. Der er mange mennesker, der kan få en helt ny start på livet, når man engang er løsladt.«

(Spørgeskemabesvarelse)

De indsattes udsagn afspejler et ønske om at få vejledning fra de ansatte allerede fra indsættelsens begyndelse.

LS/RNR-SCREENING

Når afsoning påbegyndes i et fængsel foretages en LS/RNR-screening, som kriminalforsorgen benytter til at afdække, hvilke resocialiserende forhold, der skal iværksættes. Uddannelse er én af de faktorer, som vurderes i forbindelse med screeningen, og screeningen har derfor også betydning for, hvorvidt og i hvilket omfang, de indsatte tilbydes uddannelse.

Flere indsatte oplever LS/RNR-screeningen som ubehagelig og grænseoverskridende. En indsat beskriver oplevelsen »som sådan en test, om hvor kriminell jeg var« og at »det føles meget grænseoverskridende« (Åbent fængsel, 35 år, i uddannelse) En anden indsat beskriver også, at det var »rigtig ubehageligt« (Lukket fængsel, 25 år, i uddannelse). Hun beskriver, at vedkommende hævdede stemmen, anklagede hende for at lyve, var meget antagende og selv svarede på spørgsmålene.

UDDANNELSESVEJLEDNING VED OVERFØRSEL

For mange indsatte er overførsel under indsættelse en udfordring for uddannelse. Det kommer til udtryk ved, at overførsel er den hyppigste årsag til afbrudt

HVAD ER LS/RNR?

Kriminalforsorgen benytter sig af redskabet LS/RNR-screeninger til at afgøre, hvilke resocialiserende indsatser, der skal sættes ind med.

Princippet er at afdække RNR-principperne: Risikoprincippet (Risk), behovsprincippet (Need) og modtagelighedsprincippet (Responsivity).

De tre principper afdækker hvem, hvad og hvordan, der skal prioriteres af resocialiserende indsatser for den indsatte.^{126,127}

uddannelse. Uddannelsesforløb kan både være svære at fortsætte eller påbegynde på en ny matrikel.

OVERFØRSEL EFTER DOM

Flere indsatte giver udtryk for, at der hverken er vejledning eller en plan for uddannelse ved overførsler blandt andet på grund af mangel på viden på tværs af kriminalforsorgens matrikler. En indsat beskriver, at »Ingen ved, hvad man kan og ikke kan. Arresthusene ved intet om lukkede/åbne fængsler« (Spørgeskemabesvarelse). En anden indsat, som har modtaget dom og afventer overførsel til afsoning, forklarer at »Det er irriterende, fordi man ikke er forberedt (...) Man kunne jo forberede sig her, når man alligevel har tiden« (Arrest, 46 år, i uddannelse). Han vil gerne forberede sig på, hvordan han kan fortsætte uddannelse ved overførsel, som han siger.

De indsatte oplever, at der i overførslen fra arrest til fængsel ikke bliver taget hensyn til uddannelsesmæssige ønsker. Selv hvis de har givet udtryk for et ønske om uddannelse under afsoning, er det meget sjældent, at der tages højde for dette i tildelingen af

126 Berger, N.P. & Hjelmar, U. 2017

127 Kriminalforsorgen 2023b

afsoningssted. På samme vis, oplever de indsatte heller ikke, at der bliver taget hensyn til deres uddannelse og uddannelsesplaner i forbindelse med overførsler mellem afsoningsmatrikler, selv hvis det er beskrevet som en indsats i deres handleplan.

HANDLEPLAN OG OVERFØRSLER UNDER AFSONING

Handleplanen er et redskab, der skal skitsere en plan for de indsattes afsoningsforløb. Den indsatte skal inddrages i udarbejdelsen af handleplanen for at give indsigt i og medansvar for eget forløb.

»At have handleplan? Det er meget godt, synes jeg, for det har jeg hver tredje måned, og det er ligesom for at se, hvad er der sket på de her tre måneder, og hvad skal der ske. Både med hensyn til hvis nu man kommer ud på et tidspunkt, hvad skal der så ske med hensyn til uddannelse, med det hele. Og det holder mig også i gang, til for eksempel, hun spørger mig, har du været på nogle kurser, har du taget noget skole, hvad er der sket her og her, så det fungerer fint.«

(Lukket fængsel, 25 år, i uddannelse)

Den indsatte beskriver, at han er glad for handleplanen, som et værktøj, der skitserer planer og udsigter for afsoningen. Det at uddannelse er indskrevet i handleplanen, er dog ikke ensbetydende med, at der tages højde for uddannelse i forbindelse med overførsler. En indsat fortæller, at han nåede »14 forskellige celler det første år som afsoner« samtidig med, at han forsøgte at opstarte en HF. De mange overførsler var et benspænd for at komme i gang med den uddannelse, han ellers fik skrevet ind i sin handleplan allerede under sit første år som indsat. Han beskriver samtidig, at han i forbindelse med de mange overførsler ikke er blevet inddraget i handleplansarbejdet og har oplevet, at det, der står i hans handleplan, er usammenhængende og usandt (Lukket fængsel, 35 år, i uddannelse).

Mange indsatte har dog en oplevelse af at handleplanen sjældent inkluderer forhold om uddannelse,

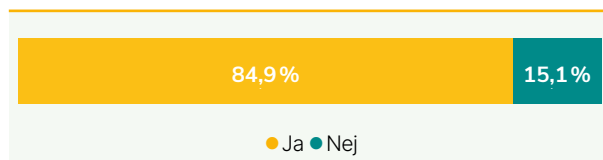
hvilket kan give udfordringer ved overførsel og i henhold til at sikre kontinuitet i uddannelsesforløb.

UDDANNELSESVEJLEDNING VED LØSLADELSE

Det er langt fra alle, der når at færdiggøre deres uddannelse inden løsladelse. Som belyst i kapitlet Trivsel er der mange bekymringer og praktikaliteter forbundet med løsladelse eller forhold, som påvirker mulighederne for at fortsætte uddannelse efter løsladelse. Kriminalforsorgen har til hensigt at løslade til beskæftigelse eller uddannelse. Størstedelen af indsatte i uddannelse med kort tid til løsladelse har dog ikke oplevet at blive præsenteret for en plan for, hvordan de fortsætter uddannelse efter løsladelse.

For at undersøge vejledning ved løsladelse indebar spørgeskemaet et par afsluttende spørgsmål til indsatte i uddannelse med under seks måneder tilbage som indsat. Langt størstedelen ønsker at fortsætte deres uddannelse efter løsladelse, men få oplever at få vejledning.

TABEL 23: ØNSKER DU AT FORTSÆTTE UDDANNELSE EFTER LØSLADELSE?

Af 146 besvarelser. Spørgsmålet har kun været henvendt til indsatte, der har under 6 måneder til løsladelse.

Af tabel 23 fremgår det, at 84,9% af de adspurgte angiver, at de ønsker at fortsætte uddannelse efter afsoning. Særligt blandt de yngste er der et udbredt ønske om at fortsætte uddannelse efter løsladelse. 97,1%¹²⁸ af de 18-24-årige tilkendegiver, at de ønsker at fortsætte uddannelse efter løsladelse.

Dog er langt de færreste indsatte med kort tid til løsladelse blevet præsenteret for en plan for fortsat

128 Af 34 besvarelser til spørgsmålet »Ønsker du at fortsætte din uddannelse efter løsladelse?«

uddannelse efter løsladelse. 17,2%¹²⁹ af de indsatte med under 6 måneder til løsladelse, som har et ønske om at fortsætte uddannelse efter løsladelse, angiver at have fået præsenteret en plan for at fortsætte uddannelse efter løsladelse. De resterende 82,8%¹³⁰ har altså ikke oplevet at blive præsenteret for en plan for fortsat uddannelse.

At mangle den nødvendige hjælp ved løsladelse beskrives af indsat ved en oplevelse af at *»man bliver løsladt til gaden uden nogen plan og uden at man ved hvad man skal gøre«* (Spørgeskemabesvarelse). Løsladelse betyder for mange en rodet tid, og det kan være en stor forandring at skifte en hverdag ud, hvor andre bestemmer strukturen, med en hverdag, hvor det i større grad er betinget af ens egne valg.

»Der er bolig og samtidig når du bliver løsladt, så har man oftest ikke rigtig nogen penge, for du tjener ikke særlig meget i et fængsel. (...) Hvordan får du oprettet din e-Boks igen, og så skal man have noget arbejde, og kommunen skal du møde på hele tiden, og det er sgu ikke altid man lige har overskud til det når man bliver løsladt. (...) Så kommer du fra fast struktur til at lige pludselig så står hele verden åben for dig. Det kan jeg i hvert fald selv huske, da jeg selv blev løsladt, fra i lang tid ikke at have været uden for en mur og lige pludselig fik at vide, du skal selv finde ud af hvordan du kommer med bussen, du skal selv finde ud af det her og det her og det. Og jeg var sådan, så rabler det for en, og så søger man tryghed i det man har været vant til. Det er kriminalitet.«

(Arrest, 25 år, uden for uddannelse)

Den indsatte beskriver mange af de forhold, der kan være svære ved løsladelse. Størstedelen af de indsatte mener dog selv at vide, hvordan de fortsætter uddannelse efter løsladelse. Det kommer til udtryk ved at 70,6%¹³¹ svarer Ja til, at de ved hvordan, de kan fortsætte deres uddannelse efter løsladelse. At vide, hvordan man gør, er dog ikke ensbetydende

med, at det er let. I lyset af den rodede virkelighed man kommer ud til, er en eventuel skoleopstart endnu en brik i et svært puslespil.

Betingelserne for løsladelse afhænger af hvilken institutionstype, den pågældende løslades fra. De fleste indsatte løslades fra åbent fængsel, men dem, der afsoner i lukket fængsel, er særligt afhængige af de ansattes hjælp til at fortsætte uddannelse efter afsoning, da mangel på adgang til computer og internet kan besværliggøre muligheden for at opsøge information om uddannelsesmuligheder og optag selv. Flere indsatte italesætter, at det kan være svært, hvis man løslades direkte fra lukket fængsel, da springet fra en yderst restriktiv verden til det modsatte kan være svært at håndtere. En indsat fra et lukket fængsel beskriver således:

»Tror ikke det hjælper i forhold til at holde sig ude af kriminalitet, at man bliver løsladt direkte fra lukket. Der er det bedre med muligheden for frigang fra pension eller åbnet, da det giver flere muligheder og derfor bedre mulighed for at komme tilbage til samfundet. Det ville hjælpe, hvis der var mulighed for frigang fra lukket fængsel.«

(Lukket fængsel, 30 år, uden for uddannelse)

En indsat fra et udslusningsfængsel beskriver samme perspektiv, men fra et andet udgangspunkt om, at være indsat i et udslusningsfængsel, hvor løsladelse er et mindre voldsomt skifte:

»Jeg synes det her er meget bedre at komme ud til inden man kommer rigtigt ud i stedet for man bliver løsladt fra et sted, hvor der er en bom, eller hvor der er blå skjorter og nøgler over det hele. Det kan godt give en stress. Men her der synes jeg, det er noget helt andet jo.«

(Udslusningsfængsel, 35, uden for uddannelse)

Det er dog ikke altid op til de ansatte, hvorvidt de kan hjælpe de indsatte med at fortsætte uddannelse. Ek-

129 Af 122 besvarelser til spørgsmålet »Ønsker du at fortsætte din uddannelse efter løsladelse? Har en ansat præsenteret dig for en plan for, hvordan du fortsætter uddannelse efter løsladelse?«

130 Af 122 besvarelser til spørgsmålet »Ønsker du at fortsætte din uddannelse efter løsladelse? Har en ansat præsenteret dig for en plan for, hvordan du fortsætter uddannelse efter løsladelse?«

131 Af 119 besvarelser til spørgsmålet »Ønsker du at fortsætte din uddannelse efter løsladelse? Ved du, hvordan du fortsætter uddannelse efter løsladelse?«

sempelvis kan gældende regler for brug af NemID/MitID være en udfordring. En indsat beskriver, at regler for adgang til internet står i vejen for hans optagelse på uddannelse efter løsladelse. På interviewtidspunktet har han et par måneder til løsladelse fra lukket fængsel. Han fortæller, hvordan mangel på adgang til internet har spændt ben for hans mulighed for at søge og opstarte uddannelse ved løsladelse. Hans løsladelse er sammenfaldende med studiestart, og han er derfor nødsaget til at søge om studieoptag inden sin løsladelse. Mangel på adgang til internet betyder dog, at han ikke kan søge ind på uddannelsen.

De ansatte kan heller ikke gøre det for ham grundet gældende regler for brugen af NemID/MitID. Han har dog heller ikke oplevelsen af, at de ansatte er villige til at hjælpe ham. Han har blot fået udleveret et stykke papir med retningslinjer for, hvad han kan gøre ved løsladelse. Han beskriver sin egen situation som meget frustrerende og føler sig modarbejdet i sit ønske om at påbegynde uddannelse (Lukket fængsel, 35 år, uden for uddannelse).

SAMMENFATNING

Uddannelsesvejledningen er central for meningsfulde uddannelsesforløb. Der er stor tilfredshed blandt dem, der har modtaget uddannelsesvejledning. Mange indsatte har dog ikke modtaget uddannelsesvejledning fra ansatte.

De indsatte i uddannelse oplever i stort omfang uddannelsesvejlederne som støttende og motiverende. Størstedelen af de indsatte i uddannelse giver udtryk for, at uddannelsesvejlederne har støttet dem i deres uddannelsesforløb.

Mange indsatte uden for uddannelse giver dog udtryk for at mangle uddannelsesvejledning. 63,1% af de indsatte uden for uddannelse giver udtryk for ikke at have hørt om mulighederne for uddannelse. Det forekommer desuden som en hyppig årsag til ikke at være i uddannelse. Der er blandt de indsatte uden for uddannelse også oplevelser af at blive misvejledt eller modarbejdet af uddannelsesvejlederne. Hertil må det dog holdes for øje, at uddannelsesvejlederne arbejder inden for rammerne af et ufyldstgørende

uddannelsesudbud, og derfor ofte må afslå de indsatte uddannelsesønsker.

Blandt dem, som har hørt om uddannelsesmulighederne, både dem i og uden for uddannelse, er deres medindsatte den typiske kilde til viden om uddannelsesmulighederne. Det viser både velvilje og støtte mellem de indsatte, men det er også usikker videdeling, der kan skabe skævvridning i adgangen til viden. Derudover kan selve informationen være misvisende, da muligheder varierer på tværs af matrikler og fra indsat til indsat.

Både ved indsættelse, overførsel og løsladelse mangler de indsatte vejledning om, hvad der er af muligheder, og hvordan de opstarter eller fortsætter uddannelse.

De indsatte efterspørger bedre procedurer og uddannelsesvejledning ved overførsel. En stor udfordring for de indsatte er her mangel på viden om, hvilke uddannelsesforløb der eksisterer på de forskellige matrikler. Især i arresterne giver de indsatte udtryk for mangel på uddannelsesvejledning, både omkring uddannelse i arresterne, men også om mulighederne i de forskellige fængsler. Mangel på viden om uddannelsesmulighederne i fængslerne betyder, at de indsatte ikke kan søge om at afsone i et fængsel med en efterspurgt uddannelse.

Også i overgangen til løsladelse efterspørger de indsatte uddannelsesvejledning. Under en femtedel af de indsatte i uddannelse med under seks måneder tilbage har fået forelagt en plan om fortsat uddannelse efter løsladelse. 84,9% giver dog udtryk for gerne at ville fortsætte uddannelse efter løsladelse.

TRIVSEL

Uddannelse kan ikke forestås isoleret fra resten af de forhold, som gør sig gældende for indsatte. Mistrivsel er udbredt blandt de indsatte, og det kan blandt andet betyde, at det kan være svært at deltage i undervisning. Ofte er det forbundet med en frygt for ikke at kunne indgå i det omkringliggende samfund efter løsladelse. Det følgende kapitel dykker derfor ned i de indsattes hverdag og de rammer, de befinder sig i med udgangspunkt i, hvordan det påvirker deres trivsel.

Kapitlet dykker ned i indsattes oplevelser af trivsel som udgangspunkt for og ved deltagelse i uddannelse, samt indespærring, fremmedgørelse fra samfundet, og forholdet til medindsatte og fængselsbetjente. Kapitlet er centreret omkring indsattes udtalelser, og de udvalgte citater er udvalgt for i højst mulig grad også at dække tematikkerne fra de mange kommentarer på trivsel, som der ikke er fundet plads til i rapporten. Der er vigtigt at have for øje, at der er stor forskel på institutionstyper, matrikler, afdelinger, og hvordan de indsatte hver især oplever det at være indsat.

TRIVSEL FØR UDDANNELSE

Uddannelse kan ifølge mange indsatte ikke forstås uafhængigt af hverdagen og det generelle miljø under afsoning eller varetægt. En indsat beskriver at, »Før man begynder at fokusere på uddannelse, skal man først se på trivsel,« (Spørgeskemabesvarelse). En anden indsat beskriver:

»Det kan være svært at overskue uddannelse, når man har det så skidt«
(Spørgeskemabesvarelse).

Undersøgelsens kvalitative del tegner et billede af, at mange indsatte mistrives. Blandt besvarelserne er udsagn om, at man bliver »skadet oppe i hovedet« (Spørgeskemabesvarelse) og at »man føler sig som et dyr, det gør man. Så det er en usund livsstil, man lever herinde, både mentalt og fysisk« (Arrest, 27 år, uden for uddannelse).

En indsat beskriver, hvordan det at være varetægtsfængslet påvirker ham psykisk, og han forbinder det med at være en barriere for at komme i skole.

»Jeg tror, det er rigtig, rigtig svært at forklare, når man ikke selv har prøvet det der med, at alle ens rettigheder bliver taget fra en, og man bare er tvunget til at leve inde i sit eget hoved på den der syv kvadratmeter celle der. Altså selvfølgelig mister man overskud. Man lever i mørke, man får ikke de vitaminer, man skal. Den mad vi får herinde, den er under alt kritik. Så overskuddet er der faktisk ikke rigtigt noget af. Jeg tror for rigtig mange, det er svært at få lysten til at komme herved [red. i skolen]. Igen, det er svært at forklare over for en, der ikke har prøvet den psykiske tortur, det er at sidde på den måde. Man bliver indelukket, som om man bliver presset ned, og så kan det sgu godt være svært lige at finde overskud og lyst til at komme herved, og når man så endelig gør det, og det er så elendigt som det er, så mister man jo fuldstændig tiltro på alt resocialisering her. Hvilket i øvrigt bare er verdens mest åndsvage ord.«

(Arrest, 27 år, uden for uddannelse)

Udsagnet afspejler, hvordan de fysiske rammer såsom cellen, maden og mængden af dagslys har en negativ indvirkning på hans mentale helbred. En anden indsat beskriver ligeledes, at det som indsat kan være svært at finde overskud til at deltage i uddannelse grundet det fysiske og psykiske miljø.

»Når du sidder i den samme celle 23 timer i døgnnet og ikke deltager i noget og ikke laver noget, du bliver jo, du bliver ikke klar til at komme ud, du bliver bare dummere og dummere. Og det fucker din hjerne mere og mere, så der er større chance for, at du kommer ud og laver nogle mærkelige ting. Fordi det rammer hjernen psykisk. Det handler bare om at holde sig psykisk stærk, det rammer dig, at du hele tiden er inde her. Også det her med vi ikke er ude. Vi får ikke luft nok, altså selv en

hund får mere luft end os. Og maden er dårlig. Der er mange ting. Og jeg ved godt, det er et fængsel, det skal ikke være et hotel, men der er mange ting, hvor man kunne have gjort det anderledes til at hjælpe folk på afveje. Når du først er herinde, så giver de ikke en fuck.»

(Arrest, 26 år, uden for uddannelse)

Han sætter spørgsmålstejn ved meningen med det hårde miljø frem for at have større fokus på at hjælpe de indsatte på rette vej.

INDESPÆRRING

Det kan have konsekvenser for de indsattes trivsel at være indespærret de fleste af døgnets timer. De indsatte beskriver at have meget tid alene med deres tanker, og det kan være belastende ikke at kunne røre sig og få frisk luft.

En indsat beskriver oplevelsen af indespærring således:

»Man er spærret inde i 23 timer af døgnnet. Så ens forståelse af tid og rum er mere eller mindre altoverskyggende, der er så lidt forståelse for ens situation, at ens motivation for at studere forsvinder.«

(Spørgeskemabesvarelse)

En anden indsat forklarer en følelse af, at hendes hjerne »klappede« i arresten (Åbent fængsel, 54 år, uden for uddannelse). Hun oplevede at hukommelsen svigtede, og havde svært ved at indgå socialt på gårdtur med de andre. Det gav hende en stor følelse af utryghed.

De fleste indsatte i lukkede fængsler er i beskæftigelse uden for afdelingen i nogle af dagtimerne, hvorefter de kun har mulighed for at bevæge sig rundt på deres afsoningsafdeling. Andre indsatte i lukkede fængsler er dog på afdelingen hele dagen med undtagelse af en times gårdtur. For dem alle gælder at de fra tidlig aften til næste morgen er låst inde på deres celle. Deres adgang til den omkringliggende verden er ligeledes meget begrænset, og de har indskrænkede muligheder for at kommunikere med deres bekendte uden for fængslet. En indsat beskriver forholdene i lukket regi således:

»I lukket regi er der alt for meget fokus på sikkerhed og opbevaring, at man en dag skal ud er jo faktisk, og det er som om at hele systemet er blevet overbelastet, og at systemet ikke magter at motivere og inspirere.«

(Spørgeskemabesvarelse)

En anden indsat i et lukket fængsel på en afdeling, hvor de indsatte hverken er i arbejde eller uddannelse, beskriver, at »Vi bliver skøre af at sidde indenfor og bare lave ingenting« (Lukket fængsel, 25 år, uden for uddannelse). Mange indsatte oplever derfor også, at afsoning i lukket fængsel kan have konsekvenser for ens psyke og sociale kapacitet:

»Man bliver jo indadvendt. Du bliver jo introvert, det gør du. Jeg er slet ikke så social, som jeg var før«

(Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse)

»Der sker et eller andet, så man ikke kan holde for mange mennesker ud«

(Lukket fængsel, 41 år, uden for uddannelse)

De beskriver at blive mere indelukkede og introverte, og det påvirker i høj grad deres trivsel under afsoning.

I de åbne fængsler, er der mere bevægelsesfrihed for de indsatte, og mulighederne for at interagere med indsatte fra andre afdelinger og omverdenen er større. Beskrivelser af indespærring og isolation har således været mindre tilstedeværende i de interview, der er foretaget i åbent regi, selvom flere indsatte beskriver, hvordan det at have været udsat for en høj grad af indespærring i arresten og/eller lukket fængsel forinden har påvirket dem. Desuden tilbringer de indsatte i åbent regi stadig mange timer på cellen, da de også her er låst inde for natten.

UDDANNELSE KAN HAVE EN POSITIV INDFLYDELSE PÅ TRIVSEL

Mange indsatte i uddannelse giver udtryk for at uddannelse eller undervisning kan have en positiv indvirkning på deres trivsel som indsat. Som beskrevet i kapitlet om Forudsætninger for motivation, kan det at lære noget nyt og styrke ens muligheder i livet efter løsladelse have en positiv indflydelse på de

---

FORVARINGSDØMT

Forvaringsdom er en straf uden tidsbegrænsning. En indsat med forvaringsdom beskriver, hvordan denne usikkerhed og uvidenhed om fremtiden påvirker ham psykisk. Han beskriver:

»Det der med lige at skulle acceptere, respektere, at det hele bare er ubestemt tid. Ikke fordi det skal være synd for mig, men du skal lige vænne dig, du skal lige dreje hovedet, indstille dig til at lige pt er du perspektivløs, meningsløs, ligegyldig. Man skal lige have hele tingene på plads. Og den er svær at æde, for du sidder principielt og er varetægtsfængslet. Du aner ikke hvordan og hvorledes (...)

Man skal også lige nogle perioder igennem, hvor man tænker på selvmord, men skal nogle perioder igennem, hvor til at starte med de første to år, der ligger du og slås med selvmordstanker, vil gerne på udgang og det ene og det andet. Og så lige pludselig, så går der et stykke tid, hvor du ligesom er kommet over det. Ligesom i dag er jeg faktisk ligeglad.«

(Lukket fængsel, 41 år, uden for uddannelse)

Det har været svært for den indsatte at forene sig med udsigtsløsheden, og han har været præget af selvmordstanker. Han forklarer hermed nogle yderst skadelige konsekvenser, som forvaringsdomme kan have for ens trivsel.

ISOLATIONSFÆNGSLING OG STRAFCELLE

Strafcelle eller isolationsfængsling er en af de disciplinærstraffe, som indsatte kan idømmes. Når en indsat idømmes strafcelle, betyder det udelukkelse fra fællesskab og isolation på cellen 23 timer i døgnnet. Den pågældende indsatte har stadig ret til 1 times gårdtur, men også dette foregår afskåret fra de andre indsatte. En indsat kan idømmes strafcelle i op til fire uger ad gangen. Omfanget af strafcelleanbringelser er steget markant i perioden 2015-2020, både i det samlede antal strafcelleanbringelser samt i antallet af anbringelser over 15 dage.

Danmarks brug af strafcelle er blevet kritiseret af flere instanser, både fra FN's Torturkomité, Europarådets Torturkomité og FN's menneskerettighedsråd. Der er udbredt enighed blandt sundhedsfaglige eksperter om, at isolation er skadeligt, og kan medføre angst, depression og øget risiko for selvskaade og selvmord.¹³²

For at give indblik i hvordan strafcelle foregår, beskriver en indsat hér gårdturen i forbindelse med isolation:

»Jeg havde perioder i måske måneder, hvor jeg måske sagde under 200 ord på en dag. Det var måske bare det praktiske, og så havde jeg ikke noget med nogen at snakke om eller noget som helst. (...) Altså isolationsgårdtur(...) Du kan ikke se ind til nogle andre, og så bliver du låst inde i hver enkel bås. (...) Så du ingen kontakt har med andre mennesker. Det er bare cementvægge, og så har du udsigt til ingenting her. Så har du en bænk og en pull up stang, det er vigtigt at træne, mere er der ikke i det. Og så kan du se op. Det er iso-gårdduren i [red. arresten]. Så kom jeg ud fra iso-gårdduren til fællesgårdturen, og der var jeg jo sammen med ca. 35 indsatte, så kommer jeg derud efter 19 dage, og jeg kunne bare ikke have en almindelig samtale. Det var svært at få ordene ud, det var svært at hoppe ind i en samtale og svare på ting, der blev spurgt, fordi du har bare slet ikke talt med nogen. Så dagen efter åbner de døren og siger »gårdtur.« Så sagde jeg bare ellers tak, det gider jeg sgu ikke, så låste jeg bare mig selv inde igen. Det gad jeg ikke.«

(Arrest, 28 år, uden for uddannelse)

indsattes trivsel. Derudover kan deltagelse i uddannelse være adgangsgivende til positive fællesskaber og reducere mistrivsel, som kan være forbundet til indespærring.

Rammerne og indespærring på cellen påvirker de indsattes trivsel i en negativ grad og betyder, at nogle indsatte deltager i undervisning i et trivselsøjemed. Det at komme ud fra cellen kan give et afbræk i en ellers indespærret hverdag, for *»at reducere den psykiske skade, fængsling har på folk. For at forblive normal. For at blive intellektuelt stimuleret«* (Spørgeskemabesvarelse). Som den indsatte udtrykker, kan uddannelse altså være meningsfuldt i og med, det kan skabe en følelse af normalitet og trivsel. En anden indsat beskriver, at han oplever at uddannelsesforløb i fængsler og arrester igangsættes med et fokus på positive afsoningsforløb.

»Men som jeg har oplevelsen af det der med, når de sætter folk i gang med at gå i skole eller giver dem et grundforløb, det handler i lige så høj grad om, at de har et positivt afsoningsforløb, som det på nogen måde handler om, at de en dag skulle blive selvforsørgende uden for murene. Det er sådan, jeg ser det. Værdien er ikke nødvendigvis, at de skal ud og have et arbejde bag efter eller at de skal have en uddannelse, fordi det er det, man gør. Det er lige så meget det der med, at det giver et positivt afsoningsforløb at have noget at være i gang med.«

(Udslusningsfængsel, 50 år, uden for uddannelse)

Han beskriver at selve deltagelsen i undervisning kan have en positiv indflydelse på afsoningsforløb ved, at de indsatte således er i gang med noget. En anden indsat beskriver behovet, for at være i gang med noget forbundet til at udfylde tomrummet, som opstår, når man bliver indsat.

»Følelsen at være brugbar styrker ens selvstændighed, som dermed kan være med til at skabe selvtillid som kan bruges som drivkraft for at kunne bidrage og være til nytte. Det tomrum der opstår, når man kommer ind og sidde enten fordi man har mistet det man havde uden for eller at man endelig har fået ro

og tid til sig selv. Det skal jo fyldes op, på, med og i et eller andet...«

(Spørgeskemabesvarelse)

Flere oplever også, at uddannelse giver adgang til positive fællesskaber. Det er en klassisk fortælling at samtaler om kriminalitet fylder meget i et fængsel. Et sted, hvor det at være dømt kriminel er den eneste sikre fællesnævner, som vi ved gør sig gældende på tværs af indsattegruppen. Her kan uddannelse eller undervisning give mulighed for at have en anden fællesnævner med andre indsatte.

»Jeg tænker, det er mere eller mindre det eneste sted, hvor man kan få lidt stimulans til hjernen. Det er svært at finde andre indsatte, som godt gider snakke om andet end kriminalitet og så videre, men koncentrationen af dem er større i skoleregi, hvilket giver mening jo. Så for mig har det både været det sociale, men også fordi jeg ønsker det, tror jeg.«

(Lukket fængsel, 28 år, i uddannelse)

»Jamen, det jeg godt kan lide ved at komme væk fra afdelingen, er at man kommer væk fra at snakke om stoffer, man kommer væk fra at snakke om kriminalitet. Det er meget bedre for folk. Altså folk ændrer deres tankegang. For der bliver ikke snakket om stoffer ovre i skolen, der bliver ikke snakket om kriminalitet. Jo, hvis vi har noget vedrørende kriminalitet vi skal skrive om. Ellers bliver der ikke snakket om det. Så bliver der snakket om familielivet, der bliver snakket om alle de gode ting, der hører med ind i resocialisering og med ind i afkriminalisering.«

(Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse)

Uddannelse kan således være en fællesnævner, der kan binde de indsatte sammen i et positivt fællesskab, og som kan give mulighed for faglighed, læring og succesoplevelser som omdrejningspunkt for samtaler i stedet.

Det at bruge uddannelse som en mulighed for at komme ud fra cellen, kan dog have indflydelse på det sociale og faglige miljø, der opstår i klasselokalerne,

hvis formålet snarere bliver at undgå indespærring i et par timer fremfor læring. En indsat beskriver det således:

»Hvis der var ressourcer nok til flere aktiviteter udover skole, så kunne dem, der bare vil ud af cellen, komme derhen, og dem, der gerne vil under uddannelse, kan komme i et skolemiljø, hvor folk tager det seriøst og rent faktisk gider være der.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Det er begrænset, hvor mange andre positive fællesskaber de indsatte har adgang til, hvorfor uddannelse kan være attraktivt, og hvorfor den indsatte efterspørger andre stimulerende og sociale aktiviteter, der kan øge den generelle trivsel.

AT KOMME LÆNGERE VÆK FRA DET OMKRINGLIGGENDE SAMFUND

Flere indsatte gav i interviewene udtryk for en oplevelse af at komme længere væk fra samfundet under afsoning eller varetægt. Kriminalforsorgen lægger vægt på normaliseringsprincippet, som har til hensigt at sikre en så høj grad af normalitet og en hverdag, der afspejler samfundet uden for murene. På trods af dette, har mange indsatte ikke oplevelsen heraf. For nogle betyder det blandt andet mistro, modløshed, opgiveness og bekymringer for fremtiden efter løsladelse.

»Det er fucked up fordi, altså synes jeg selv, at jeg har en meget stærk psyke, men for at komme ud igen, som jeg sagde før, det bliver bare sværere og sværere at komme tilbage, altså enten finde sig et arbejde eller finde sig en uddannelse når du laver sådan noget her. Der er jo slet ikke noget, hvor jeg får interesse for. Jeg kommer jo bare længere og længere væk fra det, jeg allerede kender til. Og så bliver det jo sværere. Altid det, der er fjernet, det er sværere at komme tættere på.«

(Arrest, 27 år, uden for uddannelse)

Vedkommende italesætter at føle sig længere væk fra samfundet på grund af sin tid i arresten. At finde sig et arbejde og uddanne sig er blandt de forhold, han oplever, i stigende grad vil være sværere

at opnå. En anden italesætter at blive opgivende om fremtiden:

»Jamen, har man ikke det, jeg har inde i mig, det drive, der bare gør, at jeg vil noget andet, så havde jeg da også været faldet i, det havde jeg. For jeg har sgu også været nede og hænge med mulen mange gange, hvor jeg tænker, det kan simpelthen ikke passe. Og man opgiver, man er opgivende omkring fremtiden og opgivende omkring at få uddannelse og arbejde, når man kommer ud. Også fordi, når du kommer ud, så skal du først til at vænne dig. Så har du været herinde i al den tid i stedet for at gå frigang, komme ud, tage en uddannelse, få så meget normalitet i din hverdag som overhovedet muligt, der tænker man kun på selve straffuldbyrdelsen, og så kan du godt se en pige, der har siddet derinde i 6 år, når hun først skal til at ud og lære at være i samfundet igen, så skal hun til at lære alt det som teknologi bare er kørt videre, mens hun har siddet her. Jeg tror ikke på det. Jeg tror ikke på, at du kan nå at samle mennesker op igen.«

(Lukket fængsel, 47 år, i uddannelse)

Det fremgår, at tiden i fængslet eller arresten efterlader nogle indsatte med en følelse af at komme længere væk fra virkeligheden på den anden side af murene. Generelt er der mange bekymringer relateret til løsladelsen. Flere indsatte beskriver, hvordan ens dom ikke ophører den dag, man bliver løsladt. En indsat beskriver det som »løsladelsesdepression« og »tremmekuller« (Arrest, 24 år, uden for uddannelse). Som nævnt i kapitlet om Forudsætninger for motivation kan ens straffeattest gøre det svært at finde arbejde og ens gæld kan være benspænd for at få økonomisk fodfæste. At skulle indgå i sociale relationer igen eller at finde bolig er også bekymringer blandt nogle indsatte. En indsat italesætter en frygt for at hans fremtid kontinuerligt vil være defineret af hans fortid:

»Hvordan vil min fremtid se ud, hvis det eneste, man forholder sig til i systemet, er ens fortid. Kan du følge mig? For vi lever altid og kigger »argh din fortid,« og »du har sådan en historik, og du har dit dat«, men hvordan vil min fremtid så se ud, hvis man skal hænge fast ved min fortid, og jeg prøver at give

slip på det ved at prøve at uddanne mig eller tage så meget støtte, som jeg kan, så hvordan vil min fremtid se ud, når selv hvis systemet dømmes dig på grund af din fortid konstant eller holder dig tilbage på grund af din fortid. Så hvordan vil min fremtid se ud? Det er det store millionspørgsmål. Jeg ved det ikke.»

(Lukket fængsel, 33 år, uden for uddannelse)

Der er således mange bekymringer og udfordringer relateret til løsladelsen. Særligt hvis man ikke har fået andre redskaber under afsoning, udtrykker nogle indsatte bekymringer om, at det kan være svært ikke at gå tilbage til de baner, man allerede kender.

»Skulle vi som samfund ikke tænke at nu skal de her mennesker i fængsel, og så skal samfundet have noget for deres penge... At få folk uddannet så godt som muligt så de kan arbejde når de bliver løsladt, alle indsatte lever med store skattegæld, som de aldrig ville kunne tilbage betale og slet ikke hvis de aldrig kommer på arbejdsmarkedet, folk der sidder mange år i fængsel har dannet et socialt handicap i en eller anden form, måske det også er med til at de fleste ryger i fængsel mere end en gang.»

(Spørgeskemabesvarelse)

Den indsatte udtalelse afspejler en udbredt undren over, at de resocialiserende tiltag ikke fylder mere i deres varetægt- og afsoningsforløb, og at der ikke i højere grad fokuseres på forebyggende arbejde, der hjælper dem til et kriminalitetsfrit liv.

FORHOLD MELLEMSATSATTE

Relationer kan også have stor indflydelse på trivsel. Forholdet imellem indsatte kan se meget forskellige ud. Nogle holder sig meget for sig selv på cellen, andre indgår i høj grad i de sociale miljøer på afdelingerne eller i fængslet. Mange indsatte beskriver, hvordan forholdet til deres medindsatte er centrale for deres trivsel.

For nogle kan det sociale miljø og forholdene indsatte imellem være hårdt at være i.

»Det er alle, du spørger inde i fængslet, de siger, »jeg har det fedt, jeg har det godt«. Det

er fordi, ingen vil virke svage. Men det er de samme personer, som sidder og græder dag efter dag.»

(Arrest, 28 år, uden for uddannelse)

Den indsatte beskriver her et miljø, hvor det samtidig kan være svært at vise følelser over for hinanden. At holde masken over for hinanden beskriver en anden således:

»Nogle de kan nok blive mere afstumpede selv, fordi man bliver et andet menneske af at sidde i fængsel, det er helt sikkert, der kommer til at være nogle påvirkninger af en. Fordi man bliver nødt til at være lidt mere hård overfor andre, for ellers falder du igennem, ik? Så bliver du en af de svage fanger, som er udsatte. (...) man bliver jo lidt mere kold og kynisk»

(Åbent fængsel, 50 år, i uddannelse)

De to udsagn nævner begge sårbarhed, som noget nogle indsatte gerne vil undgå at vise. Nærværende undersøgelse er ikke gået i dybden med at undersøge de sociale hierarkier og magtkampe, der eksisterer mellem indsatte.

De indsatte har ikke selv valgt, hvem de afsoner med eller er i varetægt med, og en indsat italesætter social mistrivsel baseret på personlige forskelle:

»Jeg synes, det er sådan, jeg sidder på en afdeling, hvor de fleste, de er sådan, ikke fordi jeg er meget ældre, men de er sådan 20-21 år, så det går meget op i sjov og ballade og røverhistorier, hvis man kan kalde det det. Jeg synes, altså vi er sammen mange timer, og det er ikke, der er ikke mange ting at snakke om, for vi oplever ikke særligt mange ting, men jeg synes tit, det bliver lidt overfladisk, hvor jeg savner lidt at kunne have en dyb, seriøs samtale enten omkring, at jeg synes, det er frustrerende, at jeg ikke kan tage min uddannelse herinde, eller jeg savner min mor i dag. Et eller andet. Hvor det er meget overfladisk. (...) Det er sådan, jeg føler ikke, jeg passer ind på den afdeling.»

(Arrest, 25 år, i uddannelse)

Når man i høj grad er afskåret fra den omkringliggende verden og har begrænset mulighed for at kontakte omverdenen, kan det være svært ikke at kunne tale med de medindsatte, man deler hverdag med, om hvordan man går og har det.

Indsatte er ofte hinandens kilde til viden om uddannelsesforhold og -muligheder under afsoning. Hvor nogle oplever at være distanceret fra de andre indsatte, og at magtbalancer og frygt for at vise sårbarhed står i vejen for et godt sammenhold, oplever andre deres medindsatte, som de eneste, der støtter dem.

»De eneste, som har støttet og i øvrigt anbefalede og informerede om muligheder for at gå i skole i fængslet, er de andre indsatte!«
(Spørgeskemabesvarelse).

»Hvis vi sidder med hinanden, og en forlader holdet, siger vi »oh, der er en fri plads, hvorfor kommer du ikke med i skole?«. Altid som support, som at motivere hinanden til at gå i skole og lavet noget. Det er bedre end, at vi sidder på cellen og kigger på uret.«
(Arrest, 30 år, i uddannelse¹³³)

Den indsatte giver her udtryk for, at de indsatte forsøger at støtte hinanden, at de tænker på hinandens trivsel og velbefindende og forsøger at motivere hinanden.

FORHOLDET TIL FÆNGSELSBETJENTE

Forskellige grupper af ansatte har forskellige opgaver og forhold til de indsatte. Vi har i henholdsvis kapitlet om *Uddannelse under afsoning* og *varetægt* og kapitlet om *Viden og vejledning* uddybet indsatte forhold til og oplevelsen af uddannelsesvejlederne og lærerne, som de to grupper af ansatte, de fleste indsatte er i kontakt med relateret til uddannelse. Indeværende afsnit beskæftiger sig med indsatte forhold til fængselsbetjente i trivselsøjemed. Det er den gruppe ansatte, som har størst berøringsflade

med de indsatte i hverdagen, og som alle indsatte er i kontakt med dagligt.

De indsatte er i høj grad afhængige af fængselsbetjentene, da det er dem, der blandt andet kan være adgangsgivende til besøg, beskæftigelse, behandling, kontakt til familie og venner med videre. Fængselsbetjentene har derfor stor betydning for en indsat afsoning og varetægt. En indsat beskriver det således: *»Når man er bag en låst dør, er vagterne ens arme, uden deres hjælp kan intet lade sig gøre.«* (Spørgeskemabesvarelse). Derfor betyder det også meget for de indsatte, hvordan de bliver mødt af de ansatte. En indsat siger således:

»Vagterne spiller også en stor rolle. Kriminalforsorgen spiller meget stor rolle, hvis man bruger tid på en indsat, der har det dårligt eller snakker med dem, det kan spille en rigtig stor forskel, det kan ændre vedkommendes hverdag.«
(Arrest, 34 år, i uddannelse)

Blandt de indsatte er der en oplevelse og forståelse for, at fængselsbetjentene er pressede og for den negative indvirkning, det har på deres arbejdsmiljø. Det kan samtidig have en negativ betydning for de indsatte, og nogle oplever at *»der bliver større og større afstand mellem de indsatte og de ansatte«* (Udslusningsfængsel, 50 år, uden for uddannelse)

Mange indsatte giver udtryk for en arbejdskultur blandt fængselsbetjentene, som kan være medvirkende til dårlig trivsel blandt de indsatte. Når de indsatte er isolerede 23 timer på cellen i arrester, kan de ansatte ofte være de eneste som har mulighed for at interagere med de indsatte. En indsat efterspørger i den forbindelse, at fængselsbetjentene i højere grad forholder sig til de indsatte trivsel.

»Vagterne, de kan gå forbi vores døre, og hvis vi råber og skriger og slår ind i væggen eller græder eller har et angstanfald eller whatever, så går de videre. Jeg savner, der er lidt mere sådan 'Er du okay?'«
(Arrest, 25 år, i uddannelse)

---

133 Oversat fra engelsk

At blive mødt med en dømmende indstilling, og blive set ned på er noget flere indsatte beskriver, blandt andet ved udsagn som:

»KRFO [red. Kriminalforsorgen] behandler en som et nr. og ikke et menneske«

(Spørgeskemabesvarelse)

eller »For dem er man et udskud«

(Spørgeskemabesvarelse)

En anden indsat italesætter en oplevelse, som ofte går igen om, at kriminalforsorgen er for presset til både at håndtere sikkerhed og resocialisering.

»Som jeg sagde før, med at der er personalmangel, og der er mangel på økonomi til at kunne skyde ind der, hvor der er nødvendigt, og så bliver det bare, »okay jamen vi tager det sikkerhedsmæssige, det gør vi først, og så må det andet komme bagefter, hvis der er råd til det«, (...) jeg har snakket med nogle af de andre vagter, som også giver udtryk for, at de er pressede, både på alle mulige punkter, og så kan jeg jo godt se, at så skrider det lidt. Men så hører man jo så også, det her når politikerne, »nåh men de skal også resocialiseres«, men det er der bare ikke tid til.«

(Lukket fængsel, 42 år, uden for uddannelse)

Når de indsatte oplever, at afstanden mellem indsatte og ansatte bliver større, kan det således være udtryk for, at de aktiviteter og tiltag, som bidrager til et positivt varetægt- eller afsoningsmiljø, nedprioriteres. Nogle indsatte anskuer det som et resourceproblem, som et spørgsmål om økonomi og personalemangel, mens andre oplever det som en indstilling eller attitude, hvor de ansatte ikke gider de indsatte. I forlængelse heraf må det også bemærkes, at fængselsbetjentene i meget lille omfang opleves støttende blandt dem, der deltager i uddannelse eller undervisning. 66,3%¹³⁴ angiver at være uenige eller meget uenige i udsagnet »Følgende grupper af ansatte har støtte mig i at tage uddannelse«, når det kommer til fængselsbetjentene.

Lige såvel som fængselsbetjente kan påvirke afsoningen eller varetægten negativt, kan de også have positiv indflydelse. Det betyder meget for indsatte, når en ansat har lyst til at hjælpe én, tale med en eller når de bakker én op i for eksempel valg om uddannelse.

»De vagter, vi har dernede, dem kommer vi godt ud af det sammen med. Dem hygger snakker vi med, de er flinke på en lidt anden måde. De har også mulighed for at gøre mere for os. Er der en hvis datter, der lige pludselig er syg, jamen så gradbøjer man reglerne lidt, og de får lov til lige at ringe fra kontoret af til hospitalet og lige høre, hvordan det går. De gør noget ekstra for en.«

(Lukket fængsel, 28 år, i uddannelse)

Den indsatte sætter pris på, at fængselsbetjentene omgås de indsatte i øjenhøjde, hygger snakker med dem og har forståelse for de indsattes private situationer. En anden indsat beskriver, at fængselsbetjentene på vedkommendes afdeling støtter op om og motiverer de indsatte.

»Og så betjentene herinde, de støtter en rigtig meget med uddannelse. De siger, »det er godt, du gør det, det er flot, du gør det« eller »bliv ved at gøre sådan her,« og de snakker med en om det. Og man kan godt se hos mange af betjentene, så er det meget vigtigt for dem. De motiverer også en, hvor de siger »stærkt af dig, at du ligesom kan tage det herinde. At du kan holde dig oppe til at tage det og er stærk nok til at tage det og fokusere og blive ved og ikke bare give op«. For der er rigtig mange, som måske starter op på at tage nogle fag, og så kan de ikke klare det, fordi alt presset der kommer herinde, både udefra og indefra, så er man ligesom stoppet med det.«

(Lukket, 24 år, i uddannelse)

Her beskrives altså betydningen af at blive rost af en fængselsbetjent. Samtidig viser fængselsbetjentene her forståelse for, at det kan være svært at tage ud-

134 Af 288 spørgeskemabesvarelser til spørgsmålet »Tag stilling til udsagnet: Følgende grupper af ansatte har støttet mig i min uddannelse. Sæt ét kryds i hver række« Hér præsenteret besvarelser for gruppen »Fængselsbetjente«. (Det har også været muligt at vælge »ikke relevant«. De besvarelser er ikke taget med)

dannelse som indsat, hvor de roser, at den indsatte holder fast.

SAMMENFATNING

Uddannelse kan ikke forstås isoleret fra andre forhold, der gør sig gældende for indsatte, herunder forhold, som skaber mistrivsel. At mistrives er en udbredt oplevelse blandt de indsatte.

De indsatte i arresterne og de lukkede fængsler er især indespærret en stor del af dagen, og det kan have negativ indflydelse på deres trivsel. Den store mængde af indespærring og alenetid på cellen forbinder flere indsatte med dårlig trivsel. Udfaldene kan være at blive introvert og få svært ved sociale interaktioner og større forsamlinger. Samtidig kritiserer flere indsatte de grundlæggende forhold med mangel på dagslys og frisk luft.

Mange oplever desuden at komme længere væk fra det omkringliggende samfund og bekymrer sig om, at konsekvenserne af at være indsat kan gøre det sværere at indgå i det omkringliggende samfund efter løsladelse.

De indsatte sætter i den forbindelse spørgsmålstegn ved, at der ikke er større fokus på resocialiserende aktiviteter som uddannelse. Mange indsatte oplever nemlig, at sikkerhed prioriteres på bekostning af resocialisering.

For dem, der er i uddannelse, er der en oplevelse af, at uddannelse kan have en positiv indflydelse på ens trivsel og afsoning eller varetægt. Uddannelse kan åbne op for læring og succesoplevelser og give adgang til positive og faglige fællesskaber.

De indsattes relationer til hinanden og til de ansatte har ligeledes indflydelse på deres trivsel. Imellem de indsatte oplever nogle et miljø, hvor der ikke er plads til sårbarhed og dybe samtaler. Andre oplever, at de som indsatte forsøger at hjælpe hinanden til en god afsoning eller varetægt, og at medindsatte er de eneste, der støtter op om én.

Fængselsbetjentene har stor indflydelse på de indsattes hverdag og trivsel. Det er den eneste ansattegruppe, som alle indsatte er i berøring med på daglig basis, og de indsatte er afhængige af fængselsbetjentene til mange gøremål. Nogle beskriver at blive mødt af fængselsbetjente, der støtter og motiverer. Andre italesætter oplevelser af at blive behandlet nedværdigende. Dog har de fleste ikke en oplevelse af, at fængselsbetjentene støtter dem i deres uddannelse.

UDELUKKET FRA UDDANNELSE

I Tænkertanken Perspektiv tror vi på, at uddannelse er en ret som alle mennesker har. Ligesom det er præsenteret indledningsvist i nærværende rapport, er adgang til uddannelse en menneskeret, og Europarådet har understreget, at alle indsatte har ret til uddannelse. Dette ligger til grund for, at dette kapitel omhandler grupper, der oplever systematisk at blive udelukket fra uddannelse, det drejer sig om udvisningsdømte og indsatte med rocker- og bandetilhørsforhold.

Afslutningsvist præsenteres en forskelsbehandling, som flere indsatte har givet udtryk for i løbet af vores undersøgelse – en forskelsbehandling på baggrund af racialiserende strukturer. Dette er ikke blevet systematisk undersøgt, men det er iøjnefaldende, hvor mange indsatte der italesætter det, hvorfor det har sin plads.

UDVISNINGSDØMTE

Udvisningsdømte indsatte og indsatte, som er anklaget eller dømt efter udlændingeloven med henblik på udvisning, oplever at blive systematisk udelukket fra uddannelse.

Jævnfør straffuldbyrdelseslovens §38 stk. 2 kan indsatte, der er dømt til udvisning ikke være beskæftiget ved uddannelse, undervisning eller programvirksomhed medmindre særlige forhold taler herfor. De er således ikke omfattet af den samme beskæftigelsesret og -pligt som andre indsatte. Udvisningsdømte har derfor heller ikke været målgruppen for undersøgelsen, hvorfor de ikke er repræsenteret i resten af rapporten. Der optræder dog indsatte dømt til udvisning i det indsamlede datamateriale.

Vi vil hér give et indblik i forhold for de indsatte, der enten er dømt til udvisning eller anklaget med hen-

blik på udvisning og deres ønsker relateret til uddannelse. Vidensgrundlaget er 135 spørgeskemabesvarelser.

En udvisningsdømt indsat beskriver en oplevelse af at blive uretmæssigt forskelsbehandlet:

»Som jeg tidligere sagde, er det ikke tilladt for udlændinge at deltage i uddannelse. Dette faktum har to (mindst to) problematiske aspekter:

- 1. Det bryder internationale konventioner for menneskerettigheder (diskrimination)*
- 2. Det er i modsætning til hovedformålet for kriminalforsorgen, som er at forhindre recidiv. Ikke at vide, hvad man skal gøre med sig selv, betyder ofte, at de kommer tilbage til Danmark.«*

(Spørgeskemabesvarelse¹³⁵)

Det at være udvisningsdømt kan give anledning til bekymringer og uvished om fremtiden og relationer i Danmark. Hertil må det bemærkes, at der også er tale om personer, som har tilbragt hele og størstedelen af deres liv i Danmark. En indsat beskriver det således:

»Jeg står til udvisning. Det synes jeg er for dårligt. Alt jeg kender er her og jeg får ikke nogen chancer, ikke engang betinget. Det fylder meget og derfor kan jeg ikke se mig selv overskue at tage uddannelse lige nu. Hvis nu jeg ikke skulle udvises ville jeg være lettet og nok gerne tage uddannelse. Jeg ville også have flere muligheder. For når du står til udvisning, må du ikke få undervisning eller noget.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Først og fremmest må det her bemærkes, at den indsatte står til udvisning, men endnu ikke har fået dom,

---

135 Oversat fra engelsk

hvorfor han ikke er udvisningsdømt. De indsatte, der står til udvisningsdom behandles i praksis som udvisningsdømte, selvom det ikke kan vides om de dømmes eller ej.

Den indsatte udsagn afspejler derudover, hvordan det at stå til udvisning er altoverskyggende. Det tager det meste af hans overskud ikke at vide, hvad der skal ske. Vi har tidligere i rapporten vist, hvordan andre forhold kan påvirke de indsatte trivsel og overskud i en sådan grad, at uddannelse og tanker herom kommer i baggrunden.

Undersøgelsen viser et udbredt uddannelsesønske blandt de udvisningsdømte. Blandt dem, der ikke er i uddannelse, ønsker 87,1%¹³⁶ at indgå i uddannelse eller undervisning. Det er til stor frustration, at de bliver holdt uden for uddannelse. En indsat beskriver, at det får ham til at føle sig, som en tredjerangsborger (Spørgeskemabesvarelse).

INDSATTE MED ROCKER- OG BANDETILHØRSFORHOLD

En anden gruppe indsatte, som oplever systematisk udelukkelse fra uddannelse, er indsatte med rocker- og bandetilhørsforhold. Det gælder både dem, der er registrerede rocker- og bandetilhørsforhold, og dem, der er såkaldte gråzone, altså personer, der vurderes at have tilknytning til en rocker- eller bandegruppering, men ikke er registreret i banderegistret.

En indsat uddyber, at han er blevet fortalt, at de ikke må deltage i undervisning på baggrund af juridiske forhold:

»Men når du er dømt under 81a, så mente de juridisk hernede, at det [red. uddannelse] var ikke nogen mulighed, jeg skulle have, der står ikke lovgivningsmæssigt under 81a, dengang jeg fik min dom.«

(Lukket fængsel, 38 år, uden for uddannelse)

STRAFFELOVENS §81A

Straffelovens §81a kaldes i daglig tale for Bandeparagraffen. Det er en strafskærpende bestemmelse, som kan forhøje en straf til det dobbelte.

At være udelukket fra uddannelse er en fortælling, der går igen blandt indsatte med rocker- og bandetilhørsforhold. Dette går mange gange igen i kommentarboksene i spørgeskemaerne til spørgsmålet *Hvorfor deltager du ikke i uddannelse eller undervisning?*

»Vi er udelukket åbenbart, det er hvad vagterne siger.«

(Spørgeskemabesvarelse)

»Jeg er bandemedlem, så vi må ikke.«

(Spørgeskemabesvarelse)

»Sidder på bandeafdeling, der er ingen mulighed overhovedet.«

(Spørgeskemabesvarelse)

Det fremgår også, at mange ønsker at deltage i undervisning, men at de afholdes fra mulighederne.

Vi ved, at uddannelse har en resocialiserende effekt^{137,138}, og at uddannelse som nævnt kan give adgang til positive sociale fællesskaber (se kapitlet *Forudsætninger for motivation*). I relation hertil italesætter indsatte med rocker- og bandetilhørsforhold en undren og frustration over, at tiltag af resocialiserende karakter ikke tilbydes til dem. En indsat forklarer her, hvordan han undrer sig over, at han skal afskæres fra uddannelse. Han skal, ligesom de andre indsatte, ud og være en del af samfundet igen, men han har ikke adgang til de værktøjer, der ville hjæl-

---

136 Af 124 besvarelser til spørgsmålet » Vil du gerne tage uddannelse, fag eller kurser under afsoning/varetægt?«

137 Andersen, L.H. 2021

138 Justitsministeriets forskningskontor 2015

pe ham på vej, eksempelvis til arbejde på den anden side af afsoning:

»Jeg synes helt klart, når vi sidder i fængsel, skal vi have de samme muligheder som alle andre. Jeg kan ikke se, hvorfor vi skal have mindre mulighed for at kunne komme videre med nogle ting. Vi er også mennesker, der gerne vil arbejde med ting (...) Vi har også interesse for andet end bare det her miljø. Så det er helt skævt, at man ikke kan få lov til at udvikle sig. For når du sidder mange år også, så sidder du bare og sumper ned. Der sker jo ikke rigtig noget. Det bliver meget monotont.

(...)

Så det [red. uddannelse] synes jeg skal være en mulighed, ligesom det er ude på andre afdelinger. Det er helt galt, at der ikke er den mulighed. Og det må også gøre, at man kommer lidt bedre ud på den anden side. Jeg ville da ønske jeg havde den mulighed.

(...)

Lidt tarveligt, hvorfor skal det være sådan, jeg er sgu et ligeså godt menneske, som ham der sidder ovre på den anden side af muren, synes jeg. Men ja. Jeg tror bare, at jo mere du presser folk, jo værre bliver folk også: Der findes nogle rigtig fine programmer, Robinson [red. tv-program] alt det der, når folk kommer ud i nogle situationer, de bliver presset, så sker der bare nogle ting med folk. Men hvis du pakker dem længere og længere ned i et hul, så reagerer du på et tidspunkt. Og det er der ikke nogen grund til, at du ikke skal have den samme mulighed. For dem der sidder ovre på den anden side, der ikke sidder på sådan nogle afdelinger som vi gør. De sidder jo også i fængsel. Der er da nogle, der sidder med meget længere domme, end jeg gør, men de har stadig muligheden for at kunne udvikle sig. Det har jeg ikke. Det kan jeg bare ikke få ind i mit hoved, hvorfor skal jeg ikke have den mulighed, fordi jeg er en del af en rockerklub, men ham der har lavet noget, der er måske slemmere end mig ovre på en anden afdeling, men han er ikke med i noget. Hvorfor er hans straf mildere end min? På trods af at han skal sidde her længere tid. Det er jo bare min holdning til det, og jeg kan ikke rigtig sætte mig ind i at man ikke selv kan se. Altså det kan jo også være, at

jeg er ti gange bedre uddannet end ham, der sidder derovre og kommer til at være det og kommer meget længere i mit liv. Men fordi jeg er med i en rockerklub, så får jeg ikke den mulighed. Det giver absolut ikke nogen mening oppe i mit hoved i hvert fald.«

(Lukket fængsel, 38, uden for uddannelse)

Den indsatte beskriver her en frustration over en oplevet forskelsbehandling på baggrund af sit rockertilhørsforhold. Samtidig sætter han spørgsmålstegn ved, hvordan han og andre med rocker- og bandetilhørsforhold »komme bedre ud på den anden side« uden adgang til eksempelvis uddannelse og andre resocialiserende aktiviteter.

FORSKELSBEHANDLING

Ovenfor er beskrevet to grupper, der oplever systematisk at være holdt uden for uddannelse. Der er derudover en udbredt oplevelse, enten på egen krop eller observeret blandt medindsatte, at etnicitet også har indflydelse på ens muligheder for uddannelse. For nogle opleves det i relation til det at være udvisningsdømt, som beskrevet tidligere i indeværende kapitel. Forskelsbehandling på baggrund af etnicitet er dog en oplevelse, der strækker sig udover det at være udvisningsdømt.

Vi præsenterer derfor her en række udsagn, der omhandler racisme og forskelsbehandling på baggrund af etnicitet i de danske fængsler og arrester.

»Jeg føler også, at fordi jeg har udenlandske rødder, bliver jeg overset... I hører det sikkert tit, men der var en dansker som kunne starte på det. Vi sidder på samme afdeling, der ingen forskel på os, andet end han har et dansk navn, og det har jeg ikke.«

(Spørgeskemabesvarelse)

»Som dansker med anden etnisk baggrund føler jeg, at jeg bliver fravalgt.«

(Spørgeskemabesvarelse)

»Hvis du kommer fra et andet land, der er også mange, der bliver behandlet anderledes (...) Der er lettere tilbøjelighed til, at man tager dialogen med en dansker end, at man tager

dialogen med en udlænding, (...) Ja, der er bare forskelsbehandling. Der har i hvert fald været racegeneralisering. Helt sikkert. Det oplevede jeg også i fængslet.»

(Arrest, 25 år, uden for uddannelse)

»Dem, der er i uddannelse her, det er alle sammen lyst hår, lys i huden.«

(Åbent fængsel, 20 år, uden for uddannelse)

»Jeg føler, at dem der ikke kan snakke dansk her, de bliver taget mere useriøst. Så de bliver ikke taget seriøst. Hver gang de spørger om noget, de får ikke noget formelt svar, og det kan være alt fra, alle mulige ting. Men jeg har i hvert fald lagt mærke til at udlændinge her, de bliver behandlet ekstra slemt. Ekstra dårligt. Som om vagterne ikke orker dem.«

(Arrest, 27 år, uden for uddannelse)

Hvorvidt der foregår forskelsbehandling på baggrund af etnicitet, er ikke noget vi har systematisk undersøgt, det fremstår dog problematisk, at flere indsatte italesætter forskelsbehandling på baggrund af etnicitet.

SAMMENFATNING

Retten til uddannelse indgår i FN's menneskerettigheder og gældende europæiske konventioner understreger retten til uddannelse for alle indsatte. Det på trods, viser dette kapitel, at nogle grupper af indsatte oplever at blive systematisk holdt uden for uddannelse.

Både indsatte som er udvisningsdømt og anklagede med henblik på at blive udvisningsdømt oplever at blive systematisk udelukket fra uddannelse. De efterspørger i stort omfang at deltage i uddannelse, og den nægtede adgang kan have en negativ indflydelse på deres trivsel.

Indsatte med rocker- og bandetilhørsforhold oplever ligeledes systematisk at blive holdt uden for uddannelse. Det leder blandt andet til spørgsmål om, hvordan de indsatte skal komme bedre ud på den anden side af fængslet, uden adgang til uddannelse og andre resocialiserende aktiviteter.

Afslutningsvist præsenteres beskrivelser af at blive forskelsbehandlet på baggrund af etnicitet.

LITTERATURLISTE

LITTERATUR

Berger, N. P. & Hjelmar, U. (2017) Risk-Need-Responsivity i danske fængsler I Landsforeningen Krim & Minke, Linda K. (red.): Krim – 50 års kriminalpolitik-Resultater og visioner

Berger, N. P., Lindeberg, N. H., Jensen, C. M. (2017) Resocialisering af indsatte og tilsynsklienter med opmærksomhedsforstyrrelse – Viden og anbefalinger. Kan tilgås her: <https://www.vive.dk/da/udgivelser/resocialisering-af-indsatte-og-tilsynsklienter-med-opmaerksomhedsforstyrrelse-8692/>

Dignity & Institut for menneskerettigheder (2021) Strafcelle i Danmark. Kan tilgås her: https://menneskeret.dk/files/media/document/Strafcelle-Konference_Handout_web.pdf

Direktoratet for Kriminalforsorgen (1998) Kriminalforsorgens Principprogram, Direktoratet for Kriminalforsorgen. Kan tilgås her: <http://krim.dk/undersider/straffuldbyrdelse/kommentarer-enkelte-bestemmelser/principprogram-kriminalforsorgen-1998.pdf>

Domstolsstyrelsen (2023) Danmarks Domstole – Årsrapport 2022. Kan tilgås her: <https://www.domstol.dk/media/2sch5x5u/danmarks-domstoles-aarsrapport-2022.pdf>

Europarådets Ministerkomité (1989) Recommendation No. R (89) 12. Kan tilgås her: <https://rm.coe.int/09000016804c858f>

Europarådets Ministerkomité (2006) Recommendation Rec(2006)2. Kan tilgås her: <https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae>

FN's Generalforsamling (1948) Universal Declaration of Human Rights. Kan tilgås her: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>

Institut for Menneskerettigheder (2021) Menneskeretlige udfordringer i danske fængsler og arresthuse. Kan tilgås her: <https://menneskeret.dk/udgivelser/menneskeretlige-situation-faengsler-arresthuse>

Institut for Menneskerettigheder (2022) Sagsomkostninger i straffesager. Kan tilgås her: <https://menneskeret.dk/files/media/document/Sagsomkostninger%20straffesager.%20Policy%20brief%2C%202022.pdf>

Justitsministeriet (2021) Aftale om kriminalforsorgens økonomi 2022-2025. Justitsministeriet. Kan tilgås her: <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2021/12/Aftale-om-kriminalforsorgens-oekonomi-2022-2025-2.pdf>

Justitsministeriets Forskningskontor (2015) Præventive effekter af straf og andre tiltag over for lovovertrædere - en forskningsoversigt. Kan tilgås her: <https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2015/Resocialiseringsrapport%20%202015.pdf>

Justitsministeriets Forskningskontor (2021) Økonomiske konsekvenser af indsatser over for indsatte – Den Socialøkonomiske Investeringsmodel – 1. delrapport. Justitsministeriet. Kan tilgås her: <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2021/09/Oekonomiske-konsekvenser-af-indsatser-over-for-indsatte-Den-Socialoekonomiske-Investeringsmodel-1.-delrapport-2.pdf>

Koudahl, P. (2010a) Uddannelse i fængslerne – Hvad siger de indsatte? – En interviewundersøgelse. 2. reviderede udgave. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole

Koudahl, P. (2010b) Indsatte i danske fængsler – Uddannelse og uddannelsesønsker. 2. reviderede udgave. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole

Olesen, A. & Jørgensen, K. (2020) *Crash course i sagsomkostninger for dummies* I Olesen, A., Rosenholm, A. B., Jørgensen, K., Trølbolt, T. H. (red.): I straffesager – ny viden om et gammelt problem

Rasmussen, B. C. (2021, 29. april) *Langt færre indsatte uddannes: Vejen til et bedre liv efter fængslet er blevet sværere*. Kristelig Dagblad. Kan tilgås her: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/langt-faerre-indsatte-uddannes-antallet-af-indsat-teder-uddanner-sig-er-halveret-paa-bare>

Rigsrevisionen (2022) *Byretternes sagsbehandlingstider for straffesager*. Kan tilgås her: <https://rigsrevisionen.dk/Media/638016935641129956/1114-22.pdf>

Statsrevisorerne (2022) *Beretning 16/2021 om Byretternes sagsbehandlingstider for straffesager*. Kan tilgås her: https://www.ft.dk/da/statsrevisorerne/nyheder/2022/05/beretning_16_2021

Bentsen, D. S. (2016) *Mere kompetencegivende og målrettet uddannelse i fængslerne – En evaluering af satspuljeprojektet »Styrket uddannelse til indsatte«*. Kriminalforsorgen

Thomsen, R., Mathiassen, C., Wahlgren, B. (2013) *Vejlednings og kompetenceafklaring i danske fængsler – eksempler og anbefalinger*. Aarhus Universitet

---

RETSKILDER

Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser (Erhvervsuddannelsesloven) LBK nr. 956 af 21/06/2022

Bekendtgørelse af lov om fuldbyrdelse af straf m.v. (Straff fuldbyrdelsesloven) LBK nr. 201 af 28/02/2023

Bekendtgørelse af straffeloven (Straffeloven) LBK nr. 1851 af 20/09/2021

Bekendtgørelse om beskæftigelse m.v. af indsatte i kriminalforsorgens institutioner (Beskæftigelsesbekendtgørelsen) BEK nr. 1016 af 28/06/2022

Bekendtgørelse om satser for vederlag m.v. til indsatte i kriminalforsorgens institutioner (2022) BEK nr. 2519 af 14/12/2021

Bekendtgørelse om udgang til indsatte, der udstår fængselsstraf eller forvaring i kriminalforsorgens institutioner (udgangsbekendtgørelsen) BEK nr. 1025 af 28/06/2022

INTERNETKILDER (SENEST TILGÅET 10. APRIL 2023)

Andersen, L. H. (2021) *Bilag 25 fra Præsentationer fra temamødet den 6. oktober 2021 om resocialisering og uddannelse for afsonere i Kriminalforsorgen i Retsudvalget*. Kan tilgås her: <https://www.ft.dk/samling/20211/almdel/REU/bilag/25/2463952.pdf>

Danmarks Statistik (2023) HFUDD11. Kan tilgås her: <https://www.statistikbanken.dk/HFUDD11>

Kriminalforsorgen (2023a) *Uddannelse*. Kan tilgås her: <https://www.kriminalforsorgen.dk/straf/faengsel/afsoning-af-faengselsdom/uddannelse/>

Kriminalforsorgen (2023b) *Ud af kriminalitet*. Kan tilgås her: <https://www.kriminalforsorgen.dk/straf/faengsel/ud-af-kriminalitet/>

Om Perspektiv

Tænketanken Perspektiv er en uddannelsespolitisk tænketank, der tager sit udgangspunkt i elever og studerendes hverdag. Det gør vi, fordi vi tror på, at dem, der har deres hverdag på uddannelsesinstitutionerne, er den vigtigste kilde til viden om vores uddannelsessystem.

Perspektiv er en selvstændig forening, der arbejder uafhængigt af partipolitiske og økonomiske interesser

Jernbanegade 4, 2.tv., 1608 København V

kontakt@taenkperspektiv.dk

+45 71 79 11 29

[@taenkperspektiv](https://www.instagram.com/taenkperspektiv)

www.taenkperspektiv.dk

PERSPEKTIV